

Tanja Ketokallio

OPETUS, KASVATUS JA OPISKELIJAHUOLTO

Etelä-Savon ammattiopiston
opiskelijahuollon toimintamallit ja
kehittämissuunnitelma

Opinnäytetyö
Sosiaali- ja terveysalan johtaminen ja kehittäminen

Huhtikuu 2011

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>	<p>Opinnäytetyön päivämäärä</p> <p>28.4.2011</p>	
<p>Tekijä(t)</p> <p>Tanja Ketokallio</p>	<p>Koulutusohjelma ja suuntautuminen</p> <p>Sosiaali- ja terveysalan johtaminen ja kehittäminen, Ylempi ammattikorkeakoulututkinto</p>	
<p>Nimeke</p> <p>Opetus, kasvatusta ja opiskelijahuolto. Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon toimintamallit ja kehittämissuunnitelma.</p>		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä opinnäytetyössä tarkastelen toisen asteen ammatillisen koulutuksen opiskelijahuoltoa opetusta ja kasvatusta tukevana toimijana. Yhteiskunnallisen kasvatustehtävän toteuttaminen ammatillisessa oppilaitoksessa vaatii opetuksen rinnalla opiskelijahuollon toimijoiden asiantuntijuutta. Nuoren kasvun tukeminen vastuulliseksi yhteiskunnan jäseneksi on ammattiin opettamisen rinnalla ammatillisten oppilaitosten yhteiskunnallinen tehtävä. Tämä kasvatustehtävä koskee koko oppilaitoksen henkilöstöä eikä siis voi olla vain opettajien tehtävä. Opiskelijahuollon toimijoiden asiantuntijuus ja toimintamallit voivat tukea opettajia kasvatuksen tehtävän suorittamisessa. Toimintamallien avulla opiskelijoita valmennetaan kohti työelämän vaatimia valmiuksia sekä kasvatetaan toiminaan työyhteisössä vallitsevien sääntöjen ja ohjeiden mukaisesti.</p> <p>Etelä-Savon ammattiopistossa opiskelijahuoltoon on viimeisten vuosien aikana panostettu parantamalla resursseja ja kiinnittämällä huomiota yhteisten toimintamallien luomiseen oppilaitostasoisesti. Erityisesti organisaatiomuutosten ja kahden oppilaitoksen yhdistyminen Etelä-Savon ammattiopistoksi ovat olleet vaikuttamassa opiskelijahuollon toiminnan kehittämiseen. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on ollut päivittää ja ajantasaistaa opiskelijahuollon toimintamallit sekä tehdä opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma yhteistyössä kaikkien opiskelijahuollossa toimivien toimijoiden kanssa.</p> <p>Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman avulla on tarkoitus tuoda oppilaitoksessa opiskelijahuoltoa näkyvämmäksi ja osaksi opetusta ja kasvatusta. Kehittämissuunnitelma tukee opiskelijahuollon toimintamallien juurruttamista oppilaitoksen päivittäiseen toimintaan sekä kokoaa toimijoiden itsensä asettamat oman työnsä kehittämiskohteet yhdeksi suunnitelmaksi. Kehittämissuunnitelma on kehittämistoiminnan prosessina vahvassa yhteistyössä oppilaitoksen arjessa toimivien opiskelijahuollon toimijoiden kanssa.</p>		
<p>Asiasanat (avainsanat)</p> <p>Opetus, kasvatusta, opiskelijahuolto, toisen asteen ammatillinen koulutus</p>		
<p>Sivumäärä</p> <p>59+liitteet</p>	<p>Kieli</p> <p>Suomi</p>	<p>URN</p>
<p>Huomautus (huomautukset liitteistä)</p> <p>Liite 1: Opiskelijahuollon toimintamallit Etelä-Savon ammattiopistossa Liite 2: Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma</p>		
<p>Ohjaavan opettajan nimi</p> <p>Päivi Niiranen - Linkama</p>	<p>Opinnäytetyön toimeksiantaja</p> <p>Etelä-Savon ammattiopisto</p>	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the master's thesis 29.4.2011	
Author(s) Tanja Ketokallio		Degree programme and option Management and Development of Social and Health Services, Upper Polytechnic Degree	
Name of the master's thesis Teaching, Education and Student Welfare. The work patterns and the development plan for student welfare services in South Savo Vocational College.			
Abstract <p>This thesis considers student welfare in the upper secondary vocational education as a supporting function for teaching and education. Performing the social task of education in a vocational school requires the expertise of social welfare professionals in addition to teaching. Supporting the student in becoming a responsible member of the society, along with learning a vocation, is the social task of vocational educational institutions. This task involves the whole personnel and cannot thus, only be the teachers' responsibility. The expertise and the work patterns of the social welfare professionals can support teachers in performing the educational task. The work patterns are used in coaching the students to meet the requirements of the working life and to follow the workplace rules and regulations.</p> <p>South Savo Vocational College has invested in student welfare during the last few years by adding resources and focusing on new work patterns within the school. Especially the structural changes and the fusion of two vocational schools into one have affected the development of student welfare. The aim of this thesis has been to update the student welfare work patterns and to create a development plan in cooperation with all parties involved in student welfare.</p> <p>The student welfare development plan is a way of making student welfare more visible within the school and a part of teaching and education. The development plan helps embedding the student welfare work patterns in the daily routines of the school and gathers into one plan all the development objectives set by the staff for their own work. The development plan has been carried out using methods of exploratory development work and in cooperation with student welfare members who work on a daily basis within student welfare in the school.</p>			
Subject headings, (keywords) teaching, education, student welfare, upper secondary vocational education			
Pages 59	Language Finnish	URN	
Remarks, notes on appendices Appendix 1: The work patterns used in student welfare in South Savo Vocational College Appendix 2: The development plan for student welfare services in South Savo Vocational College.			
Tutor Päivi Niiranen - Linkama		Master's thesis assigned by South Savo Vocational College.	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSIA TOISEN ASTEEN AMMATILLISEN KOULUTUKSEN OPETTAJUUDESTA JA SOSIAALITYÖSTÄ	2
2.1	Sosiaalityö ammatillisessa oppilaitoksessa	2
2.2	Ammatillinen opettajuus	4
3	TOISEN ASTEEN AMMATILLINEN KOULUTUS YHTEISKUNNALLISENA KASVATTAJANA	5
3.1	Kasvatus ja socialisaatio	5
3.2	Nuorisokulttuurit ja koulu	6
3.3	Ammatillisen oppilaitoksen yhteiskunnallinen kasvatustehtävä	8
3.4	Nuoruus ja nuoruuden kasvutehtävät	9
3.5	Kasvatus opettajuuden osana	10
3.6	Opiskelijahuolto opettajan tukena kasvatustehtävässä	13
4	OPISKELIJAHUOLLON TOIMIJAT ETELÄ-SAVON AMMATTIOPISTOSSA	14
4.1	Opiskelijahuolto toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa	14
4.2	Kuraattori	17
4.3	Opintojen ohjaus	19
4.4	Erityisopetus	20
4.5	Opiskeluterveydenhuolto	21
4.6	Varikkotoiminta	23
4.7	Asuntolanhoitaja	23
5	KEHITTÄMISTEHTÄVÄ	24
6	TUTKIMUKSELLINEN KEHITTÄMINEN OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄNÄ	27
6.1	Kehittämisprosessi	30
6.1.1	Perustelu	30
6.1.2	Organisointi	31
6.1.3	Toteutus	32
6.1.4	Arviointi	32
6.1.5	Tulosten levittäminen	33
6.2	Toimijoiden osallisuus	33

6.3	Tiedontuotanto	34
6.4	Vaikuttavuus	35
7	OPISKELIJAHUOLLON TOIMINTAMALLIT JA KEHITTÄMISSUUNNITELMA ETELÄ-SAVON AMMATTIOPISTOSSA.....	35
7.1	Opiskelijahuollon lähtökohtia.....	35
7.1.1	Opiskeluhyvinvointi Etelä-Savon ammattiopistossa	37
7.2	Opiskelijahuollon toimintamallit	38
7.2.1	Väkivalta ja uhkatilanteiden toimintamalli ja kiusaamisen vastainen toimintamalli	38
7.2.2	Kodin ja ammattiopiston välinen yhteistyö.....	40
7.2.3	Kriisitoimintamalli.....	41
7.2.4	Opiskelijoiden päihdeohjelma	42
7.2.5	Toimintamalli poissaoloista	43
7.3	Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma	43
7.3.1	Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman toteuttamisen perustelut	44
7.3.2	Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman toteuttamisen organisointumisen.....	45
7.3.3	Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman toteuttaminen ja toiminnan arviointi	46
7.4	Opiskelijahuollon kehittämiskohteita.....	48
7.4.1	Opiskelijahuollon toimijoiden yhteisiä kehittämiskohteita kehittämissuunnitelmassa	50
7.4.2	Opiskelijahuollon toimijoiden omia kehittämiskohteita kehittämissuunnitelmassa	51
8	POHDINTA.....	52
	LÄHTEET	
	LIITTEET	
	1 Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon toimintamallit	
	2 Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma Etelä-Savon ammattiopistossa	

1. JOHDANTO

Opinnäytetyönäni päivitän Etelä-Savon ammattiopiston opetussuunnitelman yhteisen osan liitteissä kuvatut opiskelijahuollon toimintamallit ja laadin koko opiskelijahuollon ja sen toimijoita koskeva opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman yhteistyössä opiskelijahuollon muiden toimijoiden kanssa.

Opiskelijahuollon toimintamalleilla tarkoitetaan niitä ohjeita ja normeja, joita laki ammatillisesta koulutuksesta määrittelee koulutuksen järjestäjälle. Näiden ohjeiden ja toimintaa ohjaavien mallien avulla luodaan oppilaitokseen turvallinen ja viihtyisä opiskeluympäristö sekä edistetään opiskelijoiden kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tasapainoista kehitystä. Opiskelijahuollon toimintamallit on esitelty tämän opinnäytetyön luvussa 7.

Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman tarkoituksena on tuoda opiskelijahuollon toimijoita ja heidän työtään näkyvämmäksi oppilaitostasolla. Kehittämissuunnitelmaan kootaan oppilaitostasoiset opiskelijahuollon kehittämiskohteet sekä toimijatahojen omia kehittämiskohteita. Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman prosessikuvaus on tämän opinnäytetyön luvussa 7. Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma on opinnäytetyön liitteenä nro 2.

Opinnäytetyössäni pohdin ammatillisen koulutuksen tehtävää yhteiskunnallisena kasvattajana ja erityisesti sitä, miten opiskelijahuollon toimintamallien avulla tätä kasvatustehtävää voidaan tukea. Työskentelen kuraattorin tehtävässä toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa. Olen saanut huomata, että kasvatustehtävä on yhä enemmän ja enemmän valumassa vanhemmilta yhteiskunnan perustehtäväksi. Kuulen usein, että vanhemmilla on omana kokemuksenaan se, että heidänkin on ollut pakko pärjätä ”omillaan” jo viisitoistavuotiaasta saakka. Näin vanhemmille on muodostunut käsitys, että perusoppilaitoksen jälkeen itsenäistyminen ja muutto omaan asuntoon ja ”omilleen” on luonnollista. Useimmat alaikäiset kuitenkin tarvitsevat vanhempiensa tukea, jopa enemmän kuin antavat itse ymmärtää. Nopea yhteiskunnallinen rakennemuutos on muuttanut myös haasteita, joita tämän päivän nuoret edelliseen sukupolveen verrattuna joutuvat kohtaamaan omassa elämässään kohti aikuisuutta.

Pohdin myös sitä, voiko opiskelijahuollon toimintamallien avulla tukea toisaalta nuorta opiskelijaa omassa kasvussaan kohti vastuullista aikuisuutta, yhtäältä oppilaitosta omassa kasvatustehtävässään. Haluan tarkastella myös sitä, miten uusien toimintamallien luominen kehittää kasvatusta opetuksen rinnalla.

Mitkä seikat vaikuttavat kasvatustehtävän toteuttamiseen? Millainen vastuu oppilaitoksella organisaationa on ja miten opettajuus huomioi kasvatuksen tehtävän? Ovatko nykyiset opiskelijahuollon toimintamallit riittäviä vai tuleeko niitä kehittää nimenomaan kasvatuksellisesta näkökulmasta?

Opiskelijahuollon nykyiset toimintamallit on Etelä-Savon ammattioppilaitoksessa kuvattu Opetussuunnitelman yhteisen osan liitteet- kirjassa. Toimintamallit on vahvistettu 1.8.2008.

2. TUTKIMUKSIA TOISEN ASTEEN AMMATILLISEN KOULUTUKSEN OPETTAJUDESTA JA SOSIAALITYÖSTÄ

Toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta on tehty jonkin verran tutkielmia. Pääosassa tarkastelun kohteena ovat olleet opetus tai opettajuus. Opiskelijahuollosta tutkimuksen kohteena ovat olleet erityisopetus ja oppilaitoksessa kuraattoreiden tekemä sosiaalityö.

2.1 Sosiaalityö ammatillisessa oppilaitoksessa

Anna-Kaisa Huvilan (2010) tavoitteena oli opinnäytetyössään (YAMK) kehittää omaan opiskelijakuraattorin työhönsä valmennuksellinen työote, jonka avulla nuorten opiskelijoiden kohtaamiseen tulee uudenlainen työväline. Huvilan mielestä valmennuksellisen työotteen jalkautuminen toisen asteen ammatillisiin oppilaitoksiin tarkoittaisi työvalmentajien palkkaamista ja tätä kautta mahdollistaisi nuorten käytännölläheisen tuen saamisen etenkin opintojen loppuunsaattamiseksi ja toisaalta työllistymisen opintojen päättymisen jälkeen. (Huvila 2010, 22.)

Valmennuksellisen työotteen taustalla on kuntoutumisen näkökulma sosiaalityöhön. Tähän näkökulmaan kiteytyy tavoitteeksi luoda, palauttaa ja ylläpitää asiakkaan oma-

toimisuutta, hyvän elämänlaadun ja elämänhallinnan edellytyksiä sekä estää tai ainakin ennaltaehkäistä syrjäytymistä. Edelleen tavoitteena on tukea asiakkaan kasvua aikuisuuteen ja kohti vastuullista, täysivaltaista kansalaisuutta. Kuntouttava sosiaalityö vaatii asiakkaalta motivaatiota ja omatoimisuutta muuttaa omia toimintatapojaan sekä suhtautumistaan omiin jo opittuihin toimintamalleihin. Opinnäytetyönsä lopuksi Huvila (2010, 79) toteaa, että valmennuksellinen työote kuraattorin työssä on yksi menetelmä, jolla voidaan tukea opiskelijan kasvua ja elämänhallintaa.

Seija Kärki (2009) keskittyy yhteiskuntatieteiden lisensiaattityössään tarkastelemaan ammatillisessa oppilaitoksessa työskentelevien kuraattoreiden psykososiaalista työprosessia kuntouttavan sosiaalityön näkökulmasta. Kuraattoreiden asiakkaista Kärki tutkii erityisopiskelijoita, jotka ovat saaneet erityisopiskelijastatuksensa muu syykoodituksen perusteella sekä niitä tukitoimenpiteitä, joita kuraattorit ovat näille erityisopiskelijoille vastaanotoillaan antaneet. (Kärki 2009, 9.)

Ammatillisessa koulutuksessa erityisopetusta annetaan sellaisille opiskelijoille, joiden oppimisessa ja/tai opintojen etenemisessä havaitaan sellaisia ongelmia, joiden tukemiseen tarvitaan erityistä tukea ja erityisiä toimenpiteitä. Erityisopiskelijalle tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämisen suunnitelma HOJKS. Suunnitelman perusteet ovat valtakunnallisia ja ne kattavat opiskelijan oppimisen ja keskittymisen vaikeudet sekä fyysiset ja psyykkiset syyt, joiden vuoksi opiskelija tarvitsee erityistä tukea opintoihin. Lisensiaattityössään Kärki pohtii sitä, voidaanko kuraattorin ammatillisen arvon perusteella opiskelijalle tehdä erityisopiskelijastatus *muu syy* -koodituksella ja voidaanko tällaista opiskelijaa tukea psykososiaalisen työn menetelmillä etenkin silloin, kun opiskelijaa ei voida tukea pedagogisin tai opinto-ohjauksellisin keinoin. (Kärki 2009, 9.)

Tutkimuksessaan Kärki päätyy toteamaan, että kuraattorin osallisuus opiskelijan tukemiseen on pitkälti kiinni opiskelijan omasta motivaatiosta ja halusta tunnistaa oma tilanteensa ja kyvystä hoitaa asioitaan. Kärki nimeää tämän opiskelijan voimaantumisen asteeksi. Kärjen mielestä ammatillisissa oppilaitoksissa tehtävä kuraattorin työ on sosiaalityötä kuntouttavalla työotteella ja työssä näyttäytyy vahvasti yhteiskunnan ilmiöihin keskittyvä muutostyö. Keskeisiä elementtejä kuraattorin työtehtävissä ovat opiskelijoiden elämänhallintaan liittyvät ilmiöt ja niiden tarkastelu ja muutos opiskelijoiden kanssa yhteistyönä niin, että muutos tukee opiskelijan opintojen etenemistä ja

elämänhallintaa yleensäkin sekä ennaltaehkäisee yhteiskunnallista syrjäytymistä. (Kärki 2009, 174.)

2.2 Ammatillinen opettajuus

Elina Seppälä–Jokela (2005) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan ammatillista opettajuutta ja sen kehittymistä työelämäjaksolla. Tutkimuksen mukaan ammatillisessa opettajuudessa korostuu ammattitaidon merkitys, oman opetusalan asiantuntijuus sekä substanssiosaaminen. Seppälä – Jokela etsiikin vastauksia siihen, miten työelämäjaksot vahvistavat ammatillisuutta ja opettajuutta työelämän taitojen ja tietojen päivittymisen kautta.

Ammatillisten oppilaitosten ja työelämän yhteistyö on Seppälä–Jokelan mukaan lisääntynyt viimeisten vuosien aikana runsaasti. Koska ammatilliseen koulukseen kohdistuvat odotukset ovat muuttuneet ja työelämässä on tapahtunut ja tapahtumassa rakennemuutoksia, on ammatillisten opettajien pysyttävä kehityksessä mukana. Työelämäjaksot ovat hyvä keino pitää yllä oman alansa osaamista ja pysyä mukana siinä kehityksessä, jota työelämässä tapahtuu. Samoin työelämäjaksojen aikana opettajilla on mahdollisuus luoda yhteistyösuhteita ja hyödyntää niitä opetuksessaan. Jos ammatilliset opettajat eivät päivitä osaamistaan, haasteeksi muodostuu tilanne, jossa opetuksessa käytetyt välineet, tekniikat ja ammattisanasto on vanhentunutta eikä palvele opiskelijaa tämän siirtyessä työelämään. Näin oppilaitokset tuottavat työmarkkinoille työntekijöitä, joiden osaaminen ei vastaa työelämän vaatimuksia. (Seppälä–Jokela 2005, 5.)

Seppälä – Jokelan tutkimuksessa merkittävimmäksi tulokseksi työelämäjaksoilta opettajat kertoivat saaneensa työelämästä saadut esimerkit, joita voi siirtää opetukseen esimerkeiksi opetusalan tämän hetken painotuksista ja joiden nähtiin tuovan työelämän lähemmäksi opetusta. Opettajat kertoivat saaneensa työhönsä varmuutta ja lisää yhteistyökumppaneita, joiden avulla mm. opiskelijoiden työssäoppimisjaksojen suunnittelu helpottui. (Seppälä–Jokela 2005, 80-81.)

Liisa Tiilikkala (2004) on tutkimuksessaan tarkastellut laajasti ammatillisen opettajuuden historiaa ja nykytilaa sekä suuntaa katsetta opettajuuden muutokseen. Tutkimuksessaan Tiilikkala ei rajaa ammatillista opettajuutta vain toisen asteen ammatilli-

siin oppilaitoksiin vaan tarkastelunkohteena ovat kaikki ammatilliset opettajat, myös ammattikorkeakouluissa työskentelevät opettajat. (Tiilikkala 2004, 13.)

Tiilikkala (2004) etsii tutkimuksessaan vastauksia kysymyksiin siitä, mihin ammatillista opettajuutta tarvitaan vai onko se häviämässä. Mikä ammatillinen opettajuus on kulttuurisena ilmiönä ja miten ammatillinen opettajuus on Suomessa muotoutunut nykyiseen muotoonsa? Näiden kysymysten lisäksi Tiilikkala (2004) etsii vastausta ammatillisen opettajan kasvatusvastuuseen ja sen nykytilaan.

Tiilikkala (2004) päätyy tutkimuksessaan löytämään neljä opettajuuden kulmakiveä, jotka ovat keskeisiä ammatilliselle opettajuudelle. Nämä kulmakivet ovat Tiilikkalan (2004) mukaan ammatillisuus, kasvatuksellisuus, vuorovaikutus ja persoonallisuus. Tutkimuksensa yhtenä johtopäätöksenä Tiilikkala (2004, 253) mainitsee ammatillisen opettajuuden kasvatuksellisen luonteen, joka hänen mukaansa on etenkin ammattikorkeakoulun opettajien puheesta hävinnyt. Samoin huoli yhteisöjen ja yhteisöllisyyden katoamisesta nousee tutkimuksessa esiin kasvatuksellisenä elementtinä. Opiskelijasta ei Tiilikkalan (2004, 255) mukaan voi kasvaa vahvaa ammattilaista, jos hän ei ole vahvassa suhteessa ammatillisesti ja kasvatuksellisesti yhteisöönsä, opettajiinsa ja kanssa opiskelijoihin. Tämän päivän suuret ja alakohtaisuuden ohittavat oppilaitosorganisaatiota eivät tutkimuksen mukaan mahdollista yhteisöllisyyttä.

3. TOISEN ASTEEN AMMATILLINEN KOULUTUS YHTEISKUNNALLISENA KASVATTAJANA

3.1 Kasvatus ja sosialisatio

Ei ole olemassa yksiselitteistä käsitystä siitä, mitä sosialisatio ja sosialisatioprosessi perimmiltään ovat ja mikä niiden suhde on kasvatukseen. Sosialisatio nähdään kasvatustieteiden keskeisenä käsitteenä, jonka suhde kasvatukseen on melko häilyvä. Laajasti tarkasteltuna sosialisatio käsittää kaikki ne prosessit, joiden seurauksena yksilöstä tulee yhteiskunnallisesti toimintakykyinen yksilö. Näin ilmaistuna kasvatus on se osa sosialisatiota, johon osallistuvat erityisesti kasvatusinstituutit, kuten perhe ja koulutusjärjestelmä. Kasvatustieteen ja pedagogiikan kannalta merkittävää on se, millä tavoin sosialisatio on suhteutettavissa kasvatukseen ja peda-

gogiseen toimintaan. Sosialisatioteoriat eivät käsittele tätä suhdetta systemaattisesti, mikä johtunee siitä, että kasvatus ja socialisaatio eivät ole olleet näissä teorioissa keskeisiä. (Siljander 1997, 9.)

Ajatus, että ihmisenä oleminen on ennen kaikkea olemista yhteiskunnassa ja yhteisyydessä toisen ihmisen kanssa, esiintyy jo Aristoteleen filosofiassa. Sosialisatiotutkimus ja socialisaatioteorioiden muodostuminen on kuitenkin vasta modernin yhteiskunnan ilmiöitä. Sosiologiantieteen syntyyn liittyy huoli siitä, miten ihmisten järkevä yhteistoiminta on mahdollista nopeasti muuttuvassa ja tulevaisuuden suhteen epävarmassa maailmassa, jossa perinteiset ajattelu ja toimintamallit eivät riitä. Suomalaisessa kasvatustieteellisessä keskustelussa on yleensä ajateltu, että kasvatuksen ja socialisaation käsitteet viittaavat ainakin suurin piirtein samaan ilmiöön: aikuisen ja kasvavan sukupolven suhteeseen tai ihmisen vähittäiseen kehitykseen toimintakykyiseksi, yksilölliseksi yhteiskunnan jäseneksi. (Siljander 1997,14.)

Kasvatuksen suppein, psykologinen määritelmä, määrittelee kasvatuksen kahden henkilön, kasvattajan ja kasvatettavan, vuorovaikutuksellisen ja tavoitteellisen toimintana. Tällä toiminnalla pyritään tietoisesti ohjaamaan kasvatettavan persoonallista kehittymistä arkielämässä. Kasvatus liitetään lapsuuteen ja nuoruuteen. Kasvua tapahtuu kuitenkin joka päivä, jatkuen koko elämänkaaren ajan. Kasvatus onkin sosiaalistumista siihen yhteiskuntaan, yhteisöön ja ryhmään, jossa ihminen elää. Kasvattajina eivät toimi yksin henkilöt, vaan välillisesti myös sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet ja instituutiot. (Antikainen 1986, 11.)

3.2 Nuorisokulttuurit ja koulu

Nuoriso ja nuorisokulttuurit tulivat Suomessa keskeiseksi tekijäksi toisen maailmansodan jälkeen. Elintason nousu, teollistuminen, kaupungistuminen ja teknologian kehittäminen seurannut kulttuuriteollisuuden laajeneminen loivat pohjaa nuorisokulttuurien muodostumiselle. Tähän yhteiskunnalliseen muutokseen sisältyi myös koulutuksen merkityksen jatkuva lisääntyminen, mikä puolestaan johti nuorten erilaistumiseen muista ikäryhmistä. Nuoret viettivät aiempaa enemmän aikaa koulussa toistensa seurassa, jolloin kanssakäyminen muiden ikäryhmien kanssa väheni merkittävästi. Koulutusmahdollisuuksien lisääntyminen on siten pakottanut nuoret elämään yhä pidempään keskenkasvuisen sosiaalisessa roolissa, mutta toisaalta se on luonut mahdollisuudet

nuorisokulttuurien kehittymiselle ja eriytymiselle muusta kulttuurista. (Takala 1995, 136.)

Suomalaisen nuorison elämää eivät enää säätele paljonkaan perinteet tai vanhemmilta opitut toimintatavat. Nuorilla on mahdollisuus melko vapaasti rakentaa ja muovata omaa identiteettiään median, kulutuksen, muodin, kavereiden ja nuorisokulttuureiden tarjoamien esikuvien pohjalta. Nämä esikuvat tarjoilevat vapautta, seksuaalisuutta ja kauneutta mutta arkisesta elämästä selviytymiseen niillä ei olekaan tarjota mallia tai toimintatapaa. Haasteeksi nuorelle muodostuu yhteen sovittaa vapaus ja vastuullisuus.

Oppilaitoksien ei ole helppo reagoida nuorten alati muuttuvaan tilanteeseen, etenkin kun nuorten elinympäristössä ja nuorisokulttuureissa tapahtuu voimakasta muutosta ja eriytymistä jatkuvasti. Siksi otteen saaminen nuorista saattaa olla todella vaikeaa. Nuoret saattavat olla hyvin dynaamisia ja liikkuvia ja välttää pitkäaikaista sitoutumista mihinkään. Toisaalta nuoriso on sidoksissa lukuisiin yhteiskunnallisiin pakotteisiin, kuten koulutus ja ammattitaitovaatimuksiin, joiden välttäminen ei ole mahdollista. Nuorisokulttuureilla on aina ollut omat epäviralliset puolensa, joihin koululla, oppilaitoksilla, nuorisotyöllä tai millään muullakaan aikuisten instituutiolla ei ole ollut pääsyä. Oppilaitoksen ei ole helppoa vastata nuorten ja työelämän asettamiin, alati vaihtuviin haasteisiin ja vaatimuksiin. Oppilaitokset voivat kuitenkin perustella tarpeellisuuttaan mm. sillä, että se kykenee tarjoamaan nuorille sellaista henkistä pääomaa ja osaamista, jota he tarvitsevat aikuisten maailmassa ja selvitäkseen yhteiskunnassa itsenäisesti. (Takala 1995, 142.)

Kirsi Pohjola (2010) ottaa artikkelissaan *Nuorisotyö koulussa: nuorisotyö osana monialaista oppilashuoltoa* kantaa nuorten valtavaan aikuisten nälkään. Pohjolan mukaan opiskelijoilla on aikaisempaa suurempi tarve keskustella opettajien kanssa eivätkä keskustelunaiheet välttämättä ole opettavan aiheen ympäriltä. Puhe aikuisten nälästä on liitetty usein perheiden suhteiden muuttumiseen siihen suuntaan, että jokainen perheenjäsen toimii yksilönä eikä perhekeskeisyys ole ”muodissa”. Pohjolan mukaan ollaan kyllä kotona yhtä aikaa, mutta keskustelut jäävät tekemättä, kun aikaa vietetään omilla huoneissa ovet kiinni. Yhtäläillä Pohjola toteaa, että muutos puhumisen ja aikuisen tarpeeseen nousee sosiaalisuuden muutoksesta. Opettajuudelle tämä uudenlainen sosiaalisuus luo painetta nuorten kohtaamiseen kasvattajana. (Pohjola 2010, 10.)

3.3 Ammatillisen oppilaitoksen yhteiskunnallinen kasvatustehtävä

Suomalainen ammattikasvatusjärjestelmä alkoi kehittyä omaan, erityiseen suuntaansa 1800-luvulla. Perinteinen ammattikuntainen oppilaskasvatus ja elinkeinoelämän käynnistämä ammattikoulutus muuttui vähitellen yhteiskunnan kustantamaksi, valtion ohjaamaksi ja kontrolloimaksi koulumaiseksi järjestelmäksi, jossa ammatilliset opettajat saivat suuren vastuun. Ammatillinen opettajuus ei ole yksi ja sama eikä se ole irrallinen ilmiö, vaan sen kehittyminen on kytkeytynyt yhteiskunnan, teknologian ja koko koulujärjestelmän muutoksiin. (Komonen 2004, 13.)

Sodan jälkeen kehitetty ammatillisen koulutuksen järjestelmä mahdollisti vahvan ja autonomisen, kasvatuksellisesti orientoituneen ammatillisen oppilaitosjärjestelmän, joka muodostui koulutusaloittain erilaisista alakohtaisista tutkinnoista. Ammatillisen koulutuksen toimintaympäristö on muuttunut. Nykyään koulutusta ammatilliseen perustutkintoon järjestävät ammatilliset oppilaitokset, erityisoppilaitokset ja kansanopistot. Ammatillista peruskoulutusta järjestetään lähes kaikilla aloilla. Noin 45 prosenttia ikäluokasta aloittaa ammatillisessa peruskoulutuksessa joko perusoppilaitoksen tai ylioppilastutkinnon jälkeen. Ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen. Niin ikään tavoitteena on tukea opiskelijoiden kehitystä hyviksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi, tukea elinikäistä oppimista ja antaa tarpeellisia tietoja ja taitoja jatko-opintoihin, harrastuksiin ja persoonallisuuden kehittämiseen. (Komonen 2004, 14, Opetushallitus 2009).

Ammatillisessa koulutuksessa tapahtuu nopeita muutoksia, jotka kytkeytyvät yhteiskunnan muutoksiin. Yhteiskunnallisella tasolla elinikäisen oppimisen edistäminen, syrjäytymisen ehkäisy, uusien oppimiskäsitysten soveltaminen työssä, kyky keskustella kriittisesti opetus- ja kasvatustyön sisällöistä ja oppilaitostasolla erilaiset oppijat, työssäoppiminen, työelämäyhteydet sekä oppilaitoksen pedagoginen kehittäminen asettavat monenlaisia vaatimuksia oppilaitoksille. Ammatillinen opettaja on jatkossa yhä useammin oman substanssinsa osaajan lisäksi kasvattaja, ohjaaja, erityisopettaja, yhteyksien luoja ja ylläpitäjä, yhteistyökykyinen, yrittäjähenkkinen, kansainvälistyvä, tietotekniikkaosaaja, monipuolisen didaktiikan hallitseva sekä pedagogisesti laaja-alainen kouluttaja. (Hämäläinen 2005, 9, 89-92.)

Kasvatus ja koulujärjestelmä ovat joutuneet jatkuvan muutoksen ja uudistuksen kouriin ja niihin kohdistuu uusia yhteiskunnallisia ja yksilöllisiä vaatimuksia. Muutoksen käytännöllinen hallitseminen vaatii kasvatusilmion käsitteellistä hallintaa ja jäsentämistä sekä siihen sisältyvien periaatekysymysten tiedostamista. Kyseessä on yleensä arvokysymykset kasvatuksen päämääristä. Arvokysymysten yli on usein luisteltu pelkillä fraaseilla. (Wilenius 1987, 8.)

Kasvatuspäämäärä edellyttää käsitystä siitä, millainen on se yhteiskunnallinen tilanne, jossa kasvava joutuu elämään ja toimimaan (Wilenius 1987, 30). Tärkeä osa ammattitaitoa ovat elinikäisen oppimisen avaintaidot. Niillä tarkoitetaan valmiuksia, joita jatkuva oppiminen, tulevaisuuden ja uusien tilanteiden haltuunotto sekä työelämän muuttuvat olosuhteet edellyttävät. Ne kuvastavat yksilön kykyä selviytyä erilaisista tilanteista. Ne lisäävät kaikilla aloilla tarvittavaa ammattisivistystä ja kansalaisvalmiuksia. Niiden avulla opiskelijat/tutkinnon suorittajat pystyvät seuraamaan yhteiskunnassa ja työelämässä tapahtuvia muutoksia ja toimimaan muuttuvissa oloissa. Elinikäisen oppimisen avaintaitoja ovat elinikäinen oppiminen ja ongelmanratkaisu, vuorovaikutus ja yhteistyö, ammattietiikka, terveys, turvallisuus ja toimintakyky, aloitekyky ja yrittäjäjyys, kestävä kehitys, estetiikka, viestintä- ja mediaosaaminen, matematiikka ja luonnontieteet, teknologia ja tietotekniikka ja aktiivinen kansalaisuus ja eri kulttuurit. (Opetushallitus, 2009.)

3.4 Nuoruus ja nuoruuden kasvutehtävät

Nuoruus on lapsuuden ja aikuisuuden välissä. Sosiaalisessa merkityksessä tämä tarkoittaa nuoruuden olevan hoivan, ohjauksen ja valvonnan alaisena olemisen ja itsenäisyyden ja vastuullisuuden välissä (Antikainen 1986, 113). Nuoruusiällä tarkoitetaan ikävuosia 12 - 24 vuotta. Tämän kehitysvaiheen kolmea päätehtävää voi kuvata sanoilla irtaantuminen, integroituminen ja luominen. Irttaantuminen kasvutehtävänä on ottaa fyysistä ja henkistä irtiotta omista vanhemmista ja liittyä yhä kiinteämmin ikätovereihin. Tämä kasvutehtävä herättää hämmennystä niin vanhemmissa kuin nuoresakin. Kuinka pidän vanhempana kiinni ja samaan aikaan työnnän pois? Kuinka vanhempi saa ilmaistua ja välitettyä nuorelle sen, että hän on edelleen merkityksellinen ja toisaalta sen, että myös aikuiselle on hankalaa laskea omaa lastaan kohti aikuisuutta? (Takkinen, 2010.)

Seksuaalisuuden löytäminen ja sen integrointi oman identiteetin rakentumiseen on nuoruuden toinen kasvutehtävä, joka hämmentää nuorta sekä fyysisesti että henkisesti. Oman kehon ulkoiset muutokset ja henkinen tasapainoilu saattaa nuoren mielestä tuntua tyhjän päällä olemiselta. Seksuaalisuudesta puhuminen omien vanhempien kanssa ei tunnu monestikaan luontevalta ja mielessä olevat kysymykset jäävät ilman mahdollisuutta aikuisen ajatusten kanssa peilaamiseen. Seksuaalisuuden rakentamisessa kuvittelulla on suurempi merkitys toiminnan sijaan. Nuori hakee vastauksia kysymyksiin kehonsa muutoksista, mitä rakastuminen ja rakastelu tarkoittavat ja mitä seuraamuksia on jos toimin/en toimi niin tai näin. (Takkinen, 2010.)

Oman tulevaisuuden luominen ja epävarmuuden sietäminen ovat myös nuoruuden kasvutehtäviä. Tässä kehitysvaiheessa nuori luo omaa arvopohjaansa ja löytää uudenlaisen yhteyden omiin vanhempiinsa. (Takkinen, 2010.)

Nuoruuden kasvutehtävään kuuluu luonnollisena osana auktoriteettien kyseenalaistaminen ja olemassa olevien rajojen testaaminen ja uusien rajojen löytäminen. Nuori saattaa vetäytyä itseensä ja suojella omaa reviiriään entistä tarkemmin. Luonnollista on se, että nuori tutustuu asioihin tekemällä ja kokeilemalla. Ensimmäiset päihde- ja seksikokeilut ajoittuvat tähän kehitysvaiheeseen. Tässä kohtaa aikuisen tuki ja miten hän sitä nuorelle antaa, on koetuksella.

3.5 Kasvatus opettajuuden osana

Ammatillisilta opettajilta odotetaan muuttumista ja uudistumista. Heihin kohdistuvat muutosvaatimukset ovat monitahoisia ja muutosta odotetaan useammalta rintamalta. Näitä haasteita asettaa niin työelämä kuin koulutuksen järjestäjätkin, ja muutoksen tulisi tapahtua samalla sykkeellä, kun yhteiskunnallisen rakennemuutoksen. Ammatillisen koulutuksen rakenne ja -organisaatiouudistuksen ovat osaltaan lisänneet vaatimuksensa ja epävarmuutensa ammatilliseen opettajuuteen. (Tiilikkala 2004, 14.)

Työelämästä nousevat osaamisvaatimukset, opiskelija-aineksien monimuotoistuminen sekä ympäröivän yhteiskunnan koulutusjärjestelmälle kohdistamat odotukset ovat muuttaneet toisen asteen ammatillisen koulutuksen toimintaympäristöä. Opettajan työ on muuttunut ja työnkuva pirstaloitunut opetuksen siirtyessä luokkahuoneesta erilaisiin projekteihin, verkostoihin, työpaikoille sekä virtuaalisiin oppimisympäristöihin.

Opettajan työ siirtyy yhä enemmän opetuksen toteuttamisesta oppimisen ohjaamiseen ja koordinoimiseen. (Komonen 2004, 7.)

Opettajan työn kehittämispaineet eivät nouse kuitenkaan pelkästään koulutyön pedagogisesta maailmasta. Myös yhteiskunnallisen muutosprosessin ja oppilaitoksen kulttuurisen aseman muuttuminen on nähty asettavan opettajalle, koululaitokselle ja opettajakoulutukselle omat uudistamisen paineensa. Opettajat joutuvat kohtaamaan opetustyössään siten sekä muuttuvan yhteiskunnan että muuttuvan lasten ja nuorten kulttuurin piirteet. Työnkuvan muuttuminen merkitsee opettajan roolin muuttumista. Nykyisin opettajat joutuvat kasvatusasioissa kiinnittämään yhä enemmän huomiota elämisen taitoihin, ihmisenä olemiseen ja vastuun ottamiseen omasta elämästä. Opettajuus ei ole sama kuin opettaminen. Opettajuus kehittyy ihmissuhdeammattina, jossa opettajan on oltava muuntautumiskykyinen ja omaksuttava useita päällekkäisiä ja rinnakkaisia ammattirooleja. (Komonen 2004, 8.)

Haasteita opettajuuteen tuovat myös opiskelijoiden henkilökohtaisista tarpeista nousevat tilanteet. Ammatilliseen koulutukseen hakeutuvat opiskelijat ovat aikaisempaa heterogeenisempia ja monikulttuurisempia. Suurta eroavaisuutta entiseen verraten on myös opiskelijoiden oppimisen valmiuksissa, koulutustaustassa ja opintomenestyksessä. Samassa opiskelijaryhmässä saattaa olla taustaltaan perusoppilaitoksen suorittaneen lisäksi lukion osittain tai kokonaan käyneitä, toisen tutkinnon kokonaan tai osittain suorittaneita tai opiskelijoita. Opiskelijoissa on myös heitä, joilla ei ole ongelmaa oppimisessa, mutta elämäntilanne ei tue päätoimista opiskelua ja se näkyy esim. poisoloina tai muina psykososiaalisina ongelmina. (Hämäläinen 2005, 10.)

Tiilikkala (2004, 15) kirjoittaa, että opettajat pyrkivät vastaamaan edellä kuvattuihin muutoksiin, mutta se ei tapahdu hetkessä. Muutokset vaativat aikaa ja yhteistä ymmärrystä opettajuudesta ja se olemuksesta. Muutoksen hitauden taustalla on opettajuuden pitkät perinteet ja niiden poispyyhkimen ja irtikitkeminen on aikaa vaativa prosessi. Opettajat ovat kantaneet mukanaan tätä perinnettä ja se on istutettu heihin jo omassa ammatillisessa opettajakoulutuksessa. Tiilikkalan (2004) mukaan opettajuuteen on kasvettu oppilaitosyhteisössä, jonka perinteet ovat muotoutuneet yhdessä tekemisen kautta. Tämän päivän muutokset tulevat hektisemmin ja niiden perustana eivät ole perinteet. Muutokseen tulisi vastata kulloistenkin trendien mukaisesti ja toimintaa tulisi muuttaa uutta omaksumalla. Opettajuus on uusien haasteiden edessä ja tulevai-

suudessa opettajuus tulee muuttumaan merkittävästi. Samoin koko ammatillinen koulutusjärjestelmä ja etenkin ammatillinen kasvatus uudistuvat.

Wilenius (1987) on sitä mieltä, että opettajilla on ammatillisen substanssin lisäksi aikuisen vastuu kasvattajana. Hänen on tiedostettava, mitkä ovat opiskelijoiden kehityspyrkimykset ja –tarpeet, miten yleinen ihmisyyys toteutuu kussakin opiskelijassa heidän erityisten edellytystensä pohjalta ja mikä on todellinen yhteiskunnallinen tilanne, johon juuri nämä opiskelijat joutuvat. Tätä yksilöityä tietoa ei mikään yleinen tiedon järjestelmä tai koulupoliittinen mietintö voi opettajalle antaa. Wileniuksen (1987) mielestä kasvatustehtävässä olevan on se itse saavutettava soveltamalla oppimiaan tai itse muodostamiaan käsitteitä omiin havaintoihin, joita tekee välittömässä kanssakäymisessä opiskelijoiden ja muiden kasvatustyötä tekevien kanssa. Opettajalla saattaa olla tiedossaan kaikki tämä tieto, mutta hän on kykenemätön soveltamaan sitä, ts. tiedostamaan kokonaiskuvaa käsillä olevasta tilanteesta. Tilannetietoisuuden merkitys korostuu juuri silloin, kun on kyse teorioiden ja käytänteiden soveltamisessa havaintoihin, joita opettaja tekee konkreettisesti yksilöstä ja ryhmästä. Siitä riippuu, ymmärtääkö opettaja opiskelijoitaan. (Wilenius 1987, 31.)

Tiilikalan (2004 214, 233) tutkimuksessa (ktso tämän opinnäytetyön luku 2, jossa tutkimusta esitely) nousee esille, että haasteelliseksi opettajien kasvatustehtävän ymmärtämisen ja toteuttamisen tekee se, että kasvatustieteellä ei ole merkittävää asemaa ammatillisessa opettajakoulutuksessa. Kasvatustieteellä ei mielletä olevan selkeää yhteyttä ammatilliseen kehittymiseen, vaan se on irrallinen ja pakollinen opintosuoritus. Tiilikalan (2004) mukaan kasvatuksellisen toiminnan osuus on vaihdellut ammatillisen opettaja työssä eri aikoina ja että kasvatustehtävä mielletään eri koulutusaloilla toimivien opettajien keskuudessa eri tavalla. Yhteistä kasvatuksen tehtäväkentässä on kuitenkin tapakasvatus ja kurinpidollinen toiminta. Ammatillisilla opettajilla on halu kasvattaa opiskelijoita selviytymään elämästä ja vahvistamaan heidän sijoittumistaan yhteiskuntaa. Edellä mainitussa tutkimuksessa nousee selvästi esiin myös se, että kasvatuksellinen toiminta on tullut opettajuuden rinnalle varsin lyhyellä aikavälillä.

Opetussuunnitelmissa kasvatuksella ei ole selkeää, omaa paikkaansa, vaan se nähdään välineenä tietynlaisen kasvatustapahtuman aikaansaamiseksi. Tämä edellyttää tietoa siitä, miten opetussisällöt ja –järjestelyt tukevat kasvatustapahtuman toteuttamista. Kun opettamisen teoriaa on pyritty kehittämään ilman riittävää tietoa kasvatustapahtumasta, ei

ole ihme, että opettajilla on hankaluutta tämän päivän nuorten kasvattajina. (Wilenius 1987, 34). Piilo-opetussuunnitelmassa on yleensä kysymys siitä, että opetuksessa opitaan tai sisäistetään paljon sellaista, mitä kukaan ei tietoisesti yritä opettaa tai kukaan ei välttämättä yritä opiskella. (Siljander 1997, 17.)

Ammatillisuus ja kasvatuksellisuus kulkevat rinta rinnan, vaikka ne näyttäytyvät ja painottuvat ammatillisessa koulutuksessa alakohtaisesti eri tavalla. Opettajan rooli kasvattajana tulee Tiilikalan (2004) mukaan nähdä yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Tämä näkökulma antaa ammatilliselle opettajalle tehtäväksi antaa opiskelijoille sosiaalisia ja yhteisöllisiä valmiuksia ja valmentaa opiskelijaa yhteiskunnan vastuulliseksi kansalaiseksi. Koulutus on näin yhteiskunnallista, sosiaalista ja kulttuurista toimintaa. (Tiilikala 2004, 225.)

Opetuksen rinnalla kulkevassa kasvatustehtävässä tulee kiinnittää huomio inhimillisen kasvun prosessiin, joiden kautta nuoret integroituvat yhteiskuntaan saavuttavat yhteiskunnallista toimintakykyä, subjektiivista, osallisuutta ja elämäntaitoja. Nuorisokasvatus tarjoaa mahdollisuuden opetuksen rinnalla auttaa opiskelijaa löytämään niitä mahdollisuuksia, joita hänellä on oman elämänsä rakentamisen kannalta syytä tiedostaa. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja vastuullisuus, omien ja yhteisten asioiden hoitamiseen tarttuminen ja osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun auttavat nuorta etsimään ja löytämään omaa paikkaansa yhteiskunnassa ja tekemään vastuullisia ratkaisuja. Merkityksellistä on saattaa nuori ymmärtämään koulutuksen merkitys yhteiskunnassa. (Hämäläinen 2005, 9.)

3.6 Opiskelijahuolto opettajan tukena kasvatustehtävässä

Kasvatus on yksi toisen asteen ammatillisten oppilaitosten perustehtävistä. Miten siten saadaan rakennettua vahva kasvatusyhteisö ja miten opiskelijahuolto voisi olla siinä tukena? Yhteisten arvojen luominen on se pohja, jolle kasvatustehtävä rakentuu. Jotta oppilaitoksen arvot saadaan näkyviksi, tulee niistä keskustella koko yhteisön kesken avoimesti ja saada kaikille yhteinen näkemys siitä, miten arvot toteutuvat käytännön arjessa. Yhteys eri ammattilaisten - opettaja, kuraattori, opinto-ohjaaja - kanssa mahdollistaa opiskelijahuollossa keskustelun tästä arvopohjasta ja antaa mahdollisuuden luoda yhteisiä kasvatuksellisia näkemyksiä ja toimenpide-ehdotuksia yhteisen kasvatustehtävän toteuttamiseen. Yhteisesti sovittuihin asioihin sitoutuminen on hel-

pompaa ja sovittujen asioiden siirto käytäntöön mahdollistuu. Näin syntyy ehjä toimintamalli kohti yhteisen kasvatustehtävän toteuttamista. Opiskelijahuollon toimintamallit ovat yksi keino saada yhteisiä käytäntöjä oppilaitoksen yhteiskunnallisen kasvatuksen toteuttamiseen. Toimintamallien avulla opiskelijaa voidaan opettaa ja ohjata työelämän pelisääntöjen noudattamiseen sekä kokonaisvaltaiseen oman tilanteen tunnistamiseen ja hakeutumiseen avun ja tuen piiriin.

Koulutus itsessään on merkittävä tekijä nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Opetuksen rinnalla kasvatusta on ammatillisten oppilaitosten yhteiskunnallinen tehtävä. Kasvattaminen vaatii ohjauksellista toimintatapaa, johon osallistuvat kaikki oppilaitoksen henkilöstöryhmät. Opiskelijahuollon tavoitteiden toteuttaminen vaatii oppilaitostasolla vahvaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Merkittävää on myös moniammatillinen verkostotyö oppilaitoksen ulkopuolisten yhteistyötahojen, kuten esim. sairaanhoitopiirin, kanssa. Varhainen puuttuminen on toimintatapa, jonka avulla opetushenkilöstölle mahdollistuu opiskelijoiden yksilötason ohjaus ongelmallisissa tilanteissa. (Hämäläinen 2005, 17.)

4. OPISKELIJAHUOLLON TOIMIJAT ETELÄ-SAVON AMMATTIOPISTOSSA

4.1 Opiskelijahuolto toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa

Ammatilliseen koulutukseen siirtyminen on monelle nuorelle haastava ja vaativa vaihe elämässä. Turvallinen, kaikesta huolehtiva peruskoulu jää taakse ja edessä on omaa vastuuta korostava ammatillinen koulutus, jossa opiskelukaverit ovat usein uusia ja työskentelytavat poikkeavat oleellisesti perusoppilaitoksen tavoista toimia. Nuoruuteen liittyvät muut kiinnostuksen kohteet vievät aikaa ja energiaa eikä opiskelu ole ensimmäisenä ajatuksissa. Opiskelun sujumisen kannalta on oleellista, että opiskelijoiden hyvinvoinnista ja opintojen etenemisestä pidetään huolta. Opiskelijahuollolla on tärkeä rooli tässä työssä. (Opetushallitus 2007.)

Opiskelijahuoltotyön tavoitteena on luoda yhteisöllisen ja yksilöllisen tuen avulla turvallinen ja viihtyisä opiskeluympäristö sekä edistää opiskelijoiden kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tasapainoista kehitystä. Lainsäädännön mukaan opiskelijahuollolla

tarkoitetaan hyvän oppimisen, hyvän fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa (Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/98 37 a§, muutos 479/2003.)

Opetussuunnitelman perusteiden mukaan kaikilla opiskelijoiden kanssa oppilaitoksessa työskentelevillä on vastuuta opiskelijahuollosta. Opiskelijahuollollisella työllä tarkoitetaan kaikkien oppilaitoksessa työskentelevien työntekijöiden tekemää työtä, joka edistää opiskelijoiden hyvinvointia, turvallisuutta ja terveyttä. Opiskelijahuollon palveluja tavallisesti ovat terveydenhoitajan, lääkärin, psykologin ja kuraattorin työ. Moniammatillisen opiskelijahuoltohenkilöstön tehtävänä on opiskelijahuollon palvelujen koordinointi ja kehittäminen. (Opetushallitus 2007). Etelä-Savon ammattiopistossa opiskelijahuollon toimijoina (kuvio 1) ovat kuraattorit, opinto-ohjaajat, erityisopetusvastaavat, asuntolanhoitajat sekä verikkotoiminta oppilaitoksen omina toimijoina sekä opiskeluterveydenhuolto, joka on kunnallista terveydenhuollon toimintaa.

Kuvio 1: Opiskelijahuollon toimijat Etelä-Savon ammattiopistossa.

Opetushallitus on velvoittanut koulutuksen järjestäjiä tukemaan opiskelijahuollon tavoitteiden toteutumista oppilaitoskohtaisilla opetussuunnitelmilla, joissa on ohjeita koko oppilaitosyhteisön toimintaan liittyvistä asioista ja niiden hoitamisesta. Opetussuunnitelman yhteisessä osassa on määriteltävä kodin ja oppilaitoksen välinen yhteis-

työ sekä sovittavat toimintatavat yhteistyöverkostojen, kuten kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten, kanssa. Lisäksi suunnitelman on sisällettävä opiskelijahuollon järjestäminen, opiskelijoiden sekä koko oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin, turvallisuuden ja viihtyvyyden edistäminen. Suunnitelmassa on huomioitava myös erityistä tukea tarvitsevien sekä eri kieli- ja kulttuuritaustaisten opiskelijoiden elämänhallinnan ja opiskelun tukeminen. Opiskelijahuollon palveluiden koordinointi ja kehittäminen on moniammatillisen opiskelijahuoltohenkilöstön tehtävä, mutta kaikilla opiskelijoiden kanssa työskentelevillä on vastuu opiskelijahuollosta ja sen toteutumisesta oppilaitoksessa. (Opetushallitus 2004.)

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijalla on mahdollisuus saada opintoihinsa tukea tukiopetuksena, opinto-ohjauksena, erityisopetuksena tai opiskelijahuollon avulla. Jokainen koulutuksen järjestäjä voi itse määrittellä opetussuunnitelmassaan, millaisia opiskelijahuollollisia palveluita oppilaitos opiskelijoilleen tarjoaa. Toimintaohjeita ja -tapoja on näin ollen yhtä monta kun on oppilaitoksiakin. Yleisimmät palvelut ovat terveydenhoitajan palvelut, mutta lisäksi voi olla mm. lääkärin, psykologin ja kuraattorin palveluita. (Kärki 2009,51.)

Opiskelijahuollon toimintaperiaatteena voidaan pitää ennaltaehkäisyä, opiskelijan kiinnittämistä ja sitouttamista oppilaitoksen vapaa-ajan toimintaan sekä niihin liittyvää yhteistyötä ja vastuuta koko oppilaitoksen henkilökunnan kanssa. Käytännön arjessa opiskelijahuollon työntekijät joutuvat sellaisen asiantuntijan rooliin, jossa heidän odotetaan tutkivan ja hoitavan ongelmalliseksi koettuja opiskelijoita sekä antavan toimenpide-ehdotuksia, joiden avulla opiskelu voi jatkua ilman häiriöitä. Tällaisten tavoitteiden taustalla voi olla opettajien työn tavoitteisiin sisältyvät ristiriidat, jolloin opiskelijahuollon työntekijän rooli muuttuu opettajien ristiriitaisten tehtävien ja rooliperinteen luoman ahdistuksen lieventämiseksi. Tästä syystä on tärkeää, että psykososiaalisen opiskelijahuollon työntekijät pystyvät määrittelemään oman roolinsa oppilaitoksessa selkeästi ja tarkoituksenmukaisesti. (Kärki 2009, 49.)

Tänä päivänä opiskelijahuolto vastaa sellaisiin opiskelijoiden hyvinvointiin liittyviin haasteisiin, joihin perinteiset keinot eivät enää ole riittäviä. Opiskelijoiden mielenterveyden, oppimiskyvyn ja työrauhan ylläpitäminen sekä opintoihin osallistumisen turvaaminen vaativat pedagogista, psykologista ja sosiaalista asiantuntemusta. Tämä asiantuntijaryhmä, opiskelijahuollon toimijat, muodostaa opiskelijan ympärille moniam-

matillisen verkoston, jonka tehtävät ovat eriytyneet kaikille opiskelijoille kuuluviin normaaleihin toimiin, kuten opinto-ohjaus ja opiskelijaterveydenhuolto, sekä opintojen keskeytymistä ehkäiseviin toimiin, joihin mm. kuraattorityö lukeutuu. Voidaankin ajatella, että opiskelijahuolto toimii normaaliuden ja poikkeavuuden portinvartijana sekä yksittäisen opiskelijan asiassa että laajemmassa yhteiskunnallisessa ja koulutusinstituutioissa tehtävissä määrittelyissä. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 172-173.)

Opiskelijahuollon toimintamalleja kuvataan tässä opinnäytetyössä luvussa 7.

4.2 Kuraattori

Pirkko Sipilä-Lehdekorpi (2004, 175) kuvaa omassa akateemisessa väitöskirjassaan kuraattorin tehtävää näin: *”Kuraattori on yhtä aikaa sosiaalityöntekijä ja kasvattaja, jonka on oltava lojaali sekä koulutusjärjestelmälle että asiakkaalle.”*

Ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö ei tunne lainkaan kuraattori tai sosiaalityöntekijä nimikettä. Lastensuojelulaki määrittelee perusopetuksen piiriin kuuluville oppilaille järjestettävät kuraattori- ja psykologipalvelut, jotka antavat ”riittävän tuen ja ohjauksen oppilaitoksenkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien estämiseksi ja poistamiseksi” (Lastensuojelulaki 2007). Tämä subjektiivinen oikeus ei kuitenkaan koske ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevia, vaikka alaikäiset kuuluvat lastensuojelulain piiriin. Tilanteeseen on ottanut kantaa Koulukuraattorit – Skolkuratorer ry (2006) antaessaan lausunnon Sosiaali- ja terveysministeriön asettamalle työryhmälle, jonka tehtävänä on kehittää oppilashuollon lainsäädäntöä. Yhdistys esittää koulukuraattoripalveluita lakisääteiseksi myös toisen asteen opiskelijoille, jolloin tuki oikeasti kattaisi kaikki lastensuojelulain piirissä olevat lapset ja nuoret. (Kärki 2009, 52.)

Ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollossa on tapahtunut muutamassa vuodessa huikaa kehitystä. Syynä tähän voi olla se, että nuorten tilanteeseen on yhteiskuntatasolla otettu näkyvämmiin kantaan poliittisena kysymyksenä. Samoin koulutuksen järjestäjät ovat ottaneet tehtäväkseen kunnan perustehtävää, vaikka eivät saakaan esim. kuraattorin palkkaukseen valtionapua. (Virnes 2011.)

Ammatillisessa koulutuksessa kuraattori on henkilö, jolla on sosiaalialan koulutuksen lisäksi riittävästi pedagogista ymmärrystä ja joka hoitaa opiskelijan sosiaalisia vaikeuksia henkilökohtaisen huollon keinoin yhteistyössä opiskelijan, hänen läheistensä, opettajien ja mahdollisten muiden tahojen kanssa. Opiskelijoiden ongelmallisten tilanteiden muuttuminen yhä haastavammiksi, on oppilaitosympäristössä kasvattanut tilausta psykososiaaliselle ammattitaidolle. Toimintaympäristön muuttuessa asiantuntijuutta luodaan muutoksessa ja alati muuttuvissa yhteistyösuhteissa. Kuraattorin työ voidaan nähdä sosiaalityön viitekehyksessä toimivana opiskelijoiden auttajana, joka tekee sosiaalistamistyötä. Tämän tehtävän tekemiseen kuraattori tarvitsee sekä psykologista että pedagogista osaamista. (Sipilä-Lähdekorpi 2004,164.)

Haasteelliseksi kuraattorin työn sosiaalityön asiantuntijana tekee se, että työtä tehdään organisaatiossa, jonka ensisijainen tehtävä ja toimintatavat määrittyvät muista profesioista kuin sosiaalityöstä käsin. Työyhteisön yhteinen tavoite on opiskelijoiden ammattiin valmistuminen ja sen eteen kaikki työskentelevät omista työtehtävistään käsin. Auttaakseen opiskelijaa kuraattorin tulee tuntea ammatillisten menetelmiensä lisäksi työyhteisön kuraattorin tehtävää määrittävät normit, joihin tukeutuen hän rakentaa jokaisen opiskelijan kanssa syntyvän asiakkuuden. (Kärki 2009, 62-63.) Normien lisäksi opiskelijahuollon toimintamallit luovat kuraattorin työlle selkeää pohjaa oppilaitoksessa.

Arkisessa toiminnassa kuraattorin tehtäviin kuuluu opiskelijoiden kanssa tehtävän yksilötyön lisäksi konsultointi, kehittäminen ja oppilaitoksen toisten työntekijöiden kouluttaminen, jolloin kuraattorilta vaaditaan laajaa kokonaisuuksien hallintaa. Oppilaitoksen kuraattorilla on monia rooleja ja vastuita. Kuraattorin työtaidot liittyvät kykyyn arvioida opiskelijan tilanne sekä kykyihin työskennellä yksilö, ryhmä ja työyhteisötasoilla. (Kärki 2009, 65.)

Oppilaitoksen kuraattorin työ määrittyy isäntäorganisaation, oppilaitoksen kautta. Kuraattori joutuu puuttumaan asiakkaana olevan opiskelijan vapaa-aikaan, kotiin ja oppilaitosyhteisön ihmissuhdeongelmiin. Sipilä-Lähdekorpi (2004, 166) määrittelee kuraattorin työtä sanoilla ”kaksoisidentiteetti ja kaksoisfunktio”. Näiden sanojen takana on ajatus siitä, että kuraattori käyttää työnsä tekemiseen sosiaalityön menetelmiä, koulutusta ja etiikkaa tukiessaan opiskelijaa oppilaitoksen tavoitteiden mukaisesti. Tällöin kuraattori on sosiaalityöntekijä ja kasvattaja, ja häntä voidaan pitää hyvinvointipalve-

luiden tuottajana, jonka työ ei tapahdu perinteisessä sosiaalityön kentässä, vaan toimintaympäristönä on oppilaitos. Kuraattorin työ on laaja-alaista ja työn tekeminen menestyksellisesti vaatii asiakastyön menetelmien hallinnan lisäksi koulutusjärjestelmän ja sitä ohjaavan lainsäädännön tuntemusta, toimivia yhteistyöverkostoja sekä valmiuksia kohdata erilaisuutta asiakkaiden perhetaustojen ja erilaisten kulttuurien kautta. (Kärki 2009, 82.)

4.3 Opintojen ohjaus

Ammatillisessa peruskoulutuksessa opinto-ohjauksen tavoitteena on, että opiskelija saa valmiudet toimia oppilaitosyhteisössään, suunnitella opintojaan ja sitoutua opiskeluun. Hyvässä oppilaitoksessa on hyvin toimiva opinto-ohjaus. Opiskelijaa kuullaan, hänen mielipidettään arvostetaan ja otetaan huomioon koulutusta kehitettäessä. Eri-tyistä huomiota on kiinnitettävä koulutuksen nivelkohtiin ja siirtymisiin koulutusasteelta toiselle. Ammatillisen peruskoulutuksen opinto-ohjaus on jatkoa perusoppilaitoksen oppilaanohjaukselle, ja sitä sisältyy kaikkiin tutkintoihin vähintään 1,5 opinto- viikkoa. (Opinto-ohjaussuunnitelma 2010, 1.)

Opinto-ohjauksen perustana ovat tarvelähtöisyys ja monipuolisuus. Opinto-ohjaus on henkilökohtaista, pienryhmä- sekä luokkaohjausta. Opinto-ohjaus on koko opiskelua-ajan jatkuva prosessi, jonka sisältö määräytyy sen mukaan, millaisia kysymyksiä tai haasteita opiskelijat kohtaavat opintojensa eri vaiheissa. Opinto-ohjauksen painopiste vaihtelee opiskelijan tilanteen mukaan. Tavoitteena voi olla opiskelijan kasvun ja kehityksen ohjaus (psykososiaalinen tuki), opiskelutaitojen ja opiskelun ohjaus tai ammatillisen suuntautumisen ohjaus. Opiskelijoille on laadittava heidän valintojensa mukaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Henkilökohtaisia opiskelusuunnitelmia tehtäessä on otettava erityisesti huomioon ne opiskelijat, joilla on perusopetuksen aikana tai ammatillisen koulutuksen alkaessa opiskeluun tai elämiseen liittyviä vaikeuksia. (Opinto-ohjaussuunnitelma 2010, 1; Ammattiin opiskelevan opinto-ohjaus 2010.)

Opinto-ohjauksen onnistumisen edellytyksenä on koko henkilöstön osallistuminen opiskelijan ohjaukseen. Päävastuu ohjauksen suunnittelusta on kuitenkin ammattiopiston opinto-ohjaajilla. Opinto-ohjaajien ohella keskeisessä roolissa ohjauksen toimijoina ovat ryhmänohjaajat. Ammatillisessa peruskoulutuksessa on asetettu tavoitteeksi keskeyttämisten vähentäminen. Erityisopetuksen mieltäminen luonnolliseksi osaksi

koulutustarjontaa ja käytännön työtä edellyttää opinto-ohjauksen ja tukitoimien kehittämistä sekä oppimisvaikeuksien huomioon ottamista. (Opinto-ohjaussuunnitelma 2010, 1; Ammattiin opiskelevan opinto-ohjaus 2010.)

Ammatillisessa oppilaitoksessa opinto-ohjaus kestää läpi opintojen. Opintojen alkaessa opinto-ohjauksen tavoitteena on perehdyttää uudet opiskelijat niin ammatillisiin opintoihin kuin uuteen oppilaitosympäristöön. Opiskelun aikana annettavan ohjauksen tavoitteena on turvata opintojen sujuminen, tukea ja edistää henkilökohtaista kehitystä ja vahvistaa ammatillista kasvua. Työssä oppimisjaksojen aikana opiskelijat voivat olla pois tutusta ja turvallisesta oppilaitosympäristöstä pitkiäkin aikoja. Myös tällöin on syytä turvata opiskelijan mahdollisuus opintojen ohjaukseen. Päätövaiheessa annettavassa opinto-ohjauksessa varmistetaan ammatillisen kasvun jatkuminen, annetaan tietoa työmarkkinoista, työllisyystilanteesta ja erilaisista mahdollisuuksista työllistyä, jolloin yhteistyötä tehdään esimerkiksi työvoimatoimiston, yritysten ja ammattijärjestöjen kanssa. Päätövaiheessa opinto-ohjauksen yksi tärkeä tavoite on varmistaa se, että opiskelijoille tiedotetaan mahdollisuuksista jatko-opintoihin ja heitä autetaan tarpeen mukaan niihin hakeutumisessa. (Ammattiin opiskelevan opinto-ohjaus 2010.)

4.4 Erityisopetus

Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat erityisiä opetusjärjestelyjä tai opiskelijahuoltopalveluja vamman, sairauden, kehityksessä viivästyksen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi. Ammatillista opetusta erityisen tuen tarpeessa oleville opiskelijoille järjestetään ammatillisissa erityisoppilaitoksissa, ammatillisten oppilaitosten erityisopetuksen linjoilla ja erityisryhmissä, ammatillisissa oppilaitoksissa samoissa ryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa, kansanopistoissa, kansalais- ja työväenopistoissa, aikuiskoulutuskeskuksissa sekä liikunnan koulutuskeskuksissa ja oppisopimuskoulutuksena. (Ammatillinen erityisopetus 2010.)

Erityistä opetus- ja opiskelijapalveluja tarvitsevien opiskelijoiden tulee saada erityisopetusta, jonka tarkoituksena on turvata opiskelijan henkilökohtaisiin edellytyksiin perustuva oppiminen, itsensä kehittäminen ja ihmisenä kasvaminen. Keskeinen tavoite on turvata opintojen loppuunsaattaminen, ennaltaehkäistä opintojen keskeyttäminen ja siten estää syrjäytyminen yhteiskunnasta. (Opetussuunnitelman yhteisen osan liitteitä 2008, 122.)

Oppilaitoksen tulee tehdä arvio, milloin opiskelijan oppimisvaikeudet edellyttävät erityisopiskelijaksi määrittämisen ja milloin ne ovat muilla tukitoimilla autettavissa. Tällaisia riittäviä tukitoimia, jotka tulee järjestää kaikille niitä tarvitseville, ovat mm. tukiopetus, pienryhmäopetus, luokka-avustaja, tulkkipalvelut, erilaiset apuvälineet jne. Erityisopetuspäätöksen tekee aina oppilaitos vahvassa yhteistyössä opiskelijan ja tämän huoltajan (alle 18 v. opiskelijan kohdalla) kanssa. tukimuodoista ensisijainen on erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opiskelu samoissa opintoryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa. Opiskelijalle laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), jossa hänelle annettavat tukimuodot ja niiden järjestelyt määritellään yksityiskohtaisesti. HOJKSin lähtökohtana on opiskelijan tuen tarve ja se ohjaa oppilaitoksen lisärahoitusta, jonka se saa erityisiä tukitoimia varten. HOJKSin tarkoitus on olla jatkuvassa käytössä opintojen etenemisen arvioivana ja edistävänä yhteistyön välineenä opiskelijan ja opettajan välisessä yhteistyössä. (Opetussuunnitelman yhteisen osan liitteitä 2008, 122.)

4.5 Opiskeluterveydenhuolto

Ammatillisen koulutuksen opiskelijaterveydenhuollosta säädetään kansanterveyslaissa ja opiskelijoiden sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien poistamiseksi tarvittavista palveluista lastensuojelulaissa. Ammatillisen koulutuksen järjestäjän tulee toimia yhteistyössä näitä palveluita antavien ja järjestävien viranomaistahojen sekä muiden tahojen kanssa sekä antaa opiskelijoille tieto näistä eduista ja palveluista. Lisäksi opiskelijaa tulee tarvittaessa ohjata hakemaan näitä etuja ja palveluita. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 37 a §). Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa oikeus opiskelijahuollon palveluihin määräytyy näin ollen sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön nojalla, ei koulutusta koskevien säädösten perusteella.

Opiskeluterveydenhuolto on tarkoitettu kaikille opiskelijoille, jotka opiskelevat joko toisen asteen tai korkea-asteen koulutuksessa. Opiskelijat elävät kahden merkittävän muutosvaiheen keskellä: toisaalta käsillä on kasvuprosessi nuoresta aikuiseksi ja itsenäiseksi kansalaiseksi, yhtäältä he hankkivat opintojensa kautta valmiuksia selviytyä työelämässä. Jotta näistä suurista kehitysvaiheen prosesseista selviää kunnialla, vaatii se opiskelijalta paljon voimavaroja. Lisäksi ulkoiset paineet tuovat elämäntilanteeseen muutoksia, joutuuhan nuori tilanteeseen, jossa joutuu itse ottamaan ja kantamaan vas-

tuuta valinnoistaan, opiskelun suorittamisesta ja omasta ajankäytöstään. Kaikki tämä vaatii kognitiivisia valmiuksia, luovaa ajattelua ja tiedon käsittelyä. Pienikin muutos elämäntilanteessa vaikka univajeen, masennuksen, päihteiden käytön, ristiriitojen tai opiskeluolosuhteiden osalta heilauttavat nuoren kehitysprosessesja ja opiskelijan tukemisen osalta asettaa haasteita opiskeluterveydenhuollolle. (Opiskeluterveydenhuollon opas 2006, 21.)

Opiskeluterveydenhuollossa terveydenhuollon toimijat eivät ole ainoat vastuunkantajat, vaan toiminta pohjautuu vahvaan yhteistyöhön terveydenhuollon, oppilaitosten ja opiskelijayhdistysten kanssa. Jokaisen toimijan vastuulla on tuoda asiantuntemuksensa ja ammatillinen erityisosaamisensa yhteiseen käyttöön. Erenkin terveydenedistäminen on kaikkien tehtävä, vaikka toimijoiden erilaiset organisaatiotaustat käyttävät sen sisällöstä erilaisia nimityksiä, puhutaan hyvinvointityöstä, opiskelukyvyn edistämisestä, opiskelijahuollosta. Opiskeluterveydenhuolto ei ole vain opiskelijoihin kohdennettua terveydenhuoltoa vaan kokonaisvaltaista opiskelijoiden hyvinvointia ja opiskelua tukevaa toimintaa. (Opiskeluterveydenhuollon opas 2006, 21.)

Opiskeluterveydenhuollon tavoitteena on ylläpitää ja parantaa opiskelijoiden hyvinvointia. Tavoitteeseen pääsemiseksi opiskelijaterveydenhuolto pyrkii edistämään opiskeluympäristön turvallisuutta ja terveellisyttä parantamalla fyysisiä opiskeluolosuhteita ja niiden turvallisuutta antamalla asiantuntija-apua olosuhteiden järjestämisessä. Opiskelijoiden terveyttä ja opintokykyä fyysisen, sosiaalisen ja psyykkisen terveyden osa-alueilla edistetään pyrkimällä lisäämään opiskelijan elämänhallinnan valmiuksia ja taitoja. Opiskelijoiden terveyden- ja sairaanhoitopalveluita järjestämällä opiskelijaterveydenhuolto täyttää kansanterveyslain veloitettaan toimia osana perusterveydenhuoltoa. Varhainen puuttuminen ja asianmukaisiin, yksilöllisiin tarpeisiin huomioivaan tuki- ja hoitopalveluihin ohjaaminen on tärkeää ja kuuluu kaikille opiskelijaterveydenhuollon osapuolille. Opiskelijaterveydenhuollon toimijat ovat erikoistuneet toimimaan ja hoitamaan erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten kehitysvaiheisiin, terveysongelmiin ja opiskelukyvyn vaikuttaviin tekijöihin. He kiinnittävät erityistä huomiota opiskelijan omiin voimavaroihin, terveyteen, opiskelutaitoihin sekä opiskeluympäristöön ja -yhteisöön, joilla kaikilla on merkittävä asema opiskelukyvyn. (Opiskeluterveydenhuollon opas 2006, 26-27.)

4.6 Varikkotoiminta

Etelä-Savon ammattiopistossa Varikkotoiminta on opiskelijahuollon tehostettua tukitoimintaa, jossa toteutetaan palveluohjauksellista toimintamallia. Palveluohjauksellisen toimintamallin tavoitteena on opintojen keskeyttämisen vähentäminen, läpäisyluvun nostaminen, paluuopiskelijoiden perustutkintojen loppuun suorittaminen ja oppilaitoksen opettajien ja opiskelijahuoltohenkilöstön työssä jaksamisen vahvistaminen. Työskentely perustuu opiskelijan henkilökohtaiseen tukeen ja tehostettuun opintojen ohjaukseen ja sitä toteutetaan palveluohjauksellisella parityöskentelyotteella. Varikkotoiminta on osa opiskelijahuollon toimintaa ja keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden yksilöllistä tukemista. Toiminnalle on laadittu erillinen suunnitelma ja sitä tullaan päivittämään lukukausittain. (Laukkanen 2010,17.)

4.7 Asuntolanhoitaja

Ammatillisten oppilaitosten asuntoloissa asuu noin 10 000 nuorta. Suurin osa heistä on alle 18-vuotiaita ja lähtöisin muulta paikkakunnalta kuin missä opintojaan suorittavat. Laki ammatillisesta koulutuksesta (630/1998 § 37) määrittelee, että luonnonvaralan opiskelijoilla ilmaisen asuntolapaikan lisäksi aamiainen, lounas ja päivällinen ovat maksuttomia. Laki määrittelee myös sen, että asuntoloiden turvallisuudesta vastaa koulutuksen järjestäjä samoin kuin muissa oppilaitoksen tiloissa.

Asuntoloissa asumisen haasteena ovat juuri alaikäisyys ja ulkopaikkakuntaisuus. Oppilaitoksen tulee järjestää niin, että asuntolassa on asuntolanhoitaja, jonka vastuulla on opiskelijoiden vapaa-ajan toiminta. *Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisessa oppilaitoksessa* (2008) -raportin mukaan kaikissa ammatillisissa oppilaitoksissa asuntolanhoitajan tehtävää ei ole lainkaan tai ammattitaitoisten asuntolanhoitajien määrä on riittämätön, vaikka oppilaitoksella on asuntolatoimintaa.

Etelä-Savon ammattiopiston asuntolan toimintoja kehitettäessä on lähdetty siitä, että asuntola on nuorille toinen koti. Kaikkien tulee saada olla tasa-arvoisessa asemassa keskenään ja jokaisen fyysisestä ja psyykkisestä turvallisuudesta pidetään huolta. Selkeät säännöt, henkilöstön johdonmukainen toiminta kaikissa tilanteissa, opetuksen ja asuntolan välinen yhteistyö, sekä jatkuva dialogi oppilaiden ja heidän huoltajiensa

kanssa, mahdollistavat tällaisen ympäristön toteutumisen. Nuorille on asuntolassa haluttu luoda ymmärrys siitä, että sääntöjen puitteissa toimiminen vapauttaa henkilöstön energiaa harrastustoiminnan kehittämiseen, kun vastaavasti sääntörikkomukset vievät sekä aikaa että energiaa toteuttaa asioita yhdessä.

Asuntolanhoitajan työ on kasvatus- ja ohjaustyötä. Vapaa-ajan toiminnassa on pyritty opiskelijalähtöiseen työskentelyyn kartoittamalla nuorten omia harrastustoiveita. Elämäntaitojen lisäämiseksi opiskelijoilta on kysytty, millaisista tiedoista ja taidoista heille voisi olla hyötyä. Jokaisen nuoren kohdalla on pyritty löytämään edes yksi sellainen kiinnostuksen kohde, joka toisi hänet osaksi isompaa ryhmää. Kaikessa toiminnassa pyritään kiinnittämään huomiota hyviin käytöstapoihin ja vastuuttamaan opiskelijoita huolehtimaan mm. asuntolan ylläpidosta ja siisteydestä. Opiskelijat osallistuvat mahdollisimman paljon kaikkiin asuntolan kunnostustöihin ja pyrkivät itse ylläpitämään ja lisäämään asuintilojensa viihtyvyyttä.

5. KEHITTÄMISTEHTÄVÄ

Opinnäytetyönäni päivitän Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon toimintamallit ja kokoan opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman yhteistyössä muiden opiskelijahuollon toimijoiden kanssa.

Etelä-Savon ammattiopistossa on elokuussa 2008 vahvistettu Opetussuunnitelman liitteitä –osa. Tähän Opetussuunnitelman liitteitä -osaan on koottu yksiin kansiin uusien ammatillisten perustutkintojen perusteita koskevien määräysten mukaisia keskeisiä opetussuunnitelman yhteiseen osaan kuuluvia Etelä-Savon ammattiopiston koulutusta ja opetusta koskevia oppilaitoskohtaisia toimintamalleja ja ohjeita. Tämä Opetussuunnitelman liitteitä –osa on nimetty Etelä-Savon ammattiopiston Turvallisuus- ja hyvinvointisuunnitelmaksi. (Opetussuunnitelman yhteisen osan liitteet 2008, 3.)

Etelä-Savon ammattiopiston Turvallisuus- ja hyvinvointisuunnitelma sisältää oppilaitoksen järjestyssäännöt, opiskelijaohjauksen suunnitelman, erityisopetuksen suunnitelman sekä toimintamalleja erilaisiin kriisitilanteisiin. Kaikkien näiden suunnitelmien ja toimintamallien (kuvattu kuviossa 2) toteuttaminen on oppilaitoksen keskeisen arvon, opiskelijan hyvän toteuttamista: luoda sosiaalisesti, psyykkisesti ja fyysisesti

turvallinen ja terveellinen opiskeluympäristö. Kodin ja oppilaitoksen toimivan ja luontevan yhteistyö on merkityksellistä erityisesti nuorten kohdalla. Unohtamatta kuitenkin sitä, että aikuisopiskelijoilla on koti ja kotiväki, joiden tuki on suuresta merkityksestä opiskelun sujumiselle. (Opetussuunnitelman yhteisen osan liitteet 2008, 3.)

Kuvio 2. Opiskelijahuollon toimintamallit Etelä-Savon ammattiopistossa.

Opiskelijahuollon toimintamalleja on kuvattu luvussa 7.

Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman lähtökohtana on valtakunnallinen opiskelijahuollon arviointi, joka toteutettiin opetusministeriön toimeksiannosta toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa syyskesästä 2009. Arvioinnin kohteena olivat kaikki ammatilliset koulutuksen järjestäjät, vastausprosentti oli 93,9 (n=123). Arvioinnin avulla pyrittiin saamaan kokonaiskuvaa ammatillisen koulutuksen järjestäjien toiminnasta opiskelijahuollon suhteen sekä tukemaan opiskelijahuollon ja opiskeluterveydenhuollon laadukasta toteuttamisesta ja jatkuvaa kehittymistä niin, että se pystyy vastaamaan entistä paremmin opiskelijoiden muuttuviin tarpeisiin. Samoin arvioinnin tulosten perusteella on tarkoitus tukea opetus- ja sosiaali- ja terveystoimintamallia opiskelijahuollon lainsäädännön valmistelussa. Yhtenä merkittävänä lähtökohtana on ollut eri hallintokuntien ja ammattiryhmien yhteistyötä koskevat kehittämistavoitteet. (Kotamäki ym. 2010, 4.)

Opiskelijahuollon arvioinnin tavoitteena oli tuottaa ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollon kehittämistä tukevaa arviointitietoa koulutuksen järjestäjien, oppilaitosten, koulutuksen kehittäjien ja opetushallituksen tarpeisiin. Samoin tarkoituksena oli tuoda opiskelijahuollon hyviä käytänteitä näkyviksi ja tuottaa tietoa onnistumisen edellytyksistä ja esteistä. Opiskelijahuollon tavoitteet ovat laajat ja ne kattavat sekä turvallisen ja terveellisen oppimisympäristön, oppilaitosyhteisön yhteisöllisyyden, hyvinvoinnin ja viihtyvyyden sekä opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisen. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/98 37 a§, muutos 479/2003.)

Opiskelijahuollon arviointi perustui kehittävän arvioinnin lähestymistapaan ja se oli kriteeriperusteista. Arvioinnissa painotettiin koulutuksen järjestäjien, oppilaitosten ja muiden tahojen aktiivista osallistumista arvioinnin suunnitteluun sekä erilaiseen vuoropuheluun ja yhteistyöhön. Samoin kehittäminen, jonka pohjana on arviointiprosessi ja tulokset, nostettiin esille. Tarkoituksena oli tuottaa yhteinen ja monitahoinen näkemys opiskelijahuollosta ja kehittämistarpeista kussakin oppilaitoksessa. (Kotamäki ym. 2010. 33.)

Opiskelijahuollon arvioinnissa nousee selvästi esille se, ettei ammatillisen koulutuksen opiskelijahuolto ole määritelty lailla ja asetuksella. Koulutuksen järjestäjät päättävät osaltaan, miten opiskelijahuolto järjestetään ja koska palkkakustannukset eivät ole osana valtionosuuksia, esim. kuraattoreiden koulutusohjissa on merkittäviä eroja valtakunnallisesti. Samoin eroavaisuuksia on siinä, miten opiskelijahuollon toimintamalleja on määritelty toteutettavaksi oppilaitoksissa. Huonoimmillaan samassa oppilaitoksessa on erilaiset ohjeet ja toimintatavat eri toimipisteiden välillä. Ei siis ihme, että valtakunnallisesti katsottuna opiskelijahuollon arvioinnissa arvioijat päätyivät toteamaan opiskelijahuollon olevan pirstaloitunutta ja huonosti johdettua. (Kotamäki ym. 2010. 33.)

Opiskelijahuollon arvioinnin tulosten perusteella voidaan todeta, että opiskelijahuollon työkenttä on korjaavaa työtä, vaikka suunnitelmat ja toimintamallit painottavat ennaltaehkäisevää toimintaa ja varhaista puuttumista. Yksi syy tähän lienee se, että varhaisen puuttumisen vaihe on monen nuoren osalta mennyt jo perusopetuksen aikana. Ammatilliseen koulutukseen siirtyminen on jo liian myöhäistä varhaiselle puuttumiselle. Ongelmat ovat niin moninaisia ja niin syvällä, että korjaavat toimenpiteet ovat ainoita mahdollisuuksia auttaa nuorta kokonaisvaltaisesti. (Virnes 2011.)

Opiskelijahuollon arviointiin osallistumisen jälkeen Etelä-Savon ammattiopistossa oli tarkoitus tehdä opiskelijahuollolle kehittämissuunnitelma. Kehittämissuunnitelman teko ei heti arvioinnin valmistumisen jälkeen mahdollistunut oppilaitoksessa tapahtuneen organisaatiouudistuksen vuoksi. Keskusteltuani asiasta esimieheni kanssa, sovimme, että opinnäytetyönäni laadin opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollolle yhdessä muiden opiskelijahuoltoon kuuluvien toimijoiden kanssa.

6. TUTKIMUKSELLINEN KEHITTÄMINEN OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄNÄ

Kehittäminen on toimintaa, jonka avulla pyritään etukäteen selkeästi määritellyn tavoitteen saavuttamiseen. Yksinkertaisimmillaan voidaan kehittämistoiminnan kysymyksenasettelu määritellä peruskysymysten kuka, mitä, miten ja missä varaan. Kehittämistoiminta etenee systemaattisena prosessina ja sen onnistuminen määräytyy sen mukaan, miten asetetut tavoitteen ovat toteutuneet. (Toikko ja Rantanen 2009, 13.)

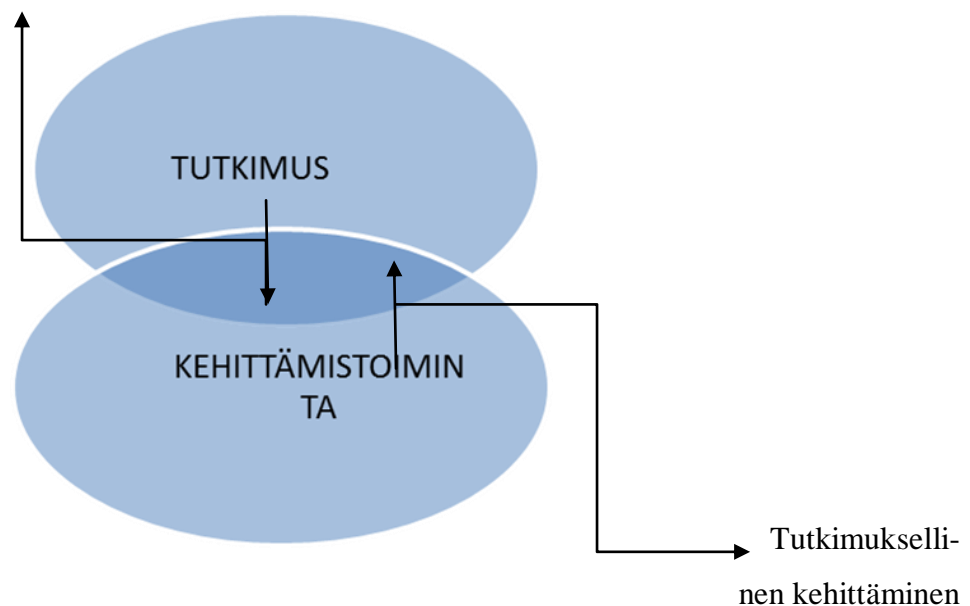
Kehittämistoiminta on luonteeltaan moninaista. Se voi kohdistua työyhteisöön, jolloin kehittämisellä tavoitellaan samaan aikaisesti toiminnallista ja rakenteellista muutosta. Kehittäminen voi pitää sisällään uusien ideoiden keksimistä sekä niiden levittämistä ja vakiinnuttamista osaksi toimintaa. Näin ollen kehittäminen on ennen kaikkea käytännön asioiden korjaamista, muutoksen aikaansaamista ja edistämistä. Kehittämistoiminnan yhtenä lähtökohtana voidaan pitää halu muuttaa nykytilanteen tai toiminnan ongelmallisuutta ja halua ja näkyä jostakin uudesta. Kehittämistoiminta voi kohdistua yksittäisiin työntekijöihin ja heidän ammatillisen osaamisena lisäämiseen. Tämänkaltaisen kehittämistoiminnan ajatuksena on muutoksen hakeminen työnteon tapoihin tai menetelmiin. (Toikko ja Rantanen 2009, 16.)

Kehittämistoiminta voi kohdistua myös rakenteisiin ja työn prosesseihin. Tällaista kehittämistoimintaa ovat mm. organisaatioiden sisäiset kehittämisprojektit. Hyvin onnistunut kehittäminen ei jää vain yhden työyhteisön käyttöön vaan parhaimmillaan se laajenee muiden organisaatioiden ja toimijoiden käytänteeksi. Näin kehittämistoiminta voidaan nähdä uuden tiedon ja taidon siirtäjänä. Perinteisesti kehittämistoimin-

nan keskiössä ovat olleet erilaiset työyhteiset ja organisaatiot ja kehittäminen on ollut johtajakeskeistä. Kehittäminen tulee nähdä koko organisaation yhteiseksi toiminnaksi. Näin työntekijöille avautuu mahdollisuus osallistua oman työnsä kehittämiseen ja ratkaisuihin, jotka vaikuttavat oman työn tekemistä. Erityisesti asiantuntijaorganisaatioissa korostuu työntekijän rooli kehittäjänä. (Toikko ja Rantanen 2009, 16.)

Mikä on tutkimuksen ja kehittämisen suhde? Tätä voidaan hahmottaa siten, että kehittämisessä on tarkoitus soveltaa tutkimuksen tietoa. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta tietoa, jota sovelletaan käytäntöön. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta yhdistää konkreettisen kehittämistoiminnan ja tutkimuksellisen lähtökohdan. Kuviossa 3 havainnollistetaan tutkimuksen ja kehittämisen käsitettä. (Toikko ja Rantanen 2006, 19.)

Kehittävä tutkimus

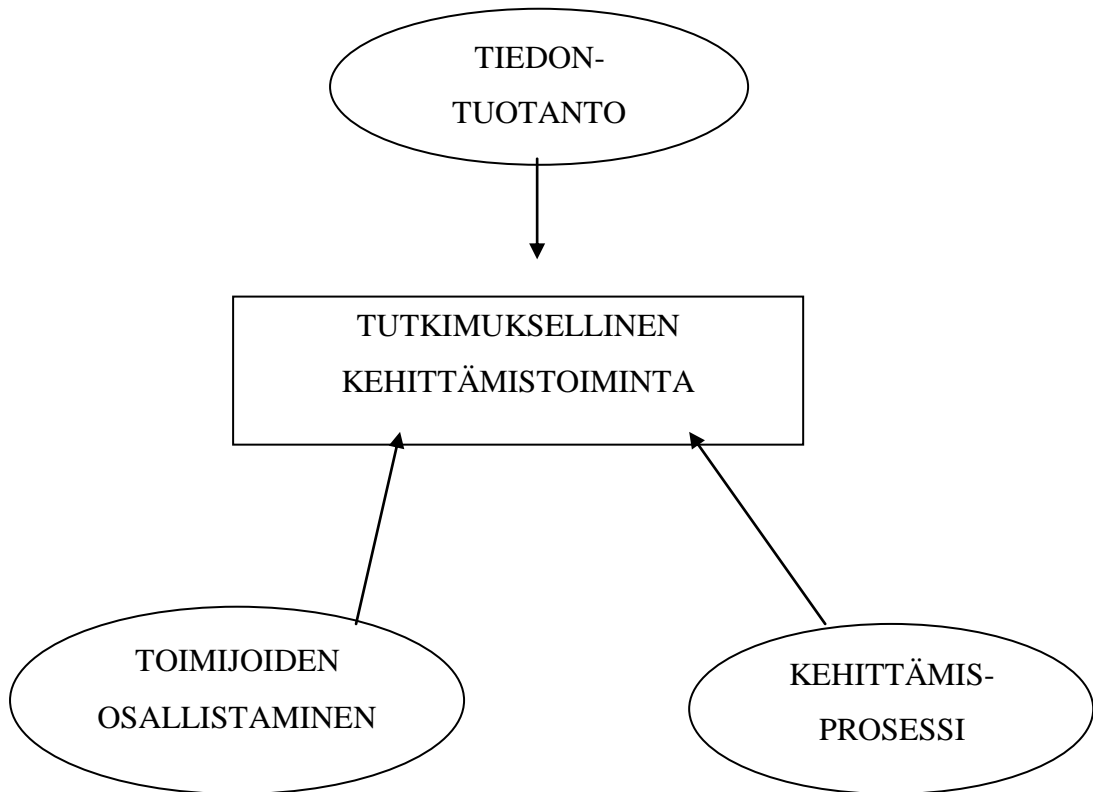
Kuvio 3. Tutkimuksen ja kehittämistoiminnan risteyspaikka Toikon ja Rantasen mukaan. (Toikko ja Rantanen 2009, 22).

Koska kehittämisen menetelmiä ei ole yhtä laajasti saatavilla kuin tutkimuksen menetelmiä, voi se johtaa ajatukseen, että kehittämismenetelmät eivät ole tutkimuksen tavoin luotettavia ja kypsiä. Kirjallisuuden mukaan on kuitenkin niin, että mahdollinen kehittämisen menetelmien heikkous ei olekaan kiinni siitä etteikö kehittämistä olisi tehty jo pitkään. Varsinkin sosiaali- ja terveysalalla kehittäminen eri muodoissaan on ollut vakiintunutta ja saanut vahvan jalansijan. Kehittämistä kohtaan oleva kritiikki

nousee usein siitä, että kehittämisen rakenteet eivät ole menetelmällisesti vahvistuneet kovinkaan laaja-alaisesti. Projektikehittäminen koetaan pirstaloituneeksi ja lyhytkestoiseksi eikä se ole edesauttanut tiedon kumuloitumista ja menetelmien pitkäjänteistä rakentumista. Yksi syy menetelmän ohuuteen on siinä, että kehittäminen on kohdistunut uusien ammattikäytänteiden aikaansaamiseen, jolloin kehittämisestä tulee yrityksen ja erehdyksen leimaamaa. Kehittämisessä ei aina sovelleta nimettyä menetelmää, vaan ohjaavana on pyrkimys ja tekemisen suunta. Tutkimus ja käytäntö ovat kulkeneet omaa latuaan pitkään eikä kehittäminen ole menetelmänä saanut tarpeeksi kannustimia vahvistuakseen menetelmällisesti. (Seppänen-Järvelä 2007, 17-18.)

Toikon ja Rantasen (2009) mukaan tutkimuksen ja kehittämistoimintaa voidaan tarkastella sekä tutkimuksen että kehittämisen näkökulmista. Tämä suhde kaipailee uudelleenmäärittelyä, koska monissa ammateissa kaivataan ennen kaikkea käytännöstä nousevaa tietoa, joka ei tarkasti noudata tieteellistä tutkimusta. Erityisesti hoitamisen, opettamisen ja sosiaalityön kentässä on kyseessä ihmisten kanssa tehtävästä työstä, joka on vahvasti tilannesidonnaista. Näiden alojen asiantuntijatehtäviä ei voida ohjata vain teoreettisesti tuotetun tiedon avulla tai teoriasta johdettujen tutkimustulosten perusteella.

Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa käytännön ongelmat ja kysymykset ohjaavat kehittämisen suuntaa. Uutta tietoa tuotetaan aidossa toimintaympäristössä, jossa tutkimukselliset asetelmat ja menetelmät ovat avusteisessa roolissa. Tällöin ei voida puhua tutkimustiedon soveltamisesta vaan uudentyyppisestä tiedonmuodostamisesta. Tutkimuksellisesta kehittämistoiminnassa tavoitteena on konkreettinen muutos arjen toiminnoissa. (Toikko ja Rantanen 2009, 22.)

Kuvio 4. Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan menetelmälliset näkökulmat. (Toikko ja Rantanen 2009, 10).

Opinnäytetyössäni tutkimuksellista kehittämistoimintaa lähestytään kehittämisprosessin, toimijoiden osallisuuden ja tiedontuotannon näkökulmasta, jota kuvio 4 kuvaa. Ajatuksena on, että opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman metodia rakentuu näiden näkökulmien avulla.

6.1 Kehittämisprosessi

Kehittämistoimintaan liittyy prosessinomaisuus. Systemaattinen kehittäminen pitää sisällään viisi vaihetta, jotka ovat perustelu, organisointi, toteutus, levittäminen ja arviointi.

6.1.1 Perustelu

Perusteluvaiheessa otetaan kantaa siihen, mitä ja miksi kehittämistoimintaa ollaan aloittamassa. Perustelun vaiheessa määritellään kehittämistoiminnan lähtökohdat ja

mietitään, miksi juuri nyt kyseistä kehittämistoimintaa lähdetään toteuttamaan. Lähtökohdana voi olla nykytilanteessa ilmenneen ongelman ratkaisun etsiminen tai tulevaisuuden visiointi. Usein on niin, että onnistunut kehittäminen nousee molemmista näkökulmista: haetaan ongelmanratkaisua ja toisaalta suunnataan katsetta tulevaan. Kehittämistoiminnan toteutuksen kannalta on merkittävää onnistuminen tavoitteiden perusteluissa. Mitä konkreettisemmin tavoite voidaan asettaa vastaamaan arjesta nousevaan ongelmaan, sitä paremmin sitoutuminen kehittämistoimintaan onnistuu. Mitä selkeämpi kuva osallistujilla on lopputuloksesta, sitä todennäköisemmin tulokset juurtuvat käytäntöön ja mahdollisesti leviävät laajempaankin käyttöön. Kehittämistyön merkittävyys ei aina piile tuloksen laajassa levittämisessä. Merkityksellistä voi olla sekin, kehittämistoiminnan avulla työntekijät kokevat saavansa omaan työhönsä mielekkyyttä ja välineitä. (Toikko ja Rantanen 2009, 57.)

6.1.2 Organisointi

Kehittämistoiminnan organisointi tarkoittaa kehittämistoiminnan toteutuksen suunnittelua ja valmistelua. Kehittäminen virallistuu, kun esim. organisaation johto antaa toiminnalle hyväksyntänsä. Samoin kehittämistoimintaa osallistuvien toimijoiden hyväksyntä haetaan tässä prosessin vaiheessa. Organisoituvaiheeseen keskeisenä osana liittyy toimijoiden määrittely. Vaikka kehittämistoiminta voikin olla saanut alkunsa muutaman työntekijän innovaatioista, on merkityksellistä saada kaikki kehittämistoimintaan osallistuvat yhteisesti luonaan toiminnalle tavoitteita ja sopimaan yhteistä toimintatapaa. (Toikko ja Rantanen 2009, 58.)

Kehittämistoiminnan keskeiset toimijat voivat muodostaa työryhmän, jonka rooli on vastata käytännön kehittämistyöstä. jos kyseessä on suurimpi kehittämistoiminta, voidaan se jakaa osatavoitteisiin ja samalla määrittellä useampi toimijaryhmä vastaamaan kunkin tavoitteen toteuttamisesta. Työryhmän toimintaa voi ohjata myös kehittämisprosessin vaiheet, jolloin jokaista vaihetta varten perustetaan omat työryhmänsä. Olennaista on se, että työryhmissä vallitsee asiantuntijuus ja että niiden hierarkia on mahdollisimman matala. Organisoituvaiheessa on syytä pohtia, miten organisaation johto liitetään osaksi kehittämistoimintaa. (Toikko ja Rantanen 2009, 58.)

6.1.3 Toteutus

Kehittämistoiminnan toteutuksen vaiheessa on kysymys asetettujen tavoitteiden konkreettiseksi tekemisestä. Toteutuksessa rajaaminen on haasteellista. Ideoinnin ja priorisoinnin jälkeen aloitetaan kehittämistoiminta niillä resursseilla, jotka toiminnan toteuttamiseen ovat käytössä. Käytännön tekemisen rinnalla toteutuksen vaiheessa ilmenee analyyttinen ja pohtiva taso. Tämän tason toiminta tapahtuu kehittämistoiminnan eri vaiheissa pidettävissä työryhmien keskustelutilanteissa, joissa kehittyvästä toiminnasta käydään arvioivaa keskustelua. Kehittävän toiminnan toteutuksen tarkoituksena on kehitystuloksen kuvaaminen. Se voi tarkoittaa esim. työprosessin kuvaamista ajanjalle tai prosessikaavioon. Ed. mainitussa teoksessaan Toikko ja Rantanen (2009) ovat sitä mieltä, että erilaiset hyvien käytäntöjen kuvaukset ovat eräänlaisia tuotteita, joiden avulla pyritään lisäämään kehittämistoiminnan tulosten käytettävyyttä ja siirrettävyyttä.

6.1.4 Arviointi

Arviointi on kehittämistoiminnan prosessia ohjaava väline. Arvioinnin avulla on mahdollisuus tarkastella kehittämisprosessin muiden vaiheiden onnistumista. Arviointia tehdään koko kehittämisprosessin ajan ja sen avulla voidaan asetettuja tavoitteita ja toimintatapoja muuttaa. Yksi arvioinnin tehtävä kehittämistoiminnan prosessissa on toimijoiden osallisuuden lisääminen. Osallistavan arvioinnin kautta jokaiselle toimijalle annetaan ääni. Tämä moniäänisyys mahdollistaa yhteisten merkitysten luomisen, joka puolestaan on edellytys muutoksen aikaansaamiselle. (Toikko ja Rantanen 2009, 61, 84-85.)

Opinnäytetyössäni kehittämissuunnitelman tekemisen prosessin arviointi pohjaa neuvottelevalle arvioinnille. Neuvottelevassa arvioinnissa lähtökohtana on osallistujien valmius oman toiminnan kriittiseen arviointiin ja vertaisuuteen. Oman työn kriittinen arviointi mahdollistaa vaihtoehtojen etsimisen omalle toiminnalle sekä toiminnan taustalle oleville ajatuksille ja uskomuksille. Vertaisuudessa on kyse kollektiivisesta prosessista, joka rakentuu ammatillisesti. Oma kokemus saa uudenlaisen merkityksen, kun se jaetaan kollektiivisesti. Vertaisuus mahdollistaa työroolien ammatillisen tarkastelun sekä toimintamallien uudelleen puntaroinnin kollektiivisesti. Neuvottelevan arvioinnin onnistuminen edellyttää toimijoiden osallistumista, joka osaltaan on arvioin-

nin luotettavuuden osatekijä. Koska neuvotteleva arviointi on vuorovaikutuksellista, se ei ole pelkkää keskustelua vaan siinä on yhteys konkreettiseen toimintaan. Arviointia seuraa käytännön toiminta, jonka jälkeen prosessi palaa arviointiin ja sitä kautta takaisin toimintaan. Näin arviointi ja konkreettinen toiminta vuorottelevat keskenään. (Toikko ja Rantanen 2009, 61, 84-85.)

6.1.5 Tulosten levittäminen

Tulosten levittäminen on kehittämistoiminnan viimeinen vaihe. Sen tarkoituksena on juurruttaa kehittämistoiminta osaksi perustoimintaa. Tulosten levittäminen on usein oma prosessinsa ja sen niveltäminen osaksi kehittämistoimintaa on haasteellista. Uusiin käytänteiden levittäminen ja ylläpitäminen osana perustoimintaa on erityinen sosiaalinen prosessinsa. Arkisessa työssä voi käydä niin, että kehittämistoiminnan hyväksikin havaitut toiminnot jäävät toiminnassa taka-alalle ja palataan takaisin totuttuihin toimintamalleihin. (Toikko ja Rantanen 2009, 61, 84-85.)

6.2 Toimijoiden osallisuus

Osallistava kehittäminen on noussut suosioon suomalaisessa kehittämistoiminnassa viime vuosien aikana. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa osallisuus ja osallistuminen nähdään toisiinsa kietoutuneina. Osallistaminen on mahdollisuuksien antamista ja osallistuminen mahdollisuuksien hyödyntämistä. Monissa kehittämistoiminnan lähestymistavoissa kehittäjät nähdään aktiivisina toimijoina ja toimijat aktiivisina kehittäjinä. Yhteistoiminnallisessa kehittämisessä erilaiset kehittäjät ja toimijat osallistuvat yhdessä kehittämistoimintaan. He tuovat omat näkökulmansa ja kysymyksensä mukaan yhteiseen keskusteluun ja auttavat toisiaan kehittämistoiminnan eri vaiheissa tavoitteiden toteuttamiseen. He kehittävät samaa kohdetta, mutta omista näkökulmistaan käsin. He auttavat toisiaan johtopäätöksissä ja niiden jäsentämisessä muuta lopulta vievät tulokset omiin viiteryhmiinsä. Kumppanuussuhde on merkityksellinen yhteistoiminnallista kehittämistoimintaa kuvaava seikka. Kehittämistoimintaan osallistuvat ovat rinnakkaisissa asemassa toisiinsa nähden, eivät hierarkkisessa suhteessa. (Toikko ja Rantanen 2009, 91.)

Kehittämistoimintaa osallistuvien toimijoiden osallisuus tulee rakentaa dialogisuuden pohjalle. Prosessimaisessa dialogisuudessa on ammatillisesti katsoen kysymys vuoro-

vaikutuksen lisäksi asenteista ja kommunikaatiosta. Dialoginen lähestymistapa edellyttää toisen hyväksymistä niin, että hänellä on oikeus osallistua kehittämistoiminnan perustelujen määrittämiseen. Vuorovaikutuksessa ei ole hierarkkisuutta vaan kysymys on rinnakkaisuudesta. Rinnakkaisessa dialogissa luotetaan siihen, että vuorovaikutuksen avulla tuotetaan lopulta ratkaisu, joka kaikkien osapuolten on helppo hyväksyä. Ratkaisussa ei ole nähtävissä kenenkään intressiä, vaan paras mahdollinen yhteinen näkemys, joka onnistuneimmillaan on kokonaan vanhoista näkökulmista poikkeava uusi ratkaisu. Osallistavassa kehittämistoiminnassa pyritään laajenevaan dialogiin, jossa osallistujat pyrkivät oppimaan toisiltaan ja jokaista ollaan aidosti kiinnostuneita. (Toikko ja Rantanen 2009, 92-93.)

Toimijoiden osallisuutta voidaan tarkastella myös organisaatiotapojen avulla. Tällöin esim. erilaiset tiimit ja ryhmät nähdään kehittämistoiminnassa merkityksellisinä välineinä. Osallistuvat tiimit mahdollistavat yhteisesti jaetun prosessin kaikkine prosessin vaiheineen. Tuloksellisuuden näkökulmasta näin toimien saadaan paras hyöty hyvien ja pysyvien toimintamallien rakentamisessa. Kun kehittämistoiminta kohdistuu tiimien oman toiminnan kehittämiseen ja tapahtuu heidän omassa kontekstissään, varmenneetaan se, että tuote tai palvelu soveltuu käyttökelpoiseksi aidossa arjen toimintaympäristössä. Kehittämistoimintaa käsittelevässä kirjallisuudessa onkin vahva näkemys siitä, että työntekijöiden osallistuminen kehittämistoimintaan ei ole kehittämistoiminnan apuprosessi vaan pääprosessi. Kehittäminen on avointa, jolloin tavoitteet ja tulokset eivät ole etukäteen määriteltävissä, vaan ne määritellään yhteisen prosessin aikana. Näin kehittäminen rakentuu vuorovaikutuksen ja toimijoiden varaan. (Toikko ja Rantanen 2009, 96-97.)

6.3 Tiedontuotanto

Kehittämistoiminnassa pyritään tiedontuotantoon, mutta tieteelliseen tutkimukseen verrattuna tieto poikkeaa oleellisesti. Kehittämisprosessin aikana tuotettu tieto on luonteeltaan käytännöllistä ja sen tehtävä on antaa tukea kehittämistoiminnalle. Kehittämistoiminnassa tiedon tuottamisella on useita tehtäviä. Ensinnäkin tiedontuotanto perustuu esim. organisaation johdon vaatimuksiin. Tällainen tieto osoittaa, että toiminta on suunnitelman mukaista ja toisaalta tiedon avulla voidaan arvioida tavoitteisen saavuttamista. Toiseksi tiedontuotannolla voidaan tavoitella toimijoiden oman oppimista ja oman toiminnan kehittymistä. Tämä näkökulma korostuu asiantuntijaorgani-

saatioissa, joissa tiedontuotanto kohdistuu toimijan oman toiminnan kehittämiseen. Tiedontuotannon yksi tehtävä on kehittämistoiminnan tulosten siirrettävyyden edistäminen. Usein kehittämistoiminnalla pyritään tuottamaan käytänteitä ja rakenteita, joita voidaan siirtää muiden organisaatioiden käyttöön. (Toikko ja Rantanen 2009, 115.)

6.4 Vaikuttavuus

Kehittämistoiminnalla on konventionaalista (tavanomaista) vaikuttavuutta, jos se vahvistaa työyhteisössä vallitsevia käytänteitä ja rakenteita. Vaikuttavuuden arvioinnissa ei kuitenkaan tulisi jäädä tarkastelemaan vain tavanomaisuutta vaan kiinnittää huomio myös osallistavaan vaikuttavuuteen. Tällöin arvioinnin kohteena on työntekijän osallisuuden lisääntyneet mahdollisuudet sekä se, onko kehittämistoiminnalla saavutettu uusia tapoja vaikuttaa työntekijää koskeviin asioihin. Edelleen tarkastellaan sitä, edistävätkö tehdyt toimet ja ratkaisut osallisuutta. (Toikko ja Rantanen 2009, 154.)

Kriittinen vaikuttavuus näkyy kahdella tavalla: osallistujien tietoisuuden kasvuna ja heidän toimintavalmiuksiensa lisääntymisenä. Jotta vaikuttavuus on kriittistä, tulee molempien ehtojen täytyä. Merkityksellistä on se, että toimijoilla on käsitys yhteisön rakenteisiin ja toimintatapoihin sekä heidän rooliinsa ja statuksensa määräävistä tekijöistä. Kehittämistoiminnan vaikuttavuuden arviointi on perinteisesti suuntautunut rakenteisiin ja käytäntöihin. Osallistuminen on kehittämistoiminnan kivijalka ja perusta, jonka pohjalta kehittämistoimintaa voidaan myös arvioida. Tällöin kehittämistoiminnan vaikuttavuutta lähestytään toimijoista ja käyttäjistä käsin. (Toikko ja Rantanen 2009, 154.)

7. OPISKELIJAHUOLLON TOIMINTAMALLIT JA

KEHITTÄMISSUUNNITELMA ETELÄ-SAVON AMMATTIOPISTOSSA

7.1 Opiskelijahuollon lähtökohtia

Opiskelijahuollon käsitteellä ei ole olemassa varsinaista määritelmää, vaan sillä tarkoitetaan opiskelijoiden oppilaitoksenkäynnin tukemista. Yleisesti opiskelijahuolto käsittää fyysisen (opiskeluterveydenhuolto), psykososiaalisen (kuraattori ja koulupsykologi) ja ammatinvalinnan ja opintojen ohjauksen toiminnan. (Pohjola 2010, 12.)

Opiskelijahuollon perusteiden (2004) mukaan opiskelijahuollon tavoitteena on luoda turvallinen ja terveellinen oppimisympäristö ja edistää oppilaitosyhteisön hyvinvointia ja viihtyvyyttä. Opiskelijahuollon tavoitteiden toteuttamisen turvaamiseksi koulutuksen järjestäjää veloitetaan antamaan ohjeita ja toimintamalleja oppilaitoksen toimintaan liittyvissä asioissa ja niiden hoitamisessa. Ennaltaehkäisevään toimintaan tulee olla toimintamalli tupakoinnin ja päihteiden käytöstä, kiusaamisesta ja häirinnästä. Samoin oppilaitoksessa tulee olla toimintamalli käyttäytymishäiriöiden, väkivallan, tapaturmien, onnettomuuksien ja kuolemantapauksien varalta.

Ammatilliset perustutkinnot ovat vuosilta 1999–2001 ja niiden perusteet on uudistettu vuosina 2007–2009. Opetushallitus uudisti vuosina 2006–2010 kaikkien ammatillisten perustutkintojen perusteet sekä maahanmuuttajien valmistavan koulutuksen ja vammaisten opiskelijoiden valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen perusteet. Samalla tutkintorakenteen tarkistuksessa huomioitiin käynnissä olleet koulutuskokeilut. Perusteiden rakennetta ja tutkinnon osien sekä opintojen muodostumista, tavoitteita, ammattitaitovaatimuksia sekä arvioinnin kohteita ja arviointikriteereitä tarkistettiin. Tarkistetut perusteet koskevat sekä ammatillista peruskoulutusta että näyttötutkintoja. Tavoitteena oli, että koulutuksen järjestäjät ja tutkintotoimikunnat voivat ottaa käyttöön perusteiden mukaisesti tarkistetut opetussuunnitelmat viimeistään 1.8.2010 alkavassa koulutuksessa. (Opetushallitus 2009.) Etelä-Savon ammattiopistossa oppilaitoskohtainen opetussuunnitelmatyö on tarkoitus saattaa loppuun kevään 2011 aikana ja uudet opetussuunnitelmat ottaa käyttöön 1.8.2011 lukien.

Opiskelijahuollon toimintamallien avulla on tarkoitus kiinnittää huomiota opiskelijoiden mahdollisuuden päästä osalliseksi itseään koskevien asioiden käsittelyssä. Osallisuuden kasvattaminen on samalla tukemista ja kasvattamista toisaalta oman elämän ja oman hyvinvoinnin vastuullisuuteen, yhtäältä oman toiminnan vaikutuksien huomioimiseen lähiyhteisöön ja yhteiskuntaan. (Opetussuunnitelman yhteisen osan liitteet 2008,49.)

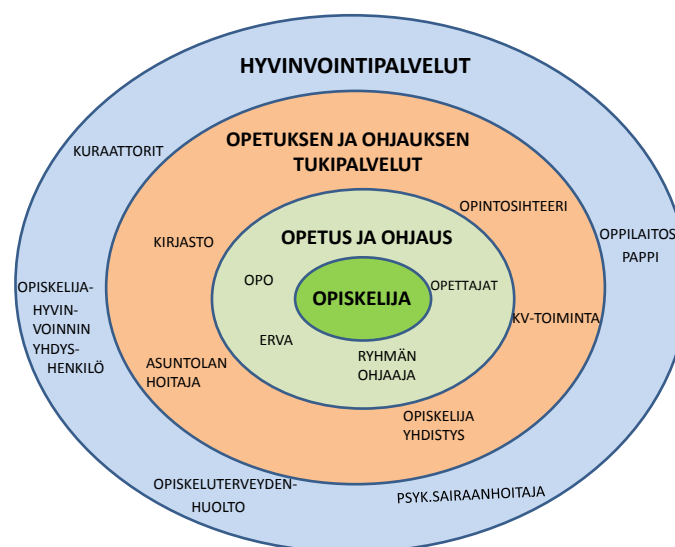
Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon toimintamallien toteuttamista ohjaavana arvona on opiskelijan hyvä. Toteutuakseen se tarkoittaa opiskelijan kannalta mielekkään koulutuksen ja turvallisen oppimisympäristön luomista ja ylläpitämistä, jotka puolestaan vahvistavat opiskelijan toimintakykyä ja valmiuksia selviytyä myöhemmin elämässään. Opiskelijahuollon toimintamallien on tarkoitus parantaa oppilaitoksen

opiskelijoiden hyvinvointia ja kykyä suoriutua opinnoistaan rohkaisemalla opettajia ja muuta oppilaitoksen henkilöstöä ottamaan huolen puheeksi tilanteissa, kun he havaitsevat opiskelijassa muutosta käyttäytymisessä, opintojen viivästyttämisessä, poissaolojen lisääntymisessä tms. Henkilöstön tehtävänä on luoda oppilaitokseen ilmapiiri, joka kannustaa opiskelijaa oppimiseen, ammatilliseen kasvuun ja kehitykseen sekä ohjaa häntä toiminaan vastuullisena yhteiskunnan jäsenenä. Tässä ilmapiirissä opiskelijalle mahdollistuu oma-aloitteinen halu hakea tukea ja apua mahdollisiin ongelmatilanteisiinsa. (Opetussuunnitelman yhteisen osan liitteet 2008,49.)

Opetussuunnitelmien uudistuksen myötä Etelä-Savon ammattiopiston johto on päättänyt, että opiskelijahuollon toimintamallit liitetään osaksi hyvinvointisuunnitelmaa, joka tehdään oppilaitostasolla kevään 2011 aikana. Näin toimien opiskelijahuollon toimintamallit eivät ole enää erillinen opetussuunnitelman liiteosa. (Joryn muistio 29.11.2010.)

7.1.1 Opiskeluhyvinvointi Etelä-Savon ammattiopistossa

Etelä-Savon ammattiopistossa opiskelijan hyvinvointipalveluista vastaavat useat tahot. Kaikkien toimijoiden yhteisenä tavoitteena on tukea opiskelijaa niin, että hänen opintonsa sujuvat hyvin ja valmistuminen on mahdollista normaaliajassa. Kuviossa 5 on kuvattu Etelä-Savon ammattiopiston opiskelu hyvinvoinnin palvelut.

Opiskeluhyvinvointipalvelut
Etelä-Savon ammattiopistossa

Kuvio 5. Opiskeluhyvinvointipalvelut Etelä-Savon ammattiopistossa.

Opetuksen ja ohjauksen palvelut ovat niitä palveluja, jotka tukevat opiskelijalähtöisesti opiskelun suunnittelua ja etenemistä pedagogisen ajattelun ja toiminnan mukaisesti. Opetus- ja ohjauspalveluiden toteutumisen takaamiseksi on huolehdittava siitä, että ne ovat lähellä opiskelijaa ja että niiden toteutukseen on varattu riittävä resurssi.

Opetuksen ja ohjauksen tukipalvelut tukevat niin ikään opintojen etenemistä, mutta annettu tuki on usein kertaluonteista sekä vastaamista yksittäiseen, rajattuun asiaan. Annetusta tuesta vastaavat eri alojen asiantuntijat, kuten kirjastonhoitajat ja opintosih-
teerit.

Hyvinvointipalvelut ovat opiskelijan henkilökohtaisen hyvinvoinnin ja elämän suunnittelun palveluja. Tavoitteena on tukea opiskelijaa niin, että opinnot voivat sujua mahdollisimman hyvin erilaisissa elämäntilanteissa. Hyvinvointipalveluja antavat eri asiantuntijat ja he toimivat sekä yksilö- että ryhmätasolla.

7.2 Opiskelijahuollon toimintamallit

Hyvinvointityötä tukevat opiskelijahuollon toimintamallit, esim. kriisitoimintamalli, päihdeohjelma ja kiusaamisen vastainen toimintamalli, ovat osa oppilaitoksen hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmaa.

7.2.1 Väkivalta ja uhkatilanteiden toimintamalli ja kiusaamisen vastainen toimintamalli

Laki ammatillisesta koulutuksesta (L 479/2003) määrittelee, että koulutuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että opiskelijoiden oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön toteutuu. Tätä velvoitetta varten oppilaitoksessa tulee olla toimintamalli ja suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Laki edellyttää lisäksi, että tätä mallia ja suunnitelmaa toteutetaan ja sen toteuttamista valvotaan. Oppilaitoksissa tulee olla järjestyssäännöt ja sisäistä ulkoista järjestystä ja turvallisuutta edistävät ja lisäävät toimintamallit.

Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien jälkeen oppilaitoksiin on kohdistunut paljon sekä epäsuoria että suoria uhkauksia. Jokelan koulusurman tutkintalautakunta antoi helmikuussa 2009 valmistuneessa raportissaan suosituksia mm. koulukiusaamisen ja väki-

vallan ehkäisemiksi sekä opiskelijahuollon yhteistyön ja uhkatilanteisiin liittyvien toimintamallien kehittämiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. (Oikeusministeriö 2009.) Opetushallitus on yhteistyössä Opekon (Opetusalan koulutuskeskus) kanssa toteuttanut v. 2009-2010 valtakunnallisen koulutuksen turvallisuuden edistämisestä ja kriisitilanteisiin varautumisesta. Koulutuksen tavoitteena oli kehittää sekä opiskelijahuollon että oppilaitosten turvallisuussuunnitelmaan liittyvien toimintamalleja erilaisten äkillisten väkivalta- ja uhkatilanteiden varalle. (Peltonen 2009b, 121.)

Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy ja niihin puuttuminen ovat oppilaitoksissa merkittävää toiminta syrjäytymisen ehkäisyssä. Jatkuvaan kiusaamiseen puuttumisen haasteena on sen havainnoinnin vaikeus ja se, että usein kiusaaja ei tuo tilannetta tiedoksi opetushenkilöstölle tai muillekaan oppilaitoksen toimijoille. Ennaltaehkäisyn merkitys kasvaa juuri tästä syystä: kun oppilaitoksessa avoimesti kerrotaan, että kiusaamisessa on nolla toleranssi ja esitellään kiusaamisen vastainen toimintamalli osana oppilaitoksen kulttuuria, luodaan ilmapiiriä, joka mahdollistaa asiaan puuttumisen ja osaltaan madaltaa kiusatun kynnystä tulla kertomaan asiastaan. Opiskelijahuollon rooli on merkittävä sekä välivallan eri muotoihin liittyvien ilmiöiden havaitsemisessa että sen uhriksi joutuneen opiskelijan tukemisessa ja auttamissa. (Peltonen 2009b, 123.)

Ongelmatilanteiden monimutkaisuus ja erilaisuus edellyttää selkeitä toimintaohjeita, jotka on sovittu ja laadittu yhteistyössä opiskelijahuollon toimijoiden kesken ja jalkautettu opetushenkilöstölle. Ohjeistuksen lisäksi on merkittävää seurata kiusaamisen, välivallan uhan ja väkivaltatilanteiden ja häirinnän ilmenemistä sekä toimintamallien toimivuutta. Jotta toimintamalleja voidaan kehittää, seurannan avulla saatuja tietoja voidaan käyttää pohjatietona kehittämistyössä. Tähän pääseminen edellyttää koko henkilöstön puuttumista väkivallan ja muiden häiriöiden ehkäisyyn ja havainnointiin mutta myös niihin puuttumiseen ja tilanteiden hoitamiseen yhteisesti sovittujen toimintamallien mukaisesti. Oppilaitoksen yhdessä laatimat toimintamallit ja niiden mukainen toiminta on myös opiskelijoiden oikeusturvan näkökulmasta tärkeä seikka, oli sitten kyseessä uhri tai rikkeen tekijä. Kaikkien tiedossa olevat toimintamallit tukevat sekä yksilön että oppilaitosyhteisön toimintakykyä vakavassa uhkatilanteessa mutta myös siitä selviytymisessä. (Peltonen 2009, 130.)

7.2.2 Kodin ja ammattiopiston välinen yhteistyö

Koulutuksen järjestäjän tulee määritellä suunnitelma kodin ja oppilaitoksen yhteistyöstä. Ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (L 479/2003 14§) määrätään, että tämä suunnitelma tulee toteuttaa yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Ammatillisen perustutkinnon perusteissa velvoitetaan ammatillisia oppilaitoksia olemaan aloitteellisia opiskelijan huoltajien, kotiväen ja muiden opiskelijalle läheisten henkilöiden kanssa tehtävän yhteistyön aloittamisessa ja ylläpitämisestä. Tässä velvoitteessa on maininta myös selvittää se, millaisia odotuksia ja toiveita opiskelijalla ja tämän huoltajilla on yhteistyölle. (Pirttiniemi 2009b, 19.)

Kodin ja oppilaitoksen välinen yhteistyö tulee järjestää niin, että se tukee opiskelijaa ja huomioi ja vahvistaa nuoren opiskelijan itsenäisyyttä ja omaa vastuullisuutta. Yhteistyön tarkoituksena on lisätä opiskelijan ja tämän huoltajan osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia, edistää opistojen sujumista ja mahdollistaa opiskelijan tarvitsemien tukimuotojen saannin opiskelijan terveyteen, turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä ja mahdollisissa ongelmatilanteissa. Lisäksi yhteistyön avulla mahdollistetaan se, että opiskelija-asuntoloissa on turvallista asua ja asuntolan toiminta tukee nuoren kasvua ja kehitystä. (Pirttiniemi 2009b, 19-20.)

Kodin ja oppilaitoksen yhteistyöstä tulee tiedottaa huoltajia. Tämä tiedottaminen aloitetaan jo yhteistyöllä perusopetuksen kanssa viimeistään siinä vaiheessa, kun nuoret ovat hakemassa jatko-opintopaikkoihin. Yhteistyö vanhempien kanssa jo peruskouluvaiheessa antaa kuvan ammatillisen koulutuksen sosiaalisesta vastuusta. Merkitykselliseksi tämä kuva muodostuu koulutusvalintoja tehtäessä. (Pirttiniemi 2009b, 20.)

Kodin ja oppilaitoksen välisessä yhteistyössä tulee näkyä yhteinen kasvatuksellinen vastuu nuoren opiskelijan tukemisessa kasvussaan kohti aikuisuutta. Oppilaitoksen roolina on tässä kasvatuksen tehtävässä ilmaista vanhemmille kiinnostusta yhteistyöhön ja tuen antamiseen heidän nuorensa asioiden hoitamiseen. Vastuullinen vanhemmuus ei sysää kasvatusvastuuta yksin oppilaitoksen tehtäväksi, vaan vastaanottaa apua ja tukea sekä jakaa tietoa, jonka avulla oppilaitoksen arjessa voidaan huomioida jokaisen opiskelijan yksilölliset tarpeet opintoja suunniteltaessa.

7.2.3 Kriisitoimintamalli

Kriisitilanteissa toimimisessa lähtökohtana on varautuminen ja ennalta tehdyt suunnitelmat, joita laaditaan niin valtakunnallisella, alueellisella kuin paikallisellakin tasolla. Suunnitelmia säätelevät lait, normit ja ohjeet. Näistä merkittävimpiä ammatillisen koulutuksen näkökulmasta ovat laki ammatillisesta koulutuksesta (630/1998), työturvallisuuslaki (738/2002) sekä pelastuslaki (468/2003.)

Jokaisessa ammatillisessa oppilaitoksessa tulee olla pelastussuunnitelma ja kriisisuunnitelma. Näihin suunnitelmiin kirjataan riittävän yksityiskohtaisesti ja konkreettisesti se, miten erilaisissa uhka- ja kriisitilanteissa toimitaan vaaran ja vahingon välttämiseksi, niistä pelastautumiseksi sekä uhrien auttamiseksi. Konkreettisuus tarkoittaa muun muassa sitä, että vastuut ja tehtävät on määritelty selkeästi ja yksiselitteisesti. Pelkkä suunnitelman tekeminen ja olemassaolo eivät käytännössä riitä, vaan asianosaisten on tunnettava käytännössä ohjeistus, oikeat menettelytavat ja oma roolinsa kriisitilanteissa. (Kykyri ym. 2008, 7).

Oppilaitoksen kriisivalmius edellyttää koko oppilaitoksen henkilöstön perehdyttämistä siihen. Henkilöstöllä tulisi olla valmiudet toimia kriisitilanteessa, sillä kuka tahansa voi kohdata sen ensimmäisenä. Myös opiskelijoilla olisi hyvä olla valmiudet toimia erilaisissa hätätilanteissa, kuten onnettomuus, tulipalo, säteilyvaara tms. Kriisisuunnitelmaan perehdyttäminen voi tapahtua opettajankokouksissa, koulutus- tai keskustelutilaisuuksissa jne. Oppilaitoksen henkilöstöä olisi hyvä informoida kriisisuunnitelmas- ta jo sen tekovaiheessa. Henkilöstöltä voidaan pyytää siihen ehdotuksia ja kommentte- ja. Ammatillisissa oppilaitoksissa myös opiskelijat olisi hyvä pyytää mukaan kriisi- suunnitelman laatimiseen. (Rautava 2010).

Opettajilla on keskeinen rooli opiskelijoiden selviytymisen tukemisessa, koska he kohtaavat heidät lähes päivittäin. Siksi heillä olisi hyvä olla valmiudet sekä kriisitilan- teiden välittömään kohtaamiseen että henkisen tuen antamiseen. Opettajat voivat kui- tenkin tarvita oppilashuoltohenkilöstön opiskelijoiden surun tai järkytyksen kohtaami- sessa ja käsittelyssä. Kriisisuunnitelmasta tulee tiedottaa opiskelijoille sekä heidän vanhemmille esimerkiksi opiskelijanoppaassa ja vanhempainilloissa.

7.2.4 Opiskelijoiden päihdeohjelma

Ammatillisessa koulutuksessa olevien nuorten tupakointia ja päihdekäyttäytymistä on tutkittu viime vuosina suhteellisen vähän verrattuna perusopetuksessa oleviin nuoriin. Kouluterveyskyselyt ovat tulleet ammatilliselle puolelle vasta v. 2008 ja viime keväänä kysely toteutettiin toisen kerran. Näissä kyselyissä nousee selvästi esiin se, että ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoiden suhtautuminen tupakkaan ja muihin päihteisiin on esim. lukiolaisiin verraten päihdemyönteisempää. Oppilaitoksen rooli tupakoimattomuuden edistämässä ja päihdeettömyyteen tukemisessa on erityisesti nuorten osalta merkittävä. Opiskelijoiden päihdeohjelma on yksi muoto tukea opiskelijaa kohti päihdeettömyyttä. Päihdeohjelman tulee olla yksi muoto oppilaitoksen toimintakulttuuria, joka tulee päihdekasvatusta ja vaatii jokaisen aikuisen sitoutumista tähän kasvatustehtävään. (Peltonen 2009a, 67.)

Oppilaitosten menettelytavat opiskelijoiden tupakoinnin ja päihdekäyttäytymisen ehkäisyssä ja luvattomassa käytössä ovat haastavia. Opiskelijoiden päihdeohjelmaa tulee kirjata menettelytapoja, joiden mukaan henkilöstö ohjaa opiskelijoita kohti päihdeettömyyttä. Toimintamallien avulla on tarkoitus saada henkilöstö sitoutumaan yhteisen kasvatustehtävän suorittamiseen ja toisaalta varsinkin niissä oppilaitoksissa, joissa on fyysisesti useita toimintayksiköitä, yhtenäistää toimintatapoja koskemaan koko oppilaitosta. Haasteelliseksi päihdeettömyys, etenkin tupakoinnin osalta, tulee siksi, että osalla vanhemmista on salliva asenne nuorten tupakointiin eikä näin ollen heiltä saada tarvittavaa tukea tupakoinnin lopettamiseen. Muiden päihteiden käytön ehkäisyssä vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö sujuu paremmin, koska alkoholin ja huumeiden käyttöä ei usein vanhempienkaan taholta sallita.

Opiskelijahuollon tehtävänä on tukea niin opiskelijaa kohti päihdeettömyyttä kuin opetushenkilöstöä, jonka tehtävänä on havainnoida opiskelijoiden päihdekäyttäytyminen ja toisaalta puuttua siihen. Puuttuminen johtaa yhteiseen keskusteluun ja tarvittaessa terveysneuvontaa ja yksilölliseen tukeen, jolloin erityisesti opiskeluterveydenhuollon osuus korostuu. Opiskeluterveydenhuoltoa ohjaava valtioneuvoston asetus vahvistaa opiskeluterveydenhuollon roolia syrjäytymien ehkäisyssä ja erityisen tuen järjestämisessä opiskelijoille, joiden elämäntilanteeseen liittyvät ongelmat johtuvat päihteiden käytöstä. Tämä velvoite antaa haasteen opiskelijahuollon toimintamallien, ja erityisesti päihdeohjelman, edelleen kehittämiseksi. (Peltonen 2009a, 75.)

7.2.5 Toimintamalli poissaoloista

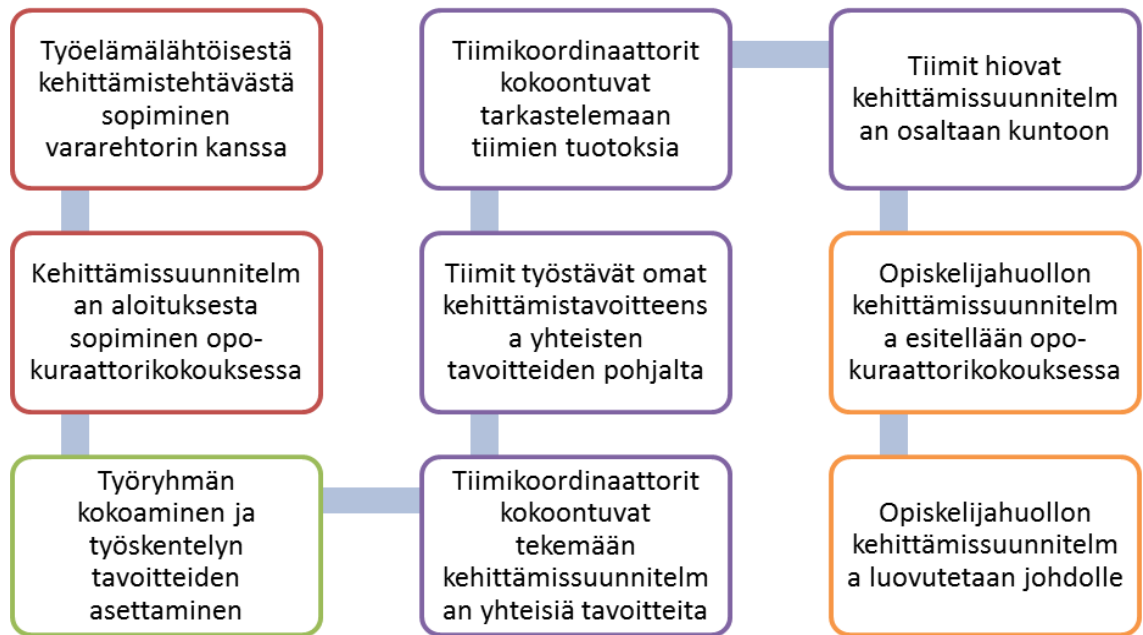
Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoiden keskeyttämiseen ja keskeyttämisen ehkäisyyn on kiinnitetty huomiota ja siihen on pyritty löytämään ratkaisuja viime vuosina. Opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa (2007) korostetaan koulutuksen läpäisyn parantamista ja tarvetta vähentää keskeytyksiä. Yhtenä keinona läpäisyn parantamiseen ja keskeytyksien ehkäisyyn on systemaattinen poissaolojen seuranta. (Pirttiniemi 2009a, 107.)

Poissaolojen seuranta ei ole laissa tai asetuksissa eikä muissakaan ammatillista koulutusta ohjaavissa ohjeissa määrätty koulutuksen järjestäjän veloitteeksi. On kuitenkin selvää, että poissaolot ovat selkeä indikaattori sille, että opinnot eivät voi edetä toivotussa ajassa. Toisaalta poissaolot ennakoivat keskeyttämistä, joka puolestaan voi johtaa syrjäytymiseen. Poissaoloseuranta on yksi ohjauksen keino yhteiskunnallisen kasvustehtävän toteuttamisessa. Työelämän säännöt on syytä oppia jo opintojen aikana ja työajan seuranta on yksi perustaitoja työelämässä. Opintojen aikana opiskelija oppii noudattamaan annettua työjärjestystä ja mahdollisen poissaolon, esim. sairaustapauksessa, hoitamaan niin, että toimintatapa tukee työelämään pelisääntöjä. Luvattomien ja selvittämättömien poissaolojen osalta oppilaitostasoinen poissaolojen toimintamalli yhtenäistää poissaoloihin puuttumisen ja mahdollistaa tasavertaisen kohtelun opiskelijoiden välillä. Samoin toimintamallin avulla sitoutetaan opetushenkilöstö poissaolojen seurantaan ja niihin puuttumiseen.

Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon toimintamallit ovat tämän opinnäytetyön liitteenä 1.

7.3 Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma

Kehittämistoimintaan liittyy prosessinomaisuus. Systemaattinen kehittäminen pitää sisällään viisi vaihetta, jotka ovat perustelu, organisointi, toteutus, levittäminen ja arviointi. Kuviossa 6 kuvataan opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman prosessinomainen eteneminen.

Kuvio 6: Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman toteuttamisen prosessi. Prosessin etenemistä kuvaavat värit: punainen – perusteluvaihe, vihreä – organisointivaihe, violetti – toteutusvaihe, oranssi – tulosten levittäminen. Arviointia tapahtui prosessin jokaisessa vaiheessa. Prosessin vaiheet ovat osittain päällekkäisiä.

Seuraavassa alaluvussa kuvaan Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman toteuttamisprosessia. Teksti perustuu prosessin aikaisiin omiin päiväkirjamerkintöihini.

7.3.1 Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman toteuttamisen perustelut

Etelä-Savon ammattiopistossa opiskelijahuollolla on merkittävä asema opiskelijoiden tukena opetuksen ja kasvatuksen perustehtävän suorittamisessa. Opiskelijahuollon toimijoiden työnkuvien selkiyttäminen ja toisaalta organisaatiouudistusten myötä opiskelijahuollon käytänteiden ja toimintamallien juurruttaminen ja yhtenäistäminen oppilaitostasolla mahdollistuvat kehittämissuunnitelman laatimisen myötä. Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma oli tarkoitus tehdä jo silloin, kun opiskelijahuollon arviointi toteutettiin oppilaitoksessa, mutta organisaatiomuutoksen aikaansaamat henkilöstövaihdokset jättivät kehittämissuunnitelman toteuttamisen myöhäisempään ajankohtaan.

Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman tekeminen tuntui minusta luonnolliselta vaihtoehdolta opintojeni työelämälähtöiseksi kehittämistehtäväksi. Koska kehittämis-

suunnitelmassa on tarkoitus määrittää oppilaitoksen opiskelijahuollon toimijat ja tehdä kaikkia toimijoita koskeva kehittämissuunnitelma, muodostuu tehtävästä laajuudeltaan opinnäytetyötä vastaava työ.

Keskusteltuani asiasta oppilaitoksen rehtorin kanssa, sain häneltä kannustusta opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman tekoon. Tässä keskustelussa oli taustana Koulutuksen arviointineuvoston tekemän valtakunnallisen opiskelijahuollon arvioinnin tulokset ja omassa oppilaitoksessa arvioinnin aikana tehdyt kehittämiskohteet, joita ei kuitenkaan ollut laadittu suunnitelmatasolle. Näin valtakunnallisen opiskelijahuollon arvioinnin tulokset hyödynnetään omassa oppilaitoksessa ja samalla vahvistetaan opiskelijahuollon suunnitelmallisista ja systemaattista kehittämistä.

7.3.2 Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman toteuttamisen organisoituminen

Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman organisoituminen omassa oppilaitoksessa lähti liikkeelle siitä, että rehtori määräytti opiskelijahuollon toimijoiksi Etelä-Savon ammattiopistossa opinto-ohjaajat, kuraattorit, asuntolanhoitajat, erityisopetuksesta koulutusaloilla vastaavat opettajat sekä kiinteänä osana opiskeluterveydenhuollon, joka ei ole oppilaitoksen omaa toimintaa. Varikkotoiminta liitettiin opiskelijahuoltoon oppilaitoksen omana toimintana 1.1.2011 lukien.

Seuraavassa vaiheessa keskustelin kehittämissuunnitelman tekemisestä koulutuspäällikön ja opinto-ohjaajien tiimikoordinaattorin kanssa. Heidän kanssaan sovimme, että viedään asia opo-kuraattorikokoukseen, jossa on edustus myös erityisopetuksesta ja joka toimii oppilaitoksessamme virallisena opiskelijahuollon toimijana. Tässä kokouksessa esittelin suunnitelman, jonka mukaan opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma oli tarkoitus laatia. Tavoitteeksi opiskelijahuollon kehittämissuunnitelmalle asetettiin opiskelijahuollon toiminnan vahvistaminen ja kehittäminen oppilaitostasolla ja jokaisen toimijatiimien omien kehittämiskohteiden kirjaaminen ja näkyväksi tekeminen. Yhtenä yhteisenä kehittämiskohteena koskien kaikkia opiskelijahuollon toimijoita keskustelussa nousi esiin opiskelijahuollon toimintamallien juurruttaminen koulutusaloille ja tätä kautta yhtenäisten käytänteiden vahvistaminen osaksi opetuksen ja opiskelijahuollon yhteistyötä. (Opo-kuraattorikokouksen muistio 3.12.2010.)

Opo-kuraattorikokouksen jälkeen opiskelijahuollon toimijatiimien tiimikoordinaattorit kokoontuivat ensimmäiseen tapaamiseen, johon kutsuin mukaan koulutuspäällikön, jonka operationaalisen johtamisen alla opiskelijahuolto Etelä-Savon ammattiopistossa on. Opiskeluterveyden huollon kanssa kävimme erikseen opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman prosessin läpi ja he osaltaan organisoituivat tekemään osuuttaan itsenäisesti.

7.3.3 Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman toteuttaminen ja toiminnan arviointi

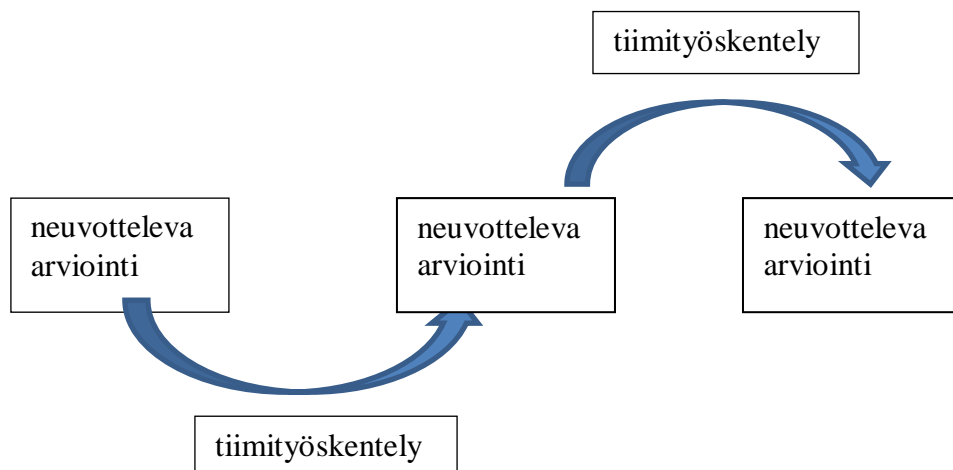
Organisointivaiheen jälkeen aloitimme toiminnan tasolla opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman tekemisen. Ensimmäisessä opiskelijahuollon toimijakoordinaattoreiden tapaamisessa tarkastelimme Koulutuksen arviointineuvoston tekemän opiskelijahuollon arvioinnin tuloksia sekä oppilaitoksen omia kehittämiskohteita, joita opiskelijahuollon arvioinnin yhteydessä oppilaitoksen arviointiryhmä oli asettanut. Tässä tapaamisessa määrittelimme opiskelijahuollon toimijoiden yhteiset kehittämiskohteet. Tavoitteet ovat luonteeltaan oppilaitostasoisia mutta niiden nimeäminen kehittämiskohteiksi ja tekeminen näkyviksi ovat merkityksellisiä opiskelijahuollon aseman vahvistamisessa ja yhtenäistämässä koko oppilaitoksessa ja osana opetusta ja kasvatusta.

Yhteisten tavoitteiden asettamisen jälkeen opiskelijahuollon toimijatiimit kokoontuivat omien kehittämiskohteidensa äärelle. Tässä työskentelyvaiheessa tiimeillä oli mahdollisuus pohjata omat kehittämiskohteensa tiimikoordinaattoreiden yhteisesti luomiin opiskelijahuollon kehittämiskohteisiin mutta työskentelyn tavoitteena oli huomioida juuri omia kehittämisen osa-alueita, joita omassa työssä ja arjessa on havaittu tarpeelliseksi nostaa kehittämisen kohteiksi. Tiimeille asetettiin tehtäväksi omien kehittämiskohteiden luomisen lisäksi arvioida yhteisiä tavoitteita ja ottaa niihin kriittisesti kantaa.

Tiimeissä käytiin vahvaa keskustelua opiskelijahuollon kokonaisuudesta juuri oman työn kautta. Tiimeissä nousseissa keskusteluissa oli mahdollisuus kollegiaalisesti pohjata arjen kehittämistavoitteita ja toisaalta kuulla samaa työtä tekeviltä siitä, miten he kokevat oman työnsä oppilaitoksen opiskelijahuollon toimijana. Näin syntynyt kokemus arkitodellisuuden jakamisesta toimijoiden kesken lisää sitoutumista oman työn ja

sen toimintatapojen kriittiseen tarkasteluun ja mahdollistaa aitojen kehittämiskohteiden esiin nousemisen.

Tiimityöskentelyn jälkeen kokosin kaikkien toimijoiden, myös opiskelijaterveydenhuollon, kehittämiskohteet yhteen. Kun toimijakoordinaattorit ja koulutuspäällikkö seuraavan kerran kokoontuivat, jokaisen opiskelijahuollon toimijatiimin tiimikoordinaattori esitteli oman tiiminsä kehittämiskohteet ja antoi mahdollisen palautteen yhteisten tavoitteiden osalta. Tässä tapaamisessa tiimikoordinaattoreilla oli mahdollisuus verrata ja antaa palautetta toimijoiden kehittämissuunnitelmiin ja samalla laajentaa omaa ja dialogin kautta toistensa näkemyksiä opiskelijahuollosta. Keskustelun ja kehittämiskohteiden parasta antia oli se, että tiimikoordinaattoreilla oli mahdollisuus kuulla muita opiskelijahuollon toimijoita ja samalla laajentaa omaa käsitystään niin toimijoiden arjesta kuin löytää uusia näkemyksiä ja yhteisiä rajapintoja yhteistyön ja yhteisen toimintatavan edelleen kehittämiseksi. Jatkotyöskentelyssä tiimit kokoontuivat vielä uudelleen, jolloin tiimikoordinaattoreille avautui mahdollisuus jakaa muiden tiimien kehittämiskohteita ja tiimikoordinaattoreiden tapaamisessa nousseita keskustelunaiheita oman tiiminsä kanssa. Kuviossa 7 on kuvattu tätä prosessia.

Kuvio 7. Arviointi ja kehittämistoiminta opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman toteuttamisen prosessissa. (Mukailtu Toikon ja Rantasen 2009, 83 pohjalta)

Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman tekemiseen osallistuivat kaikki Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon toimijat. Osallistujat edustivat viittä toimijatiimiä ja

jokaisen tiimin mielipiteet ja näkökulmat olivat merkityksellisiä kehittämissuunnitelman tekemisen ja onnistumisen kannalta.

7.4 Opiskelijahuollon kehittämiskohteita

Tulosten levittäminen on kehittämistoiminnan viimeinen vaihe. Sen tarkoituksena on juurruttaa kehittämistoiminta osaksi perustoimintaa. Tulosten levittäminen on usein oma prosessinsa ja sen niveltäminen osaksi kehittämistoimintaa on haasteellista. Uusien käytänteiden levittäminen ja ylläpitäminen osana perustoimintaa on erityinen sosiaalinen prosessinsa. Arkisessa työssä voi käydä niin, että kehittämistoiminnan hyväksikin havaitut toiminnot jäävät toiminnassa taka-alalle ja palataan takaisin totuttuihin toimintamalleihin. (Toikko ja Rantanen 2009, 61, 84-85).

Koska opinnäytetyössäni kyseessä on Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman teko, ei varsinaisia kehittämistuloksia synny tämän opinnäytetyön tuloksena. Toisaalta laajasti katsoen yksi selkeä tulos on se, että oppilaitostasolla opiskelijahuollon toimijat on johdon tasolta määritelty ja sitä kautta opiskelijahuollon asema on vahvistunut organisaatiossa. Toinen merkittävä saavutus on se, että opiskelijahuollon toimintamallit on virallistettu oppilaitoksen opiskelijahuollon toimintamalleiksi koko organisaatiossa. Tämä toimintamallien virallistaminen on merkityksellistä kahden oppilaitoksen yhdistyttyä Etelä-Savon ammattiopistoksi. Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelmassa mainitut niin koko opiskelijahuoltoa koskevat kehittämiskohteet kuin toimijatiimien omat kehittämisalueet saavat tässä kehittämissuunnitelmassa virallisen johdon hyväksynnän ja antavat opiskelijahuollon toimijoille valtuudet toimina toimintamallien mukaan ja ottaa osaltaan vastuuta niiden jalkauttamisessa koulutusaloille.

Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman avulla opiskelijahuollon operatiivisesta johtamisesta vastaava koulutuspäällikkö saa työvälineen, jonka avulla hän voi seurata opiskelijahuollon toimijatiimien kehittämiskohteiden konkretisoitumista. Kehittämissuunnitelma voi toimia myös työvälineenä ratkaistaessa opiskelijahuollon resursointia tulevaisuudessa.

Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma on tämän opinnäytetyön liitteenä 2.

7.4.1 Opiskelijahuollon toimijoiden yhteisiä kehittämiskohteita kehittämissuunnitelmassa

Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman aluksi ovat opiskelijahuollon toimijat määrittäneet yhteiset, oppilaitostasoiset kehittämisen kohteet. Näissä kehittämiskohteissa tavoitteena on opiskelijahuollollisten toimintojen yhtenäistäminen ja vahvistaminen koko henkilöstön osalta. Kriisivalmiuksien päivittäminen ja pelastautumisharjoitusten toteuttaminen ovat esimerkkejä näistä koko oppilaitosta koskevista kehittämiskohteista. Yhteinen kehittämiskohde opiskelijahuollon toimintamallien jalkauttaminen niin, että jokainen henkilöstön jäsen tietää toimintamallien sisällöt ja osaa toimia niiden mukaisesti. (Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma 2011.)

Koko oppilaitoksen tasolla kehittämiskohteena ovat tietojärjestelmien mukaan ottaminen kodin ja oppilaitoksen väliseen yhteydenpitoon. Oppilaitoksen Primus-opiskelijahallintajärjestelmää on uusittu niin, että Wilma-liittymän kautta vanhemmilta on mahdollisuus yhä laajempaan yhteydenpitoon oppilaitoksen kanssa. Tässä yhteydessä kehittämiskohteena ovat tietoturvasuhteet, jotka koskettavat opiskelijahallintajärjestelmien lisäksi myös muuta tietoturvaa opiskelijahuollossa.

Oppilaitoksen yhteisöllisyyden lisääminen on yhteinen tavoite ja kehittämiskohde, jonka avulla on tarkoitus lisätä opiskelijoiden viihtyvyyttä ja oppilaitokseen kiinnostumista. Yhteisöllisyyden lisäämiseksi opiskelijayhdistystoimintaa tehostetaan ja oppilaitokseen on tarkoitus palkata 1.8.2011 lukien opiskelijahyvinvoinnin yhdyshenkilö, jonka yhtenä tehtävänä tulee olemaan yhteisöllisyyden vahvistaminen koko oppilaitoksessa. (Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma 2011.)

Kaikista edellä mainituista kehittämiskohteista ja niiden toteutumisesta vastuu jakautuu läpi oppilaitosorganisaation eikä ole yksinomaan opiskelijahuollon toimijoiden varassa.

7.4.2 Opiskelijahuollon toimijoiden omia kehittämiskohteita kehittämissuunnitelmassa

Kuraattoreiden kehittämiskohteina ovat kuraattorin työn näkyväksi tekeminen Etelä-Savon ammattiopistossa sekä opiskelijahuollon toimintamallien päivittämisen jälkeen niiden juurruttaminen osaksi oppilaitoksen arkista toimintaa. Osallistumalla arjen toimintaan kuraattorit toivovat pääsevänsä paremmin tietoisiksi koulutusaloilla olevista ongelmista jo varhaisessa vaiheessa ja näin heille mahdollistuu yhteistyön aloittaminen ryhmänohjaajien ja opiskelijoiden kanssa ennen kuin pulmat kasaantuvat suuremmiksi ongelmiksi. Arjen toiminnoissa mukana oleminen ja opiskelijaryhmien tapaaminen heidän omassa toimintaympäristössään, on keino madaltaa kuraattorin vastaanotolle hakeutumista avun ja tuen tarpeen ilmaantuessa opiskelijan elämään. (Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma 2011.)

Opinto-ohjauksen osalta kehittämisen kohteina ovat niin ikään yhteisöllisyyden vahvistaminen ja hyvinvoinnin lisääminen sekä opiskelijapalautteen hyödyntäminen ohjauksessa. Opinto-ohjaajien tavoitteena on lisätä koko oppilaitoksen yhteisten tapahtumien sisältöä, esim. joulu- ja kevätkuuhlat, niin, että niistä tulee entistä selvemmin koko oppilaitoksen yhteisiä juhlatilanteita. Tätä kautta mahdollistuu yhteisöllisyyden tunteen lisääntyminen ja opiskelijoiden kiinnittyminen oppilaitokseen. Ryhmätasolla yhteisöllisyyttä halutaan opinto-ohjauksen toiminnassa lisätä kannustamalla ryhmänohjaajia ja opiskelijatutoreita panostamaan aloittavien opiskelijoiden ryhmäytymiseen opintojen ensimmäisten viikkojen aikana. (Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma 2011.)

Opiskeluterveydenhuollon kehittämisen kohteina ovat päihde- ja peliriippuvuuksien ongelmiin ja hoitoon liittyvien käytänteiden suunnittelun, kehittäminen ja hoidon toteuttaminen yhteistyössä muiden riippuvuusongelmaisten nuorten parissa työskentelevien kanssa. Merkittävänä osana tässä riippuvuuksien tunnistamisessa on kouluterveyskyselyt, joiden tulokset vahvistavat opiskeluterveydenhuollon toimijoiden vastaanotoillaan tekemiä tulkintoja nuorten riippuvuuksista. Opiskeluterveyden huollossa kehittämiskohteena on kouluterveyskyselyn tulosten hyödyntäminen oppilaitoksessa niin, että koko henkilöstö olisi kouluterveyskyselyn tuloksista tietoisia ja voisivat ottaa tuloksia huomioon omassa työssään opiskelijoiden kanssa. (Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma 2011.)

Erityisopetuksen kehittämiskohteena on opiskelijan henkilökohtaisen opetuksenjärjestämisen HOJKS:n laadinnan ja käytäntöön toimeenpanemisen prosessin avaaminen ja yhtenäistäminen oppilaitostasolla. Tavoitteen toteutumisen kannalta on tärkeää saada jokaiselle koulutusosalalle erityisopetuksesta vastaava henkilö, joka omalta osaltaan vie koulutusallallaan HOJKS-prosessia eteenpäin. Oppilaitostasolla HOJKS-prosessista vastaa laaja-alainen erityisopettaja yhdessä koulutuspäällikön ja osaamisjohtajan kanssa. (Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma 2011.)

Asuntolanhoitajien kehittämiskohteena on opiskelijoiden vapaa-ajan toiminnan kehittäminen ja vahvistaminen kaikissa oppilaitoksen kolmessa asuntolassa. Kehittämiskohde on laaja ja monisyinen. Mukaan kehittämistoimintaan asuntolanhoitajat toivovat niin opetushenkilöstöä kuin opiskelijoiden vanhempiaakin, onhan suuri osa asuntolassa asuvista opiskelijoista alaikäisiä. (Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma 2011.)

Varikkotoiminnan osalta kehittämiskohteena on juurruttaa toiminta osaksi oppilaitoksen opiskelijahuoltoa. Tätä juurruttamistyötä varten Varikkoon on palkattu laaja-alainen erityisopettaja – palveluohjaajatyöpari, joiden tehtävänä on kevään 2011 aikana pilotoida Varikkotoimintaa ja tehdä arvioinnin avulla suunnitelma toiminnan vakinaistamisesta. (Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma 2011.)

8. POHDINTA

Yhteiskunnan monimuotoisuus on johtanut tilanteeseen, jossa instituutioilta odotetaan erilaisia palveluita kuin ennen. Odotukset ovat jopa ylimitoitettuja siihen nähden, millaisia palveluita oppilaitosympäristössä voidaan toteuttaa. Yhteiskunnalliset perustehtävät annetaan valtiovallan taholta odotuksina ja haasteina oppilaitosten tehtäviksi, jolloin koulutuksen järjestäjillä on edessään uudenlaisia haasteita. Kuinka saattaa opiskelijat turvallisesti yhteiskunnan jäseniksi ammatillisuuden ja kasvun kautta ja avulla? Mitä välineitä oppilaitoksilla on? Yhteiskunnalliset lainmuutokset, asetukset ja normit luovat reunaan hyvinvoinnille. Arjessa jokaisen aikuisen tulee ottaa haaste omasta kasvatustehtävästään. Tätä haastetta vastaanottaessaan oppilaitokset joutuvat miettimään sitä, millaisia tukimalleja se käyttää kasvatustehtävänsä suorittamiseen.

Etelä-Savon ammattiopistossa opiskelijahuoltoon ja sen kehittämiseen on panostettu viime vuosina runsaasti. Vaikka oppilaitoksessa on ollut viiden vuoden sisällä useita organisaatiomuutoksia, on opiskelijahuollon operatiivisessa johtamisessa kestänyt vahva osaaminen ja opiskelijahuoltotyön arvostus. Opiskelijahuoltotyön panostus näkyy siinä, että opinto-ohjaukseen on lisätty päätoimisten opinto-ohjaajien määrää, samoin kuin kuraattoreiden vakanssit on täytetty. Opiskelijahuollon toimintaa on laajennettu Varikkotoiminnan aloittamisella 1.1.2011.

Opiskelijahuoltoon panostaminen on synnyttänyt tilanteen, jossa toiminnan kehittämiseksi oli hyvä luoda suunnitelma. Tässä opinnäytetyössä olen ollut se opiskelijahuollon toimija, jonka vastuulla on ollut opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman tekemisen koordinointi. Vahvassa yhteistyössä toteutettu kehittämissuunnitelma on ensimmäinen Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollossa. Tämän kehittämissuunnitelman prosessissa oppilaitoksessa määriteltiin opiskelijahuollon toimijat. Toimijoiden nimeäminen ja virallistaminen osaltaan jäsentää opiskelijahuollon asemaa opetuksen ja kasvatuksen tukitoimijoina.

Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman yhtenä tehtävänä on vahvistaa opiskelijahuollon toimintamallien juurtumista koulutusaloille. Tässä juurruttamistehtävässä kaikilla opiskelijahuollon toimijoilla on tasavertainen ja yhteisvastuullinen tehtävä omasta toimintakentästään käsin. Yhteiset, koko oppilaitosta koskevat käytänteet, vahvistavat osaltaan opiskelijahuollon asemaa opetuksen ja kasvatuksen tukena. Oppilaitoksessa tuleekin nähdä, että opetus ja kasvatustehtävä eivät ole ainoastaan opettajien vastuulla, vaan koko henkilöstön on kannettava vastuu omasta kasvatustehtävästään. Etelä-Savon ammattiopistossa opettajien työnkuvaa ollaan lähitulevaisuudessa rakentamassa niin, että kasvatustehtävä nousee opetuksen rinnalle. Samoin oppilaitoksen strategian päivittämisen yhteydessä kiinnitetään enemmän huomiota kasvatuksen näkökulmaan. (Tikka 2011).

Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman on tarkoitus tuoda opiskelijahuolto näkyvämmäksi oppilaitoksessa ja vahvistaa sen asemaa organisaatiossa. Kehittämissuunnitelman prosessinomainen toteuttamistapa mahdollisti kaikkien opiskelijahuollon toimijatiimien pysähtymisen oman työnsä kehittämiskohteidensa määrittämiseen. Tätä kautta syntyneiden keskusteluiden parasta antia olivat toisen opiskelijahuollon toimi-

joiden tavoitteiden peilaaminen omaan toimintaansa. Myös hiljaisen tiedon esiintulo mahdollistui yhteisten vuorovaikutus tilanteiden kautta.

Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman avulla on mahdollista kehittää opiskelijahuoltoa kokonaisvaltaisesti. Kehittämissuunnitelmassa kaikkien opiskelijahuollon toimijoiden yhteinen päämäärä toimia opiskelijoiden parhaaksi on kirjattu näkyväksi. Tätä kautta toimintaa saadaan virallinen ulottuvuus. Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman toteutumisen systemaattinen seuranta ja kehittämiskohteisiin ja niiden tavoitteisiin palaaminen mahdollistaa toiminnan siirtymisen arkeen ja käytäntöön. Seurannan ja arvioinnin avulla opiskelijahuoltotyön vaikuttavuus tulevaisuudessa lisääntyy ja opiskelijahuollon asema opetuksen ja kasvatuksen tukena vahvistuu. Opin- näytetyönäni valmistunut opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma luo pohjaa uuden tiedon tuottamiselle.

LÄHTEET

Aaltola, Juhani & Syrjälä, Leena. 1999. Toimintatutkimus yhteisenä oppimisprosessina. Teoksessa Heikkinen, Hannu (toim).1999. Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: Atena kustannus.

Ammatillinen erityisopetus. 2010. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/amatilliset_perustutkinnot/ammattillinen_erityisopetus. Luettu 28.2.2011.

Ammattiin opiskelevien opinto-ohjaus. 2010. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/amatilliset_perustutkinnot/ammattiin_opiskelevien_opinto-ohjaus. Päivitetty 12.7.2010. Luettu 1.3.2011.

Ammatillisen koulutuksen laadunhallintasuositus. 2008. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino.

Anna-Kaisa Huvila. 2010. Asiakkaan kanssa. Valmennuksellinen työote oppilaitoksen sosiaalityössä. Opinnäytetyö. Sosiaali- ja terveysala. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Antikainen, Ari. 1986. Johdatus kasvatussociologiaan. Juva: WSOY.

Asetus ammatillisten oppilaitosten oppilaiden opintososiaalisista eduista 5.12.1985/967. Suomen säädöskokoelma.

Opetussuunnitelman yhteisen osan liitteitä. 2008. Etelä-Savon ammattiopisto.

Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus ammatillisen koulutuksen laadunvarmistuksen eurooppalaisen viitekehyksen perustamisesta. 2008. Euroopan yhteisöjen komissio.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisessa oppilaitoksessa. Peruseraportti kyselystä 2008. Opetushallitus, terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Hämäläinen, Juha & Komonen, Katja. 2005. työkoulumalli ammatillisessa koulutuksessa. Kuopio: Itä-Suomen työoppilaitoksen julkaisuja 2.

Jokelan koulusurmat 7.11.2007. Tutkintalautakunnan raportti. 2009. Oikeusministeriön julkaisut 2009:2. <http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/1232607521073>. Luettu 28.2.2011.

Joryn muistio 29.11.2010. Etelä-Savon ammattiopisto.

Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman loppuraportti. 2007. Oikeusministeriö 2007:20.

Komonen, Katja. 2004. Opettajien ja ohjaajien jäsentyminen ja ammatillinen kehittyminen Itä-Suomen työkoulussa. Itä-Suomen työoppilaitoksen julkaisuja 5. Kuopio: Kopijyvä.

Kotamäki, Saara, Niemi, Marja, Sirkiä, Helmi, Virnes, Elise, Räisänen, Anu & Hietala, Risto. 2010. Hyvää vointia. Opiskelijahuollon toteuttaminen, sen käytännöt ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 49.

Koulukuraattorit – Skolkuratorer ry. 2006. Oppilashuollon lainsäädäntöön liittyvän uudistustyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:33. Koulukuraattoriyhdistyksen jäsenlehti – Curator. Syyskuu 2006, 13-18.

Kuraattorit ammatillisessa oppilaitoksessa. Moniste 16/2007. Helsinki. Opetushallitus.

Kuulusa-Kuoppala, Reija. 2006. Vitsasta ohjaukseen. Ammatillisen opettajan matka nykyaikaan. Kehittämiseraportti. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä: Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Kykyri, Virpi-Liisa, Paloranta, Saija & Tammela Fredrik. 2008. Opiskelijalähtöinen kriisiviestinnän kehittäminen oppilaitoksessa. Opettajakoulutuksen kehittämishanke. Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Kärki, Seija. 2009. Kuraattorin työ ammatillisessa oppilaitoksessa. Kuntouttavan sosiaalisuuden näkökulma erityisopiskelijoiden tuen tarpeen arviointiin. Lisensiaattityö. Sosiaalisuuden ja sosiaalipedagogiikan laitos. Kuopion yliopisto.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630.

Laki ammatillisista oppilaitoksista annetun lain muuttumisesta 1989/673.

Laki ammatillisista oppilaitoksista annetun lain muuttumisesta 479/2003.

Laukkanen, Tuula & Saukkonen, Katja. 2010. Venttiili-hankkeen loppuraportti. Palveluohjaus. Mikkeli: Etelä-Savon ammattiopisto.

Lastensuojelulaki 2007/417.

Luoma, Merja. 2003. ”Että on aina huomioitava muut siinä”. Ammatillinen kasvu ja ammatillinen identiteetti John Deweyn kasvatusajattelun valossa. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos.

Miten tuemme opiskelijaa oppilaitoksessamme?. 2005. Opas ammatillisen oppilaitoksen opinto-ohjauksen suunnitelman laatimiseen. Helsinki: Opetushallitus.

Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma 2011. Etelä-Savon ammattiopisto.

Opiskeluterveydenhuollon opas. 2006. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Yliopistopaino.

Opetushallitus 2001. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Sosiaali- ja terveysala. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2004. Määräys ammatillisen perusopetuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteista 28/011/2004. Helsinki: Opetushallitus.

Opetusministeriö 2007. Koulutus ja tutkimus vuosina 2007-2012. Helsinki: Opetushallitus.

Opinto-ohjaussuunnitelma 2010. Opinto-ohjaus Etelä-Savon ammattiopistossa. Etelä-Savon ammattiopisto.

Opo-kuraattorikokouksen muistio 3.12.2010. Etelä-Savon ammattiopisto.

Pelastuslaki 2003/468/23.

Peltonen, Heidi & Väyrynen, Pirjo. 2009a. Tupakointi, alkoholi ja huumeet. Teoksessa Väyrynen, Pirjo, Saaristo, Vesa, Wiss, Kirsi & Rigoff, Anne-Mari. 2009. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisessa oppilaitoksessa. Peruseraportti kyselystä 2008. Opetushallitus, terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Peltonen, Heidi & Väyrynen, Pirjo. 2009b. Kiusaaminen, väkivalta ja häirintä. Teoksessa Väyrynen, Pirjo, Saaristo, Vesa, Wiss, Kirsi & Rigoff, Anne-Mari. 2009. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisessa oppilaitoksessa. Peruseraportti kyselystä 2008. Opetushallitus, terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pirttiniemi, Juhani. 2009a. Keskeyttämisen ehkäisy ja poissaolot. Teoksessa Väyrynen, Pirjo, Saaristo, Vesa, Wiss, Kirsi & Rigoff, Anne-Mari. 2009. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisessa oppilaitoksessa. Peruseraportti kyselystä 2008. Opetushallitus, terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pirttiniemi, Juhani. 2009b. Lainsäädäntö. Teoksessa Väyrynen, Pirjo, Saaristo, Vesa, Wiss, Kirsi & Rigoff, Anne-Mari. 2009. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisessa oppilaitoksessa. Peruseraportti kyselystä 2008. Opetushallitus, terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pohjola, Kirsi. 2010. Nuorisotyö koulussa: Nuorisotyö osana monialaista oppilastyötä. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Tutkimuksia ja raportteja 54.

Rautava, Marie. 2010. Oppilaitoksen kriisisuunnitelman laatiminen. http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/hyvinvointi_koulussa/oppilas_ ja_opiskelija_huolto/erilaiset_ongelma- ja_kriisitilanteet/kriisit. Päivitetty 19.4.2010. Luettu 1.3.2011.

Seppänen-Järvelä, Riitta & Karjalainen, Vappu (Toim). 2006. Kehittämistyön risteyksiä. Helsinki: Stakes.

Siljander, Pauli. (Toim.) 1997. Kasvatus ja sosialisatio. Tampere: Tammer-paino Oy.

Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko. 2004. Hirveesti tekijänsä näköistä. Koulukuraattorin työ perusoppilaitoksen yläluokilla. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.

Takala, Tuomas (toim).1995. Kasvatussosiologia. Juva: WSOY.

Takkinen, Sari. Tukea opettajalta ja ohjaajalta. Luento Etelä-Savon ammattiopistolla 25.3.2010. Opiskelijan omat muistiinpanot.

Tiilikkala, Liisa. 2004. Mestarista tuutoriksi. Suomalaisen ammatillisen opettajuuden muutos ja jatkuvuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Tikka, Keijo. 2011. Toimitusjohtajan tiedote henkilöstölle 25.2.2011. Etelä-Savon ammattiopisto.

Toikko, Timo & Rantanen, Simo. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Virnes, Elise. Ammatillisen koulutuksen hyvinvointipäivät. Kuopio 23.3.2011.

Wilenius, Reijo.1987. Kasvatuksen ehdot. Kasvatusfilosofian luonnos. Jyväskylä: Atena kustannus Oy.

[www.oph.fi/koulutus ja tutkinnot/ammattikoulutus/amatilliset perustutkinnot/uudistuvat tutkinnon perusteet](http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/amatilliset_perustutkinnot/uudistuvat_tutkinnon_perusteet). Päivitetty 10.7.2009. Luettu 13.4.2010.

[www.oph.fi/koulutus ja tutkinnot/ammattikoulutus/amatilliset perustutkinnot/elinikaïsen oppimisen avain taidot](http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/amatilliset_perustutkinnot/elinikaïsen_oppimisen_avain_taidot). Päivitetty 29.9.2009. Luettu 13.4.2010.

OPIKELIJAHUOLLON TOIMINTAMALLIT

Etelä-Savon ammattiopisto

Maaliskuu 2011

TÄRKEITÄ PUHELINNUMEROITA

YLEINEN HÄTÄNUMERO	112
POLIISI	10022
ETELÄ-SAVON ENSINEUVO (Lääkäripäivystys Etelä-Savon sairaanhoitopiirin alueella 24h/vrk)	015-211411
ENSIAPU JA LÄÄKÄRIPÄIVYSTYS Ma-Pe 8-16 Pankalammen pääterveysasema Kiiskinmäenkatu 5-7	015-210213
ENSIAPU JA LÄÄKÄRIPÄIVYSTYS Pieksämäki	015-7884380
ETELÄ-SAVON AMMATTIOPISTO	015-2215111 (vaihde)
Rehtori Taru Särkkä	044-71150799
Rehtori Vesa Vainikainen	044-7115 622
Työhyvinvointipäällikkö Arto Tuovinen	044-7115 721
Kuraattorit	
• Heli Hollari	040-3056 612
• Tanja Ketokallio	044-7115 684
• Saara Laukkanen	044-7115 819
• Tarja Ikonen	050-3891 259
Terveystenhoitajat	
• Anneli Auvinen	040-3056 613
• Tiina Jukarainen	044-7945 085
• Sirpa Pirskanen	044-7945 086
• Sirpa Rautio	044-7943 575
Oppilaitospastori Jaana Pietikäinen	0400-143 269
Ensineuvo	015-211 411
Poliisi	112

SISÄLTÖ

1	KRIISISUUNNITELMA.....	5
1.1	Oppilaitoksen kriisivalmius	5
1.2	Oppilaitoksen kriisiryhmä	5
1.3	Talon tiedottaminen	5
1.3.1	Tiedottaminen kriisitoiminnasta	5
1.3.2	Tiedottaminen.....	6
1.3.3	Tiedottaminen kriisitilanteissa.....	6
1.4	Kriisiryhmän toiminta	6
1.4.1	Tiedottaminen oppilaitoksen ulkopuolelle	6
1.5	Yleisohjeet hätätilanteissa	7
1.6	Vakava onnettomuus	8
1.6.1	Vakava onnettomuus oppilaitoksessa	8
1.6.2	Vakava onnettomuus oppilaitoksen ulkopuolella.....	8
	Tarkoitetaan kansainvälisesti, kansallisesti tai paikallisesti merkittäviä suuronnettomuuksia tai kriisitilanteita, jotka aiheuttavat yleistä ahdistuneisuutta ja/tai pelkotiloja ihmisten keskuudessa.	8
1.6.3	Opiskelijan kuolema (sairaus/onnettomuus)	8
1.6.4	Opettajan tai oppilaitoksen muuhun henkilökuntaan kuuluvan kuolema	9
1.6.5	Opiskelijan lähiomaisen kuolema.....	9
1.7	Itsemurha	9
1.8	Itsemurhan uhka.....	10
	Itsemurhan uhka koskettaa aina koko yhteisöä ja käynnistää ahdistavia tunteita niin nuorissa kuin aikuisissakin.	10
2	VÄKIVALTA- JA UHKATILANTEIDEN TOIMINTAMALLIT	10
2.1	Uhkatilanteen toimintamalli	10
2.2	Väkivallan uhka koulussa	12
1.3	Perheväkivallan epäily.....	12
2.3	Seksuaalisen hyväksikäytön epäily	12
3	HÄTÄTILANTEEN TOIMINTAOHJEITA.....	12
3.1	Toiminta hätätilanteessa	13

4	KOULUKIUSAAMISEN VASTAINEN TOIMINTAMALLI.....	13
4.1	Mitä koulukiusaaminen on?.....	13
4.2	Miten voidaan ennaltaehkäistä kiusaamista?.....	14
4.3	Toimintamalli kiusaamistilanteissa.....	14
5	KODIN JA AMMATTIOPISTON VÄLINEN YHTEISTYÖ.....	17
6	MIELENTERVEYS.....	18
6.1	Nuoruusiän kehityspiirteitä.....	18
6.2	Miten pääsee hoitoon?.....	19
7	PÄIHTEET JA PÄIHDERIIPPUVUUS	19
7.1	Tupakka.....	19
7.1.1	Linkkejä nuorille.....	20
7.1.2	Linkkejä aikuisille.....	20
7.2	Nuuska.....	21
7.3	Viekö viina?.....	21
7.4	Kenelle sallittua?.....	22
7.4.1	Linkkejä.....	22
7.5	Huumeet	22
7.6	Puhallutetaan, seulotaan ja ohjataan hoitoon.....	23
7.6.1	Linkkejä ja lisätietoa.....	24
7.7	Milloin hallittu päihdekäyttö muuttuu riippuvuudeksi?.....	24
8	POISSAOLOT	25
8.1	VARHAISEN PUUTTUMISEN PORRAS	25
8.2	OSALLISTUMISEEN SITOUTUMISEN PORRAS	26
8.3	UUELLEEN ORIENTOITUMISEN PORRAS.....	26
9.	LASTENSUOJELUILMOITUKSEN TEKEMINEN.....	27
10.	OPISKELUHYVINVOINTIPALVELUT ETELÄ-SAVON AMMATTIOPISTOSSA.....	28

1. KRIISISUUNNITELMA

1.1 Oppilaitoksen kriisivalmius

Oppilaitoksen opiskelijat ja henkilökunta voivat joutua äkilliseen onnettomuuteen tai uhkaavaan tilanteeseen, joko oppilaitoksessa tai sen ulkopuolella. Kuolema, sairaus tai onnettomuus voi kohdata ketä tahansa oppilaitoksemme jäsentä tai muita läheisiä ihmisiä. Kriisisuunnitelma sisältää erilaisia toimintamalleja kriisitilanteita varten.

Kriisien ennaltaehkäisyä myönteisen ja turvallisen ilmapiirin syntymiseen vaikuttavia tekijöitä ovat mm:

- nivelvaiheiden yhteistyö opiskelijan siirtyessä oppilaitokseen/ryhmästä toiseen
- psykososiaalinen yhteistyö
- tutortoiminta
- koulukiusaamiseen puuttuminen heti ja perusteellisesti (ks. oma toimintamalli)
- valvonta eri tilanteissa ja henkilökunnan kokonaisvastuu
- oppilaitoksen selvät pelisäännöt, joista pidetään kiinni
- yhteistyö vanhempien ja oppilaitoksen henkilökunnan välillä
- opiskelijahuoltoryhmien työ

1.2 Oppilaitoksen kriisiryhmä

Etelä-Savon ammattiopiston kriisiryhmän muodostavat toimitusjohtaja, rehtorit, työhyvinvointipäällikkö, kuraattorit, terveydenhoitajat ja oppilaitospappi. Kriisitilanteessa kriisiryhmän kutsuu koolle kuka tahansa kriisiryhmän vakituinen jäsen, joka saa tiedon tapahtumasta. Oppilaitoksen kriisiryhmään kuuluvien vakinaisten jäsenten lisäksi ryhmän kokouksiin kutsutaan tapahtumasta riippuen muita asianosaisia ja yleisiä asiantuntijoita (poliisi, pelastustoimen edustaja, pappi, jne). Kriisiryhmä kokoontuu lukukausien alussa, elokuussa ja tammikuussa.

1.3 Talon tiedottaminen

1.3.1 Tiedottaminen kriisitoiminnasta

- koulutusta oppilaitoksen henkilökunnalle
- informaatiota vanhemmille/huoltajille opiskelijaoppaissa
- tiedottaminen oppilaitoksen sisällä intrassa

- Opiskelijoille tiedottaminen ryhmänohjaajan vastuulla

1.3.2 Tiedottaminen

- henkilö, joka on saanut tiedon tapahtuneesta, tiedottaa siitä omalle rehtorille, joka ilmoittaa tapahtuneesta toimitusjohtajalle.
- rehtori selvittää
 - ketä asia koskee
 - mitä on tapahtunut ja missä
 - miten kaikki tapahtui ja mitä tapahtumasta tiedetään
 - miten asiassa edetään (jatkotoimenpiteet)

1.3.3 Tiedottaminen kriisitilanteissa

Akuutissa tilanteessa ensisijainen tiedottaja on vain viranomainen. Oppilaitoksessa tiedottamisoikeus ja –vastuu on vain toimitusjohtajalla. Toimittajat ohjataan ottamaan yhteyttä toimitusjohtajaan, ellei toimitusjohtaja tilanteessa toisin määrää. Tiedotusvälineitä ei akuutissa vaiheessa päästetä oppilaitoksen alueelle haastattelemaan opiskelijoita tai henkilökuntaa.

1.4 Kriisiryhmän toiminta

- toimitusjohtaja kutsuu kriisiryhmän koolle lukukausittain
- kriisiryhmässä sovitaan toimenpiteistä ja harkitaan ulkopuolisen avun tarvetta. (Pieksämäellä toimii paikallinen kriisiryhmä)
- ottaa yhteyttä opiskelijaan ja/tai huoltajiin
- tiedottaa asiasta oppilaitoksen henkilökunnalle ja päättää tavan, miten asiasta kerrotaan muille opiskelijoille/henkilökunnalle turhien huhujen eliminoimiseksi.

1.4.1 Tiedottaminen oppilaitoksen ulkopuolelle

- kaikki tiedottaminen oppilaitoksen ulkopuolelle tapahtuu toimitusjohtajan kautta!

1.5 Yleisohjeet hätätilanteissa

PELASTA Varoita välittömästi vaarassa olevia, pyri pelastamaan heidät ja loukkaantuneet.

SAMMUTA Sammuta tai yritä rajoittaa paloa siihen soveltuvalla sammutteella /sammutusvälineellä.

HÄLYTÄ Tee oppilaitoksen sisäinen hälytys esim:

- paloilmoituspainikkeella
- suullisella ilmoituksella
- sisäisellä kuulutuslaitteistolla (Sisäisen hälyttämisen ohje oltava aina laitteiston käyttöpaikalla)

ILMOITA Ilmoita onnettomuudesta ja avuntarpeesta yleiseen **hätänumeroon 112.**

- pyri soittamaan aina itse, jotta vältetään välikäsiltä
- kerro ensin MITÄ on tapahtunut ja MISSÄ
- vastaa sinulle esitettäviin kysymyksiin
- toimi hätäkeskuspäivystäjän antamien ohjeiden mukaan
- sulje puhelin vasta, kun saat siihen luvan

RAJOITA Alkusammutuksen lisäksi tulee palon ja savun leviämistä estää sulkemalla ovet, ikkunat ja ilmastointi, mikäli se on mahdollista. Poista mahdollisuuksiesi mukaan vaara-alueelta ja sen lähistöltä mm. kaasupullot, syttyvät nesteet, muut vaaralliset sekä paloa edistävät aineet.

OPASTA Opasta pelastusviranomaisia toiminnan aikana. Toimi heidän ohjeiden mukaan. Toimi harkiten, rauhallisesti ja ripeästi. Poistu paikalta vasta kun saat siihen luvan.

1.6 Vakava onnettomuus

1.6.1 Vakava onnettomuus oppilaitoksessa

Hälytä ambulanssi / muu henkilökunta avuksi!

Aloita ensiapu!

- tieto terveydenhoitajalle tai terveystieteiden keskuuteen
- tieto toimitusjohtajan kautta henkilökunnalle
- opiskelijat pois onnettomuuspaikalta
- silminnäkijät erilleen, heistä pidetään erityistä huolta
- ilmoitus huoltajille mahdollisimman pian, mutta onnettomuuden seurauksia ei kerrota
- asian käsittely kriisiryhmässä
- kirjallinen viesti koteihin asiasta
- järkyttyneimmät opiskelijat kotiin saatettuna
- asian käsittelyä henkilökunnan kanssa
- asian käsittelyä opiskelijaryhmissä

1.6.2 Vakava onnettomuus oppilaitoksen ulkopuolella

Tarkoitetaan kansainvälisesti, kansallisesti tai paikallisesti merkittäviä suuronnettomuuksia tai kriisitilanteita, jotka aiheuttavat yleistä ahdistuneisuutta ja/tai pelkotiloja ihmisten keskuudessa.

- toimitusjohtajalle tieto, mitä todella on tapahtunut
- asiallinen informaatio henkilökunnalle ja opiskelijoille
- asian käsittely ryhmässä ryhmäohjaajan/opettajan johdolla

1.6.3 Opiskelijan kuolema (sairaus/onnettomuus)

- opiskelijan kuolemasta ilmoittaa perheelle/lähiomaisille AINA poliisi tai sairaala
- suruviestin saanut opettaja informoi rehtoria
- rehtori ilmoittaa, kuka ottaa yhteyden kotiin, ilmaisee osanoton ja kysyy omaisten mielipiteen tapahtuneen kertomistavasta oppilaitoksessa
- toimitusjohtaja informoi henkilökuntaa ja opiskelijoita
- rehtori/koulutuspäällikkö organisoii muistotilaisuuden/keskustelun ryhmissä

- opiskelijoiden seuranta mahdollisen ulkopuolisen avun tarpeen vuoksi
- asianosaisille mahdollisuus jälkipuintiin
- muistaminen omaisten toiveiden mukaisesti

1.6.4 Opettajan tai oppilaitoksen muuhun henkilökuntaan kuuluvan kuolema

- toimitusjohtaja tai tämän nimeämä henkilö informoi henkilökuntaa sekä opiskelijoita
- kriisiryhmä keskustelee siitä, tarvitaanko henkilökunnalle/opiskelijoille ulkopuolista apua ja järjestää keskustelu mahdollisuuden sitä tarvitseville
- muistaminen omaisten toiveiden mukaisesti
- opiskelijoiden seuranta

1.6.5 Opiskelijan lähiomaisen kuolema

- tiedon saanut informoi opiskelijan ryhmänohjaajaa
- ryhmänohjaaja keskustelee opiskelijan kanssa ja konsultoi tarvittaessa kuraattoria/terveydenhoitajaa

1.7 Itsemurha

Opiskelijan tai henkilökuntaan kuuluvan itsemurha koskettaa aina koko oppilaitosta. Kodin kanssa sovittava, miten toimitaan. Keskustelu asiasta on erittäin tärkeätä, koska itsemurha nostattaa esiin esim. voimakasta syyllisyyttä.

- tieto rehtorille, joka tiedottaa asiasta toimitusjohtajaa
- rehtori sopii yhdessä toimitusjohtajan kanssa, kuka tiedottaa asiasta opiskelijoille: kuitenkin varmistettava perheeltä lupa kertoa tosiasiat, jotta perättömät huhut estettäisiin
- erityinen tuki ja seuranta silminnäkijöille, lähimmille ystäville ja muille asianosaisille
- opiskelijoiden seuranta
- muistaminen omaisten toiveiden mukaisesti

1.8 Itsemurhan uhka

Itsemurhan uhka koskettaa aina koko yhteisöä ja käynnistää ahdistavia tunteita niin nuorissa kuin aikuisissakin.

Puhu itsemurhaa aikovan kanssa:

- älä jätä opiskelijaa yksin
- älä jää yksin, pyydä mukaan aina työpari
- tarjoudu pohtimaan yhdessä ongelmaa, älä yritä ratkaista sitä
- ongelma, jonka vuoksi henkilö on valmis tekemään itsemurhan, ei voi olla hetkessä ratkaistavissa
- ota yhteyttä terveydenhoitajaan/ensiapuun lisäohjeiden saamiseksi

Ota yhteys kotiin / läheisiin.

Kuuntele, älä tuomitse, älä vähättele. Älä lupaa olla kertomatta kenellekään.

Kriisitoimintasuunnitelman päivittämisestä vastaa toimitusjohtaja yhdessä kriisiryhmän kanssa.

2. VÄKIVALTA- JA UHKATILANTEIDEN TOIMINTAMALLIT

Tämä on yleisohje uhkatilanteiden varalle. Jokaisessa yksikössä on syytä käydä läpi ja keskustella ennakkotoimenpiteistä. Jokainen väkivalta- tai uhkatilanne tulee käsitellä työyksikössä jälkikäteen ja ilmoittaa siitä aina työsuojelupäällikölle/valtuutetulle. Myös ”läheltä piti” -tilanteista tulee raportoida em. taholle.

2.1 Uhkatilanteen toimintamalli

AVUN HÄLYTTÄMINEN

1. Soita heti hätänumeroon 112.
2. Pyri aina itse soittamaan.
3. Kerro, mitä on tapahtunut ja missä olet (osoite, selkeä maamerkki ja tapaamispaikka).
4. Vastaa sinulle esitettyihin kysymyksiin.

5. Älä sulje puhelinta ennen kuin olet saanut siihen luvan.
6. Noudata saamiasi ohjeita.

KUN EI OLE MAHDOLLISTA HÄLYTTÄÄ APUA

1. Älä ärsytä uhkaajaa, älä káske rauhoittumaan.
2. Säilytä turvaväli (1,5–2 m).
3. Poistu heti, kun se on mahdollista.
4. Puhu selkeästi, lyhyesti, myötäile, älä keskeytä, kuuntele.
5. Pyydä anteeksi, vaikka et olisikaan syypää.
6. Esittele itsesi etunimellä ja käytä aina uhkaajan etunimeä, jos tiedät.
7. Kysy uhkaavalta asiakkaalta vaihtoehtoja, pyri rauhallisesti keskustelemalla ”sopimukseen”.
8. Yritä saada työkaverisi huomaamaan uhkaava tilanne (sopikaa viestittämisestä etukäteen).
9. Kerro mitä teet, vältä äkkinäisiä liikkeitä. Pidä kädet näkyvissä, älä käännä uhkaavalle henkilölle selkääsi.
10. Istu, jos uhkaavasti käyttäytyvä istuu ja nouse seisomaan, jos hänkin tekee niin

ENNAKKOTOIMENPITEET UHKAAVAN TILANTEEN VARALTA

1. Laadi esimiehesi kanssa pää-, vara- ja hätäsuunnitelma
2. Työpöytä tyhjäksi mahdollisista ”aseista” (paperiveitsi, nitoja jne.)
3. Työasu turvalliseksi
4. Pakoreitti muistiin (varapoistumistie, esim. ei lukittuja ovia)
5. Esteitä ennakolta uhkaajan ja sinun väliin (esim. pöytä), puhelinluettelo on hyvä väline teräaseen torjuntaan.
6. Harjoittele etukäteen toimintaa uhkatilanteissa.
7. Harjoittele ennakolta hätäilmoituksen tekoa.
8. Lankapuhelimen läheisyyteen hätänumero (112) ja työpisteen osoite tai aseta se pikavalinnaksi matkapuhelimeesi.
9. Harjoittele uhkaavan tilanteen varalta.

2.2 Väkivallan uhka koulussa

- pyritään rauhoittamaan tilanne
- huolehditaan turvallisuudesta ja pyydetään toinen henkilökunnan jäsen paikalle
- ilmoitetaan aina rehtorille ja tarvittaessa poliisille
- rehtori kutsuu kriisiryhmän tarvittaessa koolle

2.3 Perheväkivallan epäily

- toimi turvallisena aikuisena ja rohkaise nuorta kertomaan tapahtumasta
- älä lupaa olla kertomatta kenellekään – joudut ehkä pettämään nuoren luottamuksen
- pyydä tarvittaessa paikalle terveydenhoitaja tai kuraattori
- jos nuorella näkyy fyysisen pahoinpitelyn merkkejä, ohjaa hänet terveydenhoitajan luo
- sovi mahdollisista jatkotoimenpiteistä

2.4 Seksuaalisen hyväksikäytön epäily

- jos epäilet tai olet epätietoinen, konsultoi terveydenhoitajaa asiasta
- tarpeen vaatiessa terveydenhoitajan/lääkärin ohjaamana opiskelija saatetaan tarkempiin tutkimuksiin ja hoitoon
- asiasta tehdään tarvittaessa lastensuojeluilmoitus

3. HÄTÄTILANTEEN TOIMINTAOHJEITA

HÄTÄILMOITUS

Yleinen hätänumero on 112

Kuka soittaa?

Mitä on tapahtunut?

Onko ihmisiä vaarassa?

Missä?

(tarkka katuosoite, osasto, rakennus)

Älä sulje puhelinta ennen kun saat luvan!

Kuuntele ohjeet tarkoin.

Noudata ohjeita!

Saatuasi luvan lopettaa puhelun, älä varaa puhelinta muihin puheluihin, jotta voit vastata mahdollisiin hätäkeskuksen vastapuheluihin.

Ota yhteys Etelä- Savon ammattiopiston rehtoriin jatkotoimenpiteitä varten.

3.1 Toiminta hätätilanteessa

1. Selvitä ensiavun tarve.

- tee nopea tilannearvio
- sydämen ja hengityksen pysähtyminen tai runsas verenvuoto vaativat pikaisia toimenpiteitä

2. Tee hätäilmoitus edellä olevan ohjeen mukaan

3. Anna hätäensiapu omien kykyjesi mukaisesti

4. Huuda lisäapua ja jaa tehtävät

5. Huolehdi opastuksesta

- Opasta apu kohteeseen – älä potilasta avun luokse.

4. KOULUKIUSAAMISEN VASTAINEN TOIMINTAMALLI

Oppilaitoksessamme on kiusaamisen suhteen nolla toleranssi. Tämä toimintamalli on ensisijainen työväline opiskelijoitten välisen koulukiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi.

4.1 Mitä koulukiusaaminen on?

Koulukiusaamisella tarkoitetaan sitä, että joku opiskelija joutuu jatkuvasti kiusaamisen kohteeksi. Kiusaajia voi olla yksi tai useampia. Kiusaaminen voi olla esimerkiksi tönimistä, lyömistä, haukkumista ja pilkkaamista, yksin jättämistä, ilkeitä puheita takanapäin tai mitä tahansa sellaista toimintaa, jolla pyritään vahingoittamaan tai loukkaamaan toista. Se merkitsee usein myös uhrin eristämistä luokan, ryhmän tai virtuaa-

liryhmän sosiaalisesta kanssakäymisestä. Kiusaamistilanne ei ole koskaan tasa-arvoisten ja yhtä voimakkaiden nahistelua, vaan kiusattu on alakynnessä ja puolustuskyvytön suhteessa kiusaajaan. Kiusaajalla on enemmän valtaa, hän on usein uhriaan fyysisesti vahvempi, isompi, vanhempi tai persoonaltaan räväkämpi.

Kiusaamaan ryhtyessään kiusaaja ei välttämättä ole suuttunut uhrille mistään erityisestä asiasta tai ole vihainen. Kiusaaminen ei useimmiten myöskään ole reaktio siihen, että uhri sanoo tai tekee jotain kiusaajaa erityisesti suuttuttavaa, vaikka kiusaaja saattaakin puolustautua väittämällä niin. Kiusaaminen muodostuu pikemminkin tavaksi, jolla kiusaaja dominoi uhriaan ja varmistelee asemaansa toverijoukossa.

4.2 Miten voidaan ennaltaehkäistä kiusaamista?

Ryhmäohjaajat tiedottavat opiskelijoille kiusaamisen vastaisesta toimintamallista jokaisen uuden ryhmän aloittaessa opiskelunsa. Toimintamalli tulee käsitellä myös vanhempainilloissa. Käsitteystä vastaa opiskelijahuollosta vastaava koulutuspäällikkö Laila Huttunen. Opetukseen suositellaan integroitavaksi koulukiusaamisteemoja, esimerkiksi ryhmäytymisharjoitteet ovat erinomaisia keinoja kiusaamisen ennaltaehkäisyksi.

4.3 Toimintamalli kiusaamistilanteissa

1. Kiusaamiseen on puututtava välittömästi

- Jos kiusaamista havaitaan, tilanne tulee keskeyttää välittömästi. Tämä koskee kaikkia Etelä-Savon ammattiopistossa työskenteleviä /opiskelevia sekä ali-hankkijoina toimivia henkilöitä.
- Keskustele heti asianosaisten kanssa ja tee vapaamuotoinen kirjaus tapahtumien kulusta.
- Kirjaukset toimitetaan aina kuraattorille

2. Kiusaamistilanteen selvittäminen

Jatkoselvittelytilanteessa tulee olla paikalla aina vähintään kaksi henkilökuntaan kuuluvaa!

- Älä vähättele tapahtunutta! Selvittäjän tulee säilyttää rauhallinen ja puolueeton asenne asianosaisiin.

- Selvitä mitä on tapahtunut.
- Ketkä ovat kiusaamistilanteen osapuolet?

3. Keskustele kiusatun kanssa

- Kuuntele, mitä on tapahtunut.
- Selvät tositilanteet, joissa kiusaamista on tapahtunut, kirjataan muistiin (ks. [kiusaamistapahtuman](#) dokumentointi).
- Selviytymiskeinojen etsiminen.

4. Keskustele kiusaajan kanssa

- Jos kiusaajia on useita, keskustele kunkin kanssa erikseen mielellään saman oppitunnin aikana.
- Tee selväksi, että kiusaaminen on väärin, eikä sitä sallita.
- Vaihtoehtoisten toimintatapojen etsiminen: kiusaajan syyttelyn sijasta keskittykää etsimään ratkaisu kiusaamisen poistamiseksi. Miten kiusaaja voisi omalta osaltaan vaikuttaa siihen, ettei kiusaaminen enää jatku?

5. Tilanteen arviointi

Mikäli tapaus on sovittelavissa, ota yhteys kuraattoriin. Mikäli kiusatun mielestä asia ei ole sovittavissa osapuolten välillä, edetään kohdan 6. mukaisesti. Vakavissa tapauksissa otetaan yhteyttä poliisiin. Oppilaitoksessa tapahtuva väkivalta voi täyttää monenkin rikoksen tunnusmerkit. Rähääminen, sopimaton kielenkäyttö, poistumiskehotuksen noudattamatta jättäminen esimerkiksi voi olla rangaistavaa rauhan rikkomisena, kunnian loukkaamisena tai vahingontekona. Jos kiusaamistilanteessa on esiintynyt fyysistä väkivaltaa, on kiusattu toimitettava viipymättä lääkärintarkastukseen tarvittaessa saattajan kanssa.

6. Ota yhteys sekä alaikäisen kiusatun että alaikäisen kiusaajan (/kiusaajien) huoltajiin.

Alle 18-vuotiaiden osalta on kuulemistilaisuuksiin kutsuttava huoltajat. Jos huoltajia ei tavoiteta puhelimitse, kutsu kuulemistilaisuuteen on lähetettävä kirjallisena. Kuulemistilaisuudesta laaditaan kirjallinen muistio, joka toimitetaan rehtorille, kuultavalle opiskelijalle sekä alaikäisen osalta hänen huoltajilleen. Muistion laatija nimetään kuu-

lemistilaisuuden alussa. Muistiossa tulee olla kirjattuna tapahtumien kulku kaikkien osapuolen kertomana, oppilaitoksen kannanotto tapahtuneeseen sekä mahdolliset seuraamukset lainkohtineen.

7. Ammattiopiston sanktiojärjestelyt

Vakavissa tapauksissa voidaan soveltaa laki ammatillisesta koulutuksesta annettuja rangaistustoimenpidemahdollisuuksia. Näitä ovat: kirjallinen varoitus (rehtorin päätöksellä) tai määräaikainen erottaminen oppilaitoksesta (rehtorin päätöksellä). Asuntolapaikan menettämisestä päättää palvelujohtaja. Sanktioita käytettäessä on järjestettävä kuulemistilaisuudet, jotka dokumentoidaan huolellisesti.

8. Keskustelu ryhmän kanssa

Hyvin usein kiusaaminen on ryhmäilmiö, kiusaamista käsiteltäessä on suositeltavaa käyttää ryhmätyömenetelmiä. Tärkeää on saada opiskelijat huomaamaan, että jokainen on omalta osaltaan vastuussa ryhmän hyvinvoinnista ja että jokainen voi siihen myös vaikuttaa. Ryhmäohjaaja voi pyytää opiskelijahuoltohenkilöstöön kuuluvia avustamaan työskentelyssä.

9. Ammattiopiston sisäinen tiedottaminen.

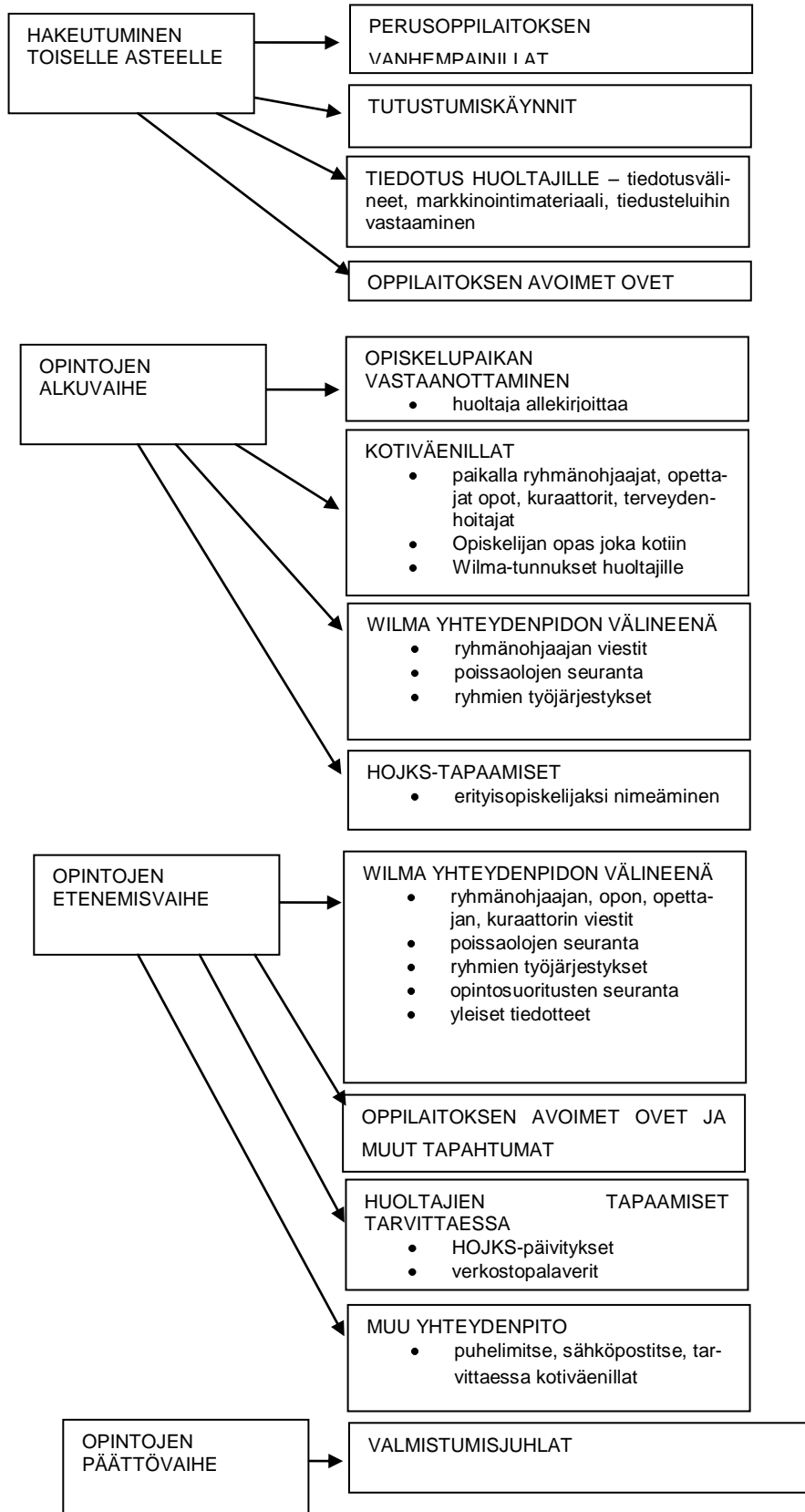
Tiedota tapahtuneesta mukana olleiden opiskelijoiden opiskelijahuoltoryhmälle.

10. Seuranta

Kiusaamistilanteen selvittelyn ja mahdollisten sanktiomenettelyiden jälkeen on tilannetta syytä seurata tarvittavan ajan. Sekä kiusaajalle että kiusatulle tulee antaa mahdollisuus keskusteluun niin halutessaan terveydenhoitajan tai kuraattorin kanssa, jotka tarvittaessa ohjaavat keskustelemaan oppilaitoksen ulkopuolelle.

5. KODIN JA AMMATIPISTON VÄLINEN YHTEISTYÖ

Laissa ammatillisesta koulutuksesta (630/98, 5§) säädetään koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta olla yhteistyössä alaikäisten opiskelijoiden huoltajien kanssa.

6. MIELENTERVEYS

Hyvään mielenterveyteen ja ammattitaitoon liittyy joukko tärkeitä kykyjä: kyky ihmissuhteisiin, toisista välittämiseen, rakkauteen, henkilökohtaiseen tunteiden ilmaisuun, kyky ja halu vuorovaikutukseen, kyky osallistua sosiaalisesti ja pitää puolensa alistumatta toisten uhriksi, kyky erottaa omat ajatukset ja tarpeet toisten vastaavista ja kyky tehdä työtä. Ongelmatilanteissa hyvä mielenterveys on voimavara, joka auttaa yksilöä hallitsemaan ahdistusta, sopeutumaan, säilyttämään oman identiteettinsä ja sosiaalisen itsenäisyytensä, kestämaan menetyksiä ja ymmärtämään ja jäsentämään todellisuutta. Nuoruusikä luo perustan aikuisuuden mielenterveydelle. Siksi on tärkeää, että nuoret uskaltavat hakea apua, jos kokevat ylivoimaisilta tuntuvia ongelmia, joista ei yksin selviä.

6.1 Nuoruusiän kehityspiirteitä

Nuoruuteen kuuluu, että asiat muuttuvat jatkuvasti niin olosuhteissa kun mielessäkin. Jokaisella on jonkinlaista mielialojen vaihtelua, haluttomuutta, kyllästymistä ja suuria innostuksen hetkiä. Useilla on hetkellisesti tämän tapaisia tuntemuksia ja käytöshäiriöitä. Välillä jokainen tuntee olonsa oudoksi, mutta yleensä se on ohimenevää ja luonnollista.

Nuoret oireilevat eri tavoin. Hiljaiset tytöt saattavat voida huonosti pitkäänkin ennen kuin kukaan huomaa heidän tilaansa. Oireilu saattaa kehittyä myöhemmin masennukseksi tai syömishäiriöksi. Vilkkaamat pojat käytöshäiriöineen ja muine oireiluineen huomataan usein helpommin.

Enemmistö aikuisuuden mielenterveyshäiriöistä on saanut alkunsa nuoruusiässä. Siksi ei ole ihme, että nuoruuden aikana mielenterveyden häiriöt ovat yhtä tavallisia kuin aikuisena ja selvästi yleisempiä kuin lapsena. Tutkimusten mukaan noin 20-30%:lla nuorista esiintyy sellaisia mielenterveyden häiriöitä, joissa ulkopuolinen apu oli tarpeen. Tavallisempia oireita ovat masennus ja ahdistuneisuus. Muita häiriöitä voivat olla unihäiriöt, itkuisuus, paha mieli - mieli maassa, häpeän tunteet ilman syytä, syyllisyys ilman syytä, välinpitämättömyys, pelot ja säikähdykset, uhmakkuus, keskitty-

misvaikeudet, töniminen, tappeleminen aggressiiviset leikit, tottelemattomuus, tavaroitten rikkominen, syömishäiriöt, itsetunnon lasku.

6.2 Miten pääsee hoitoon?

Jos havaitset opiskelijalla edellä mainittuja oireita, kannattaa jutella hänen kanssaan suoraan asiasta. Jos tuntuu, että haluat paikalle toisen aikuisen, pyydä mukaan kuraattori tai terveydenhoitaja. Terveydenhoitajan kautta opiskelijalla on mahdollisuus päästä lääkärin vastaanotolle. Opiskelijaterveydenhuollon lääkäri kirjoittaa tarvittaessa lähetteen erikoissairaanhoidon piiriin.

7. PÄIHTEET JA PÄIHDERIIPPUVUUS

Päihteet ovat mielihyvän tai huumauksen takia nautittuja aineita. Suomessa yleisimpiä päihteitä ovat alkoholi, tupakka, keskushermostoon vaikuttavat lääkeaineet, liuotinaiset, kannabis, amfetamiini ja opiaatit.

Nuoruudessa luodaan pohjaa loppuelämästä selviytymiseen. Kun nuori etsii itseään ja rajojaan, eikä oma minäkuva ole kunnossa, se saattaa pahimmillaan johtaa riskikäyttäytymiseen, joka voi ilmetä päihteiden käyttönä. Tupakoinnin aloittamisen seurauksena kynnys kokeilla ja aloittaa muidenkin päihteiden käyttö madaltuu. Tupakointi myös vahvistaa muiden päihteiden haitallisia vaikutuksia. Jos nuori ylpeilee sillä, että juo ja kestää suuria määriä alkoholia, on hän suuressa vaarassa. Hyvä viinapää merkitsee suurta vaaraa alkoholisoitua.

Päihteiden käyttö aiheuttaa huomattavia terveydellisiä ja sosiaalisia ongelmia. Yksin alkoholi aiheuttaa noin 5 prosenttia kaikista kuolemantapauksista Suomessa. **Oppilaitoksessamme on nolla toleranssi kaikkien päihteiden käytön suhteen.**

7.1 Tupakka

Etelä-Savon ammattioppilaitos on savuton oppilaitos!

Valtaosa suomalaisnuorista on tupakoimattomia. Toisaalta kouluterveyskysely osoittaa, että hyväksyvät asenteet tupakointia kohtaan ovat yleistyneet yläluokkalaisilla ja

lukiolaisilla. Ammattiin opiskelevien asenteet tupakointia kohtaan ovat sallivampia kuin lukiolaisten ja päivittäinen tupakointi on ammatillisissa oppilaitoksissa moninkertaisesti lukioita yleisempää.

Harva aloittaa tupakkatuotteiden käyttöä enää täysi-ikäisenä. Nuoret ovat olleet tupakkateollisuudelle aina tärkeä kohderyhmä, sillä tuottavuuden ylläpito vaatii yhä uusia käyttäjiä. Suomen ratifioima kansainvälinen lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa valtioita takaamaan kaikille alle 18-vuotiaille oikeuden elää mahdollisimman terveenä. Tupakoimattomuuden edistäminen kaikissa lasten ja nuorten kehitysympäristöissä on olennainen osa terveen elämän mahdollistamista.

Riippuvuus tupakasta on moniulotteinen riippuvuusoireyhtymä. Tupakkariippuvuudessa yhdistyvät kemiallinen nikotiiniriippuvuus psyykkiseen ja sosiaaliseen riippuvuuteen sekä tapariippuvuuteen.

7.1.1 Linkkejä nuorille

www.fressis.fi (tietoa tupakasta ja tukea nuorille tupakoinnin lopettajille)

www.serialkiller.fi (tietoa tupakasta ja tukea nuorille tupakoinnin lopettajille)

www.ryppy.net (tietoa tupakan vaikutuksista ulkonäköön ja hyvinvointiin)

www.mcurho.fi (tietoa tupakasta)

[Savutta Savossa - Amiskin voi olla savuton!](#) (opas oppilaskunta- ja tutortoimijoille)

[Lopettajan opas](#) (tukimateriaali nuorelle tupakoinnin lopettajalle)

7.1.2 Linkkejä aikuisille

Tupakasta vieroituksen Käypä hoito -suositus www.kaypahoito.fi

www.tyokalupakki.net (ohjaajille ja opettajille suunniteltu tukiaineisto - erikseen alakoulu, yläkoulu, ammattikoulu ja seurakunnat/nuorisotyö)

www.stumppi.fi (tietoa ja tukea tupakoinnin lopettamiseen)

www.lopettaja.fi (yksilö- tai ryhmäkilpailu tupakoinnin lopettamisesta ja tukiaineistoa)

www.cdc.gov/tobacco/youth; www.tobaccofreekids.org (englanninkielistä tietoa ja materiaalia)

7.2 Nuuska

Suomessa nuuskan myynti on kielletty. Nuuska rinnastetaan tupakkatuotteisiin ja sen käyttö on kielletty alle 18 -vuotiailta. Nuuskaajan nikotiiniannos on keskimäärin suurempi kuin tupakoivan, ja terveyshaitat ovat samansuuntaisia kuin poltettujen tupakkatuotteiden. Nikotiini vaikuttaa nostamalla tilapäisesti verenpainetta ja sydämen sykenopeutta, jolloin sydän rasittuu normaalia enemmän. Nuuska ärsyttää suun limakalvoja ja aiheuttaa ienrajojen syöpymisvaurioita ja hampaiden kiinnityskudosten löystymistä. Nuuskaajan hampaat värjäytyvät, kuluvat ja reikiintyvät helposti. Nuuskan käytön on todettu lisäävän suun, nenän ja nielun alueen syöpien vaaraa sekä kasvattavan riskiä sairastua sepelvaltimotautiin.

Merkittävimmät erot poltettuihin tupakkatuotteisiin verrattuna ovat suuremmat suun alueen vaurioiden ja suusyövän riskit ja pienempi keuhkosyöpäriski keuhkoihin hengittävän tervan jäädessä pois. Ilman nuuskatuotteiden yksilöintiä sekä alkoholin ja tupakan käytön huomioimista syöpäriskiä koskevat tutkimustulokset eivät kuitenkaan ole suoraan vertailukelpoisia.

www.pokalehuulessa.fi (tietoa nuuskasta)

7.3 Viekö viina?

Alkoholismi on sairaus, josta voi yleensä luopua vain ryhtymällä täysin raittiiksi. Suurkuluttajaksi katsotaan sellainen aikuinen mies, joka juo vähintään 24 annosta viikossa ja nainen, joka juo vähintään 16 annosta. (Yksi annos on pieni pullo keskioletta tai 12 cl viiniä tai 4 cl väkevää viinaa). Liika viinanjuonti vaikuttaa terveyteen, vaikuttaa ihmissuhteisiin ja altistaa tapaturmille.

Liiallisen alkoholinkäytön merkkejä voivat olla: sulkeutuneisuus, masentuneisuus, väsymys, vihamielisyys, yhteistyöhaluttomuus, ärtyneisyys, raivokohtaukset, ihmissuhteiden väheneminen tai rikkoutuminen, ystäväpiiriin vaihtuminen, poissaolot koulusta (varsinkin maanantaisin), keskittymisvaikeudet, unirytmien muutos, suuri rahankulutus, kyvyttömyys huolehtia itsestä, joka näkyy mm. hygieniatason laskuna ja sutuisuutena.

7.4 Kenelle sallittua?

Alle 18-vuotiaat

- ei ole oikeutta pitää hallussaan mitään alkoholijuomia, ei myöskään keskiolutta, 34 §
- hänelle ei saa anniskella eikä myydä alkoholijuomia, 16 ja 24 §
- hänelle alkoholijuomien välittäminen korvauksettakin on kielletty, 31 §, rangaistuksena sakkoa tai enintään 6 kk vankeutta
- välittämisestä korvausta vastaan sakkoa tai enintään 2 vuotta vankeutta

Alle 20-vuotiaat

- ei ole oikeutta pitää hallussaan väkeviä alkoholijuomia
- ei saa myydä väkeviä juomia
- ei saa välittää väkeviä juomia korvauksettakaan

7.4.1 Linkkejä

[A-klinikkasäätöön päihdelinkki](#)

7.5 Huumeet

Huumeiden käyttöön liittyy sekä yhteiskunnallisia, sosiaalisia että yksilöllisiä tekijöitä. Yhteiskunnallisia tekijöitä ovat päihteiden tarjonta, hinta, valvonta ja saatavuus. Perheoloilla on tärkeä asemansa nuoren itsetunnon kehityksessä. Huumeongelmat liittyvät usein huonoon itsetuntoon, huonoon surun ja kilpailun sietokykyyn, ahdistukseen ja stressiin. Päihteiden kautta haetaan hetkellistä mielihyvää ja niiden avulla vähennetään nuorille tyypillisiä estoja ja ujoutta.

Rauhoittavat huumeet rentouttavat ja antavat välittömän hyvän olon tunteen. Samalla ne poistavat kipua ja ahdistusta. Lamaannuttamalla keskushermostoa hengitys, refleksit ja puhe hidastuvat. Liiallinen elintoimintojen hidastuminen voi kuitenkin olla kohtalokasta: hengityksen pysähdys on melko yleinen kuolinsyy heroinin käyttäjillä. Rauhoittavat huumeet johtavat usein fyysiseen ja psyykkiseen riippuvuuteen. Lisäksi rauhoittavilla huumeilla, kuten heroininilla, on yleensä voimakkaat vieroitusoireet.

Piristeet, kuten amfetamiini ja sen johdannaiset, vaikuttavat keskushermostoa kiihottavasti. Amfetamiinin välittömiä psyykkisiä vaikutuksia ovat hyvänolon ja energisyyden tunne. Käyttäjä saattaa tuntea itsensä voimakkaaksi ja ylivertaiseksi, mikä johtaa usein aggressiiviseen ja arvaamattomaan käyttäytymiseen. Harkintakyky heikkenee ja pitkäaikaiskäyttäjillä on todettu skitsofreniaa muistuttavaa amfetamiinipsykoosia.

Jo suhteellisen pienillä annoksilla saattaa ilmetä myrkytyksen kaltaisia oireita: pahoinvointia, sydämen lyöntitiheyden nopeutumista, verenpaineen kohoamista ja pupillien laajenemista. Koska amfetamiini vähentää ruokahalua, voi pitkäaikaisen käytön seurauksena olla vajaanavitsemus ja vastustuskyvyn heikkeneminen. Amfetamiinin käytöstä johtuvien kuolemien syitä ovat aivoverenvuoto, sydänhalvaus ja korkea kuume.

Voimakkaiden aistiharhojen lisäksi hallusinogeenien käyttö saattaa aiheuttaa ahdistusta, harhaluuloja, pelkoja, paniikkia ja masennusta. Hallusinogeenien fyysisiä vaikutuksia ovat verenpaineen kohoaminen, pupillien laajeneminen ja sydämen lyöntitiheyden nopeutuminen. Osa hallusinogeenistä valmistetaan synteettisesti, osa taas löytyy luonnosta. LSD on vahvin tunnettu hallusinogeeni. LSD ja muut hallusinogeenit aiheuttavat usein psyykkisiä ongelmia, kuten masennusta ja ahdistuneisuutta, mutta niiden ei tiedetä aiheuttavan fyysistä riippuvuutta tai vieroitusoireita.

7.6 Puhallutetaan, seulotaan ja ohjataan hoitoon

Oppilaitoksessamme on alkometrejä, joiden käyttö mahdollistuu päihteettömyyden ennaltaehkäisyyn ja työturvallisuuden näkökulmasta. Opiskelija ei voi olla päihtyneenä opetustilanteessa.

Kun havaitaan tai epäillään, että opiskelija on päihtynyt, tilanteeseen on puututtava välittömästi. Pyri saamaan paikalle toinen henkilökunnan edustaja. Opiskelijalla on oikeus osoittaa, ettei ole päihteiden vaikutuksen alainen.

Vapaaehtoinen **puhalluttaminen** toteutetaan joko oppilaitoksessa, opiskeluterveydenhuollon vastaanottotiloissa, terveyskeskuksessa tai poliisin toimesta. Vapaaehtoinen **huumeseula** otetaan terveyskeskuksessa ja lähetteen sinne tekee terveydenhoitaja. Mikäli terveydenhoitaja ei ole tavoitettavissa, varataan aika huumeseulaan terveyskeskuksen ensiapupäivystyksen kautta.

Jos opiskelija ei suostu vapaaehtoiseen puhallutukseen tai huumeseuulaan, opettajalla on oikeus ja velvollisuus sulkea päihtynyt opiskelija opetuksesta loppupäiväksi. Opettajan tulee arvioida, voiko päihtyneen opiskelijan laittaa yksin kotiin vai tarvitseeko hän esim. saattajan. Opettaja tekee tilanteesta vapaamuotoisen kirjauksen, ja toimittaa sen sekä ryhmänohjaajalle että kuraattorille. Opetuksesta sulkemisesta seuraa poissaolomerkintä. Alaikäisen opiskelijan kohdalla otetaan aina yhteyttä huoltajiin sekä tehdään tarvittaessa lastensuojeluilmoitus. Hoitoonohjauksesta tulee keskustella yhdessä terveydenhoitajan ja / tai kuraattorin kanssa.

Toistuvasta päihtyneenä esiintymisestä opiskelijalle seuraa määräaikainen erottaminen. Erottamisen ja sen pituuden päättää rehtori. Asuntolapaikan menettämisestä päättää palvelujohtaja.

7.6.1 Linkkejä ja lisätietoa

www.paihdelinkki.fi - A-klinikkasäätiö

www.irtihuumeista.fi - Irti huumeista ry

7.7 Milloin hallittu päihdekäyttö muuttuu riippuvuudeksi?

Päihderiippuvuus on pitkäaikainen sairaus. Riippuvuudelle on tyypillistä kyvyttömyys säädellä aineen käyttöä, elimistön kasvava kyky sietää ainetta ja vieroitusoireet aineiden käytön loputtua. Päihderiippuvuuden tunnusmerkkejä ovat: voimakas himo tai pakonomainen halu käyttää päihdettä, heikentynyt kyky hallita päihteen käyttöä, ainetta käytetään usein suurempia määriä tai pidempiä jaksoja kuin alunperin oli tarkoitus,

aineen sietokyky on lisääntynyt, entinen päihdeannos ei enää tunnu vaikuttavan ja annosta joudutaan suurentamaan entisen vaikutuksen saavuttamiseksi, aineen käytön vähentyessä tai päättyessä ilmenee vieroitusoireita, jatkuva halu tai epäonnistuneita yrityksiä vähentää tai kontrolloida aineen käyttöä, kuluu paljon aikaa aineen hankintaan, käyttöön tai aineen vaikutuksista toipumiseen.

Käyttö alkaa muodostua elämän keskipisteeksi. Tärkeitä harrastuksia tai sosiaalisia suhteita lopetetaan aineen käytön takia. Käyttöä jatketaan, huolimatta kiistattomista sosiaalisista ja terveydellisistä haitoista.

8. POISSAOLOT

Alla olevat rajat koskevat kutakin lukuvuotta. HUOM, yritysten kokonaan maksamissa koulutuksissa poissaolosäännöt sovitaan tapauskohtaisesti.

Alla olevat rajat koskevat kutakin lukuvuotta. HUOM. yritysten kokonaan maksamissa koulutuksissa poissaolosäännöt sovitaan tapauskohtaisesti.

8.1 VARHAISEN PUUTTUMISEN PORRAS

viimeistään kun

- poissaoloja 35 h tai 10% osaamiskokonaisuuden laajuudesta tai
- poissaolo ilman syyn tiedottamista on tapahtunut kahtena peräkkäisenä aamuna tai
- on muu syy olla huolissaan opiskelijan tilanteesta

MITÄ TEHDÄÄN

- otetaan yhteys opiskelijaan (ensisijaisesti ryhmänohjaaja), huoltajaan / lähiomaiseen (täy-si-ikäinen) ja pyydetään selvitys poissaoloista
- selvityksen perusteella (jos tarpeen) ryhmänohjaaja käy keskustelua korjaavista toimenpiteistä (=ohjauskeskustelu) o osallistumisedellytysten parantaminen opiskelijan toimenpitein
- muodostuneiden osaamisvajeiden paikkaaminen opiskelijan ja opettajan yhteistoimintana;
- Vastaavan kurssin suorittaminen jonkin toisen ryhmän mukana
- Opiskelijälähtöinen osaamisen ja oppimisen osoittaminen aihealueeseen soveltuvalla tavalla
- Rästitentti
- jos taustalla on osallistumattomuus ilman syytä, niin ryhmänohjaaja antaa suullisen huomautuksen, joka kirjataan opiskelijatietokantaan ja saatetaan alaikäisen osalta tiedoksi myös huoltajalle.

8.2 OSALLISTUMISEEN SITOUTUMISEN PORRAS

- 20% osaamiskokonaisuuden laajuudesta tai yhteensä 70 h poissaoloja tai
- kun edellisen keskustelun / huomautuksen jälkeen jokin alussa mainituista määristä täyttyy uudestaan.

MITÄ TEHDÄÄN

- ryhmänohjaaja on yhteydessä opiskelijaan ja huoltajaan / lähiomaiseen (täysi-ikäinen) ja pyytää selvityksen poissaoloista
- sovitaan korjaavat toimenpiteet
 - osallistumisedellytysten parantaminen sellaisin opiskelijan toimenpitein, jotka opet-tajan näkemyksen mukaan vastaavat opetussuunnitelmassa määriteltyihin kriteereihin ja
- muodostuneiden osaamisvajeiden paikkaaminen yhteistoimintana tehdyn kirjallisen sopimuksen mukaan; toiminnallisesti ja kalenteriin sidotusti konkreettinen suunnitelma kuinka poissaolot korvataan ja mahdolliset rästit suoritetaan
- opinto-ohjaajan ja/tai kuraattorin ja/tai terveydenhoitajan kutsuminen mukaan tilanteen jatkoselvittelyä varten, tukena sekä opiskelijalle että opettajalle
- jos taustalla on osallistumattomuus ilman syytä, niin rehtorin antama kirjallinen varoitus, (laki ammatillisesta koulutuksesta)

8.3 UUELLEEN ORIENTOITUMISEN PORRAS

- 30 % osaamiskokonaisuuden laajuudesta tai poissaoloja yhteensä 105 h tai
- kun edellisen keskustelun / huomautuksen jälkeen jokin alussa mainituista määristä täyttyy uudestaan tai opiskelija ei toteuta tehdyn suunnitelman mukaisia toimenpiteitä.

MITÄ TEHDÄÄN

- otetaan yhteys opiskelijaan ja huoltajaan / lähiomaiseen (täysi-ikäinen) ja pyydetään selvitys poissaoloista
- sovitaan korjaavat toimenpiteet, mikäli kyseessä on erityisen painavat ja opiskelijasta riippumattomat syyt (esim. kumuloitunut sairaus) tai määräaikainen keskeytys (jotta ei turhaan kuluteta opiskeluoikeusaikaa)
 - osallistumisedellytysten parantaminen opiskelijan toimenpitein

- muodostuneiden osaamisvajeiden paikkaaminen yhteistoimintana tehdyn kirjallisen sopimuksen mukaan; toiminnallisesti ja kalenteriin sidotusti konkreettinen suunnitelma kuinka poissaolot korvataan ja mahdolliset rästit suoritetaan
- opinto-ohjaajan ja/tai kuraattorin ja/tai terveydenhoitajan kutsuminen mukaan tilanteen jatkoselvittelyä varten, tukena sekä opiskelijalle että opettajalle
 - huoltajan, tai täysi-ikäisen kohdalla opiskelijan, suostumuksella voidaan jatkosuunnitelmien tekoon kutsua myös ulkoisen verkoston asiantuntija.
- tarvittavat opinto-ohjelman tai opetuksen järjestelyjen tarkentamiset ja uudelleen määrittelyt (esim. HOJKS'saus)
- jos taustalla on osallistumattomuus ilman syytä eikä opiskelija noudata tehtyä suunnitelmaa, niin rehtorin tekemä määräaikainen tai pysyvä (tässä vaiheessa pysyvä koskee vain aikuiskoulutuksen puolta) koulutuksen keskeytys.

OLETKO ERONNUT -kirje lähetetään opiskelijalle sekä kopiona huoltajalle / lähiomaiselle (siis myös aikuisopiskelijasta, perusteluna huoli opiskelijan turvallisuudesta) kun

- opiskelija on ollut kaksi viikkoa yhtäjaksoisesti poissa tai
- hänellä on poissaoloja kuukauden ajalta 50% opetustunneista tai
- rästiin on jäänyt 3 tai useampia osaamiskokonaisuuksia ja opiskelija ei ole toteuttanut sovittuja toimenpiteitä rästien suorittamiseksi.

9. LASTENSUOJELUILMOITUKSEN TEKEMINEN

Lastensuojelulain mukaan lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarkoituksena on turvata nuoren ikätasoinen kasvu ja kehitys sekä turvallinen elinympäristö.

- Jos saat tietää lastensuojelun tarpeesta olevasta opiskelijasta, kerro siitä mahdollisimman pikaisesti kuraattorille. Yhteydenoton jälkeen voidaan suunnitella, minkälaista tukea opiskelija tarvitsee.

- Kuraattorilla on lakiin perustuva salassapitovelvollisuus, mutta samalla hänen on valvottava opiskelijan edun toteutumista ja ohjattava opiskelijaa saamaan riittävää apua.
- **Jokaisella viranomaisella on lastensuojelulain 25 §:n mukaan ilmoittamisvelvollisuus lastensuojelun tarpeesta.** Lain mukaan, jos sosiaali- ja terveydenhuollon, koulutoimen, poliisitoimen tai seurakunnan palveluksessa taikka luottamustoimessa oleva henkilö on virkaa tai tointa hoitaessaan saanut tietää nuoresta, jonka oma käytös, olosuhteet tai hoidon ja huolenpidon tarve edellyttää lastensuojelun tarpeiden selvittämistä, on siitä viipymättä ilmoitettava salassapitosäännösten estämättä lastensuojelusta vastaavalle työntekijälle.
- **HUOM!** Aikaisemmin laki puhui ilmeisestä lastensuojelutarpeesta, nyt sanamuoto on väljempi: **riittää kun esim. opettaja tai joku muu oppilaitoksen henkilökuntaan kuuluva arvioi nuoren tilanteen edellyttävän lastensuojelutarpeen selvittämistä.**
- Viranomaisella ei ole asiassa harkintavaltaa, vaan ilmoitusvelvollisuus menee jopa salassapitovelvollisuuden ohi.

10. OPISKELUHYVINVOINTIPALVELUT ETELÄ-SAVON AMMATTIOPISTOSSA

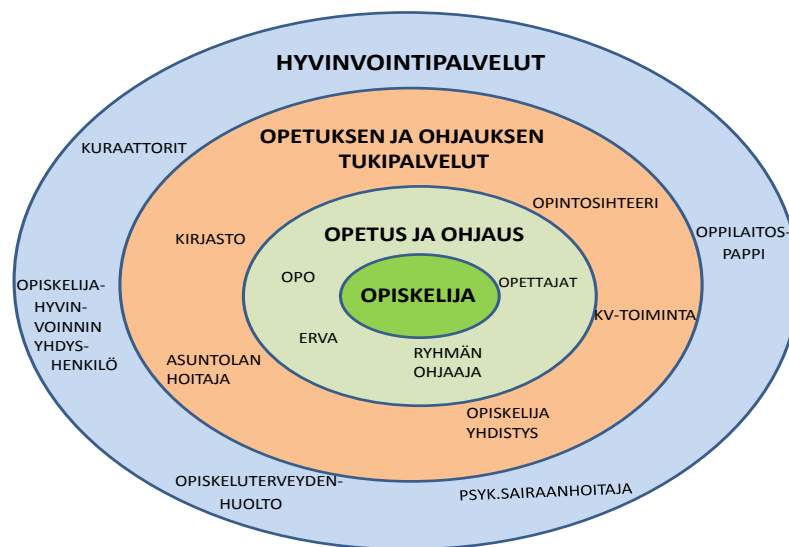
Etelä-Savon ammattiopistossa opiskelijan hyvinvointipalveluista vastaavat useat tahot. Kaikkien toimijoiden yhteisenä tavoitteena on tukea opiskelijaa niin, että hänen opintonsa sujuvat hyvin ja valmistuminen on mahdollista normaaliajassa. Hyvinvointityötä tukevat opiskelijahuollon toimintamallit, esim. kriisitoimintamalli, päihdeohjelma ja kiusaamisen vastainen toimintamalli, ovat osa oppilaitoksen hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmaa.

Alla olevassa kuviossa on kuvattu Etelä-Savon ammattiopiston opiskelu hyvinvoinnin palvelut. **Opetuksen ja ohjauksen palvelut** ovat niitä palveluja, jotka tukevat opiskelijälähtöisesti opiskelun suunnittelua ja etenemistä pedagogisen ajattelun ja toiminnan

mukaisesti. Opetus- ja ohjauspalveluiden toteutumisen takaamiseksi on huolehdittava siitä, että ne ovat lähellä opiskelijaa ja että niiden toteutukseen on varattu riittävä resurssi.

Opetuksen ja ohjauksen tukipalvelut tukevat niin ikään opintojen etenemistä, mutta annettu tuki on usein kertaluonteista sekä vastaamista yksittäiseen, rajattuun asiaan. Annetusta tuesta vastaavat eri alojen asiantuntijat, kuten kirjastonhoitajat ja opintosih- teerit.

Hyvinvointipalvelut ovat opiskelijan henkilökohtaisen hyvinvoinnin ja elämän suunnittelun palveluja. Tavoitteena on tukea opiskelijaa niin, että opinnot voivat sujua mahdollisimman hyvin erilaisissa elämäntilanteissa. Hyvinvointipalveluja antavat eri asiantuntijat ja he toimivat sekä yksilö- että ryhmätasolla.

Opiskeluhyvinvointipalvelut
Etelä-Savon ammattiopistossa

OPISKELIJAHUOLLON
KEHITTÄMISSUUNNITELMA
Etelä-Savon ammattiopisto

Maaliskuu 2011

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	3
2	YLEISET KEHITTÄMISKOHTEET	4
3	TOIMIJOIDEN OMIA KEHITTÄMISKOHTEITA, KURAATTORIT.....	5
4	TOIMIJOIDEN OMIA KEHITTÄMISKOHTEITA, OPINTO-OHJAAJAT	6
5	TOIMIJOIDEN OMIA KEHITTÄMISKOHTEITA, OPISKELUTERVEYDENHUOLTO	7
6	TOIMIJOIDEN OMIA KEHITTÄMISKOHTEITA, ASUNTOLANHOITAJAT	8
7	TOIMIJOIDEN OMIA KEHITTÄMISKOHTEITA, ERITYISEN TUEN TOIMIJAT	10

1. JOHDANTO

Koulutuksen järjestäjän puolesta vararehtori Marja Anttalainen on määrittänyt 15.11.2010 Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon toimijoiksi opinto-ohjaajat, kuraattorit, opiskeluterveydenhuollon edustajat, erityisopetuksesta vastaavat sekä asuntolanhoitajat.

Tämä opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma pohjautuu koulutuksen arviointineuvoston tekemään valtakunnalliseen opiskelijahuolto ammatillisessa koulutuksessa - arviointiin, johon oppilaitoksemme osallistui. Arviointi toteutettiin syksyllä 2009.

Kehittämissuunnitelmassa on tarkoitus nostaa esille arvioinnissa esiin tulleita kehittämiskohteita ja asettaa tavoitteet, toimenpiteet, vastuuhenkilöt, aikataulu sekä seuraa helpottavia mittareita kehittämisalueiden toteutumiseksi käytännön tasolla. Tarkoituksena on, että opiskelijahuollon toimijat omissa tiimeissään tutustuvat koulutuksen arviointineuvoston loppuraporttiin ja tuovat yhteiseen pöytää kehittämiskohteita omasta näkökulmastaan käsin. Näiden kohteiden pohjalta luodaan yhteinen opiskelijahuollon kehittämissuunnitelma, joka koskee koko Etelä-Savon ammattiopistoa.

Nyt tehty opiskelijahuollon suunnitelma luo pohjaa opiskelijahuollon yhteiselle kehittämistyölle sekä määrittää Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijahuollon sekä sen toimijat. Isona yhteisenä tavoitteena toimijat näkevät opiskelijahuollon yhtenäistämisen sekä opiskelijahuollon toimintaprosessien yhdenmukaistamisen ja näkyväksi tekemisen koko oppilaitoksessa.

Opiskelijahuollon kehittämissuunnitelman mittareita ja seurantaan tullaan jatkossa kehittämään niin, että ne vastaavat koko oppilaitoksen laatutyötä mittaavia mittareita. Toiminnan kehittämisessä yhtenä välineenä ovat oppilaitoksessa opiskelijoille tehtävät tulo-, olo- ja päättökyselyt. Tämä koko oppilaitoksen tasolla oleva kehittämistyö on Etelä-Savon ammattiopistossa aluillaan.

Tämän suunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan vuosittain.

2. YLEISET KEHITTÄMISKOHTEET

Kehittämiskohde	Tavoite	Toimenpiteet	Vastuuhenkilö(t)/toimijat	Seuranta, mittarit	Aika-tila
Henkilöstön kriisivalmiuksien kehittäminen	Henkilökunnalle taitoja kohdata erilaisia kriisitilanteita, kuten kuolema, suru, onnettomuus, väkivalta ja sen uhka jne.	Koulutuksen lisääminen	Kristiina Häkkänen	toteutuneet koulutukset	aloitettu keväällä 2010
Suunnitelmien ja linjausten yhtenäistäminen koko oppilaitoksessa	Opiskelijahuollon toimintaprosessien juurruttaminen osaksi opetusta ja vastuiden selkiyttäminen. Yhteistyön kehittäminen ja lisääminen asuntolan ja opetuksen välillä.	Toimintaprosessit (pois-saolokäytännöt, päihdetoiminta, kiusaamisen-vastainen, kriisitoiminta, kodin ja oppilaitoksen välinen yhteistyö jne.) tutuiksi koko opetushenkilöstölle palvelualoittain	johtoryhmä, palvelujohtajat, koulutuspäälliköt		aloitus kevät 2011
Vastuiden selkiyttäminen	Jokaisen henkilökuntaan kuuluvan vastuu osaltaan toteuttaa opiskelijahuollon toimintaprosesseja. Toimenkuvien selkiyttäminen.	Toimintaprosessit tutuiksi koko henkilöstölle. Ryhmänohjaaja, opo, kuraattori, erva, asuntolanhoitaja	palvelujohtajat, koulutuspäälliköt		aloitus-kevät 2011
Opiskelijahuoltoryhmien toiminnan selkiyttäminen	<ul style="list-style-type: none"> • kokoonpanot • sisällöt • muistio 	=>nimetään osallistujat =>mitä käsitellään <ul style="list-style-type: none"> • yleiset asiat • teemat • opiskeli- 	Marja Anttalainen, Laila Huttunen		kevät 2011

		ja- asiat =>mitä kirja- taan, miten säilytetään			
Tietosuoja	Ymmärrys vaitioloovelvol- isuuteen liit- tyvistä käytän- teistä koko henkilöstön osalta.	Koulutus opiskelija- huollon toi- mijoille, joilla velvoi- te viedä asiaa eteenpäin palvelualoil- la.	Erityisopetuksen koordinaattori	Koulu- tuspa- laute ELYn kautta. Jatkotoi- met oppi- laitokses- sa sovit- tava erik- seen.	Koulu- tuspäivä yhteis- työssä ELYn kanssa 24.2.201 1.Kevät 2011
Wilman koko- naiskäyttö	Huoltajatun- nukset kaikille alaikäisten vanhemmille. Poissaolotie- dot ajantasai- siksi. Wilmasta in- formatiivi- sempi.	Aloittaville ryhmille jaetaan koti- väen illoissa Kirjaukset wilmaan jakson vaih- tuessa, vaik- ka opetus jatkuisi seu- raavassa jaksossa. Palaute opin- tojen etene- misestä jak- soittain.	Opintosihtee- ri/ryhmänohjaaja Jokainen opettaja Jokainen opettaja		kevät 2011
Yhteisöllisyy- den lisäämi- nen koko op- pilaitoksessa	Yhteinen ta- pahtuma opis- kelijoiden ja henkilökunnan kanssa. Opiskelijayh- distyksen toi- minnan kehit- täminen ja vahvistaminen Me-hengen luominen koko oppilaitokses- sa		koko henkilöstö Marja Teräväi- nen		
Kerho- ja va- paa- ajantoiminnan kehittäminen	Tarjotaan mahdollisuus ohjattuun va- paa-ajan toi-	Vakiinnute- taan toiminta niillä koulu- tusaloilla,	Jari Paappanen ja luonnonvara-ala	Peruste- taan toi- mintapa- joja, jotka	Toimin- taa pilo- toidaan Salosaa-

LIITE 2 (6).

	<p>mintaan sekä tuetaan elämänhallinnan kehittymistä kaikilla koulutusaloilla.</p>	<p>joissa asuntolatoimintaa. Opiskelijalla sitouduttuaan mahdollisuus saada opintosuoritus vapaasti valittaviin.</p>		<p>opiskelijat itse ideoivat ohjaus huomioiden. Seurataan kertykö opintosuorituksia. Palaute sekä opiskelijoilta että pajojen vetäjiltä.</p>	<p>ren toimipisteessä lv.2010-2011</p>
<p>Varikko-toiminnan vakinaistaminen</p>	<p>Kehittää opiskelijalähtöistä työskentelyä sekä palveluohjausta työmenetelmänä</p>	<p>Palveluohjauksellisen opiskelijatyön toteuttaminen yhteistyössä koulutusalojen toimijoiden kanssa</p>	<p>Varikko-toiminnan kordinoinnista vastaava työntekijä</p>	<p>Varikossa toteutettavan opiskelijatyön seuranta ja arviointi</p>	<p>Aloitetaan 1.1.2011 alkaen</p>

3. TOIMIJOIDEN OMIA KEHITTÄMISKOHTEITA, KURAATTORIT

Kehittä- miskohde	Tavoite	Toimenpiteet	Vastuu- henkilö(t)/ toimijat	Seuranta, mittarit	Aika- taulu
Suunnitelmi- en ja linjau- sten yhtenäis- täminen koko oppilai- toksessa kuraattori- työn näkö- kulmasta	Toiminta- prosessit tutuuksi, juurruttami- nen, yhte- näistäminen koko oppi- laitoksen tasolla	Joryn hyväksyt- tyä hyvinvointi- suunnitelman, jokainen OHR mietti, miten omalla palvelu- alalla juurrutta- minen toteute- taan	Jokainen kuraattori vastuussa toimintapro- sessien eteenpäin- viemisestä omilla aloil- laan.	Koulutusala- kohtaiset ti- laisuudet	Kevät 2011
Kuraattori- työn näky- väksi teke- minen osana opetusta	Yhteistyön ja – toiminnan vahvistami- nen ja arki- päiväistämi- nen	Kuraattorit mu- kaan palvelu- alojen arkeen, esim. hen- kilöstökokoukset, säännölliset ta- paamiset ryh- mänohjaajien kanssa koulu- tusaloiittain	Kuraattorit, koulutuspääl- liköt, ryh- mänohjaajat		keskus- telut käyn- tiin kevään 2011 aikana, toimin- naksi aikai- seksi syksyl- lä 2011
Kuraattorei- den ja ryh- mänohjaajien yhteistyön lisääminen	Tutustumi- nen sekä opiskelijoii- hin että ryhmänoh- jaajaan	Mukaanmeno ryhmänohjaajan tunneille kutsutta- essa, vähintään kerran lukukau- dessa. Teemoite- taan kuraattorei- den kesken.	Kuraattorit, ryhmänoh- jaajat	Toteutuneiden ryhmätilai- suuksien seu- ranta	Aloite- taan kevään 2011 aikana, tavoit- teltava käytän- tö syk- systä 2011
Kuraattori- työn sub- stanssin vah- vistaminen	Sosiaalityön näkökulman ylläpitämi- nen oppilai- tostyössä. Systemaat- tinen ja tavoitteelli- nen osaami- sen vahvis- taminen.	Kuraattorikohtai- sen osaamisen vahvistaminen ja jakaminen tiimin sisällä. Ylläpidetään ammattitaitoa ja erityisosaamista osallistumalla koulutukseen ja jakamalla tietoa tiimissä.	Kuraattorit	Osallistutaan koulutuksiin sekä oppilai- toksen sisällä että ulkopuo- lella.	jatku- vaa

4. TOIMIJOIDEN OMIA KEHITTÄMISKOHTEITA, OPINTO-OHJAAJAT

Kehittämiskohde	Tavoite	Toimenpiteet	Vastuhenkilö(t)/toimijat	Seuranta, mittarit	Aikataulu
Yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin lisääminen	Opiskelijoiden viihtyvyyden ja opintoihin sitoutumisen lisääminen, henkilöstön aktivointi yhteiseen toimintaan	1) ryhmänohjaajien ja tutorien kannustaminen ryhmäyttämiseen	opot		
		2) Yhteisten tapahtumien järjestäminen, myös kevätjuhla, joulujuhla	Oppilaitokseen tapahtumanjärjestäjä		
Opiskelijapalautteen hyödyntäminen ohjauksen osalta (kyselyt)	ohjaustoiminnan kehittämisen palautteen pohjalta	hankimme käyttöömmekyselyjen tulokset ja käymme niitä läpi tiimissä	opotiimi		kevät 2011

**5. TOIMIJOIDEN OMIA KEHITTÄMISKOHTEITA,
OPISKELUTERVEYDENHUOLTO**

Kehittämiskohde	Tavoite	Toimenpiteet	Vastuhenkilö(t)/toimijat	Seuranta, mittarit	Aikataulu
Kouluterveyskyselyn	Kouluterveyskyselyn tulosten hyödyntäminen	Tulosten informointi koko oppilaitoksen henkilöstölle järjestettävässä yhteisessä tilaisuudessa	Opiskeluterveydenhuolto yhdessä muiden opiskelija-huollon toimijoiden kanssa		kevät 2011
Opiskelijoiden päihdeongelmien tunnistaminen ja hoitomallin kehittäminen	16-18- vuotiaiden päihdeongelmaisten hoidon suunnitteluun, kehittämiseen ja toteuttamiseen osallistuminen	Yhteistyön kehittäminen ja käynnistäminen Mikkelin kaupungin muiden päihdetyötä nuorten parissa tekevien toimijoiden kanssa	Opiskeluterveydenhuolto		alkaa kevät 2011, kun Mikkelin kaupunki saa palkattua ko. työntekijän
Opiskelijoiden peliriippuvuuden tunnistaminen ja hoito	Peliriippuvuudesta johtuvien poissaolojen väheneminen	Osallistumisen pelitaitoprojektiin	Eeva-Leena Korpijärvi, Sirpa Rautio ja Tiina Jukarainen		alkaa kevät 2011

**6. TOIMIJOIDEN OMIA KEHITTÄMISKOHTEITA,
ASUNTOLANHOITAJAT**

Kehittämiskohde	Tavoite	Toimenpiteet	Vastuhenkilö(t)/toimijat	Seuranta, mittarit	Aikataulu
Yllättävät tilanteet ilta/yötyössä Kesälukukauden aikana?	Siirtää tietoa esimiehelle reaaliajassa, esimiehen tuki yllättävissä tilanteissa (Esim työntekijän sairastuminen)	Esim. viikoittain vaihtuva päivystävä esimies joka tavoitettavissa ympäri vuorokauden.	Anttalainen Vainikainen Huttunen Malmsted Asuntolat (Paap-panen)	Seurataan todellista tarvetta, tosin esim sairastapauksia voi tulla milloin vain.	Kevät 2011
Yhteisöllisyyden lisääminen-> Yhteistyö oppilaitoksen ja kotien välillä Asuntolan ja oppilaitoksen välillä	Parantaa oppilaitoksen ja huoltajien välistä yhteistyötä ja tiedonsiirtoa. Asuntolan ja oppilaitoksen yhteistyötä	Kutsutaan ja haastetaan huoltajia enemmän mukaan oppilaitoksen toimintaan, myös vapaaajalla. Suunnitellaan toimintaa tätä silmälläpitäen. (yhteisiä harrastuksia, kilpailutoimintaa jne.)			
Suvaitsevaisuuden lisääminen, kiusaamiseen puuttuminen.	Parantaa oppilaiden valmiuksia kohdata erilaisia ihmisiä.	Yhteistyö eri vammaisryhmien, maahanmuuttajien jne. kanssa.			
Vapaa-ajan toiminnan kehittäminen ja peruselämänhallintataitojen kehittäminen	Kaikkeen toimintaan liitetään suunnitelmallisesti kasvatuksellinen tai opetuksellinen tavoite.	Suunnitelmaan tiiminä toimintaa, panostetaan vapaa-ajan ohjaukseen. (Oikeasti ohjataan nuoria) Annetaan työntekijöille tukea ja val-			

		miuksia toiminnan ohjaamiseen.			
Nuorten vaikutusmahdollisuudet ja toiveiden kuuleminen	Saada tietoa siitä kuinka nuorilla ”oikeasti menee”, ja kehittää toimintaa sen mukaan. Nuorille ymmärrystä siitä että heillä on oikeus tulla kohdelluksi tasapuolisesti ja kunnioituksella.	Mahdollistetaan palautteenanto myös nimettömänä. Jonkinlaiset mittarit arvioidaan toimintaa niin kuin oppilaitoksenkin puolella?	Asuntolanhoitajat yhdessä laatupäälikön kanssa	Kyselyn laadinta ja toteutus	kevät 2011
Asuntolatoiminnan tekeminen näkyväksi luonnonvara-alan markkinoinnissa	Asuntolatoiminta ja vapaa-ajan toiminta esille esitteissä ym.	Esittelymateriaalin tuottaminen	Asuntolanhoitajat yhdessä markkinointisuunnittelijan kanssa		aloitetaan kevät 2011

7. TOIMIJOIDEN OMIA KEHITTÄMISKOHTEITA, ERITYISEN TUEN TOIMIJAT

Kehittä- miskohde	Tavoite	Toimenpi- teet	Vastuu- henkilö(t)/ toimijat	Seuranta, mit- tarit	Aika- taulu
HOJKS- prosessin selkeyttä- minen	a)Erityistä tukea ja ohjausta tarvitsevan opiskelijan varhainen tunnistaminen .	<p>Tehostettu yhteistyö/seuranta opiskelijan tukitarpeiden tunnistamisessa ja tuen toteuttamisessa.</p> <p>Lähtötasotiedon systemaattinen hyödyntäminen opetusjärjestelyiden ja tarvittavan tuen lähtökohtana.</p> <p>Mukauttamista koskeva tieto ja ohjeistus saatetaan ajan tasalle.</p> <p>Luki-seula tehdään kaikille aloittaville opiskelijoille. Tarvittaessa yksilötestaus.</p> <p>Alkukartoitukset (kielet, ma-</p>	<p>ERVAt yhteistyössä ryhmänohjaajien ja opiskelija-huollon muiden toimijoiden kanssa.</p> <p>Opinto-ohjaajat, koulutus-päälliköt, ERVAt.</p> <p>Yhteiset palvelut/atto-opettajat, opinto-ohjaajat, erityisen tuen työryhmä.</p> <p>Laaja-alainen erityisopettaja/yhteiset palvelut, sovitut luki-seulan ja alkukartoitusten to-</p>	<p>Seurataan miten toteutuvat mm:</p> <p>Tiedonsiirto-päivään osallistuminen, sisäisen tiedonsiirron kehittäminen (mm. ryhmänohjaajilta atto-opettajille). Erityisen tuen työryhmä kokoaa. Systemaattisen seurannan kokeilu?</p> <p>Atto-aineiden arviointikriteerit käytössä. Mukauttamista koskeva ohjeistus.</p> <p>Seulan toteuttamisen arviointi- ja kehittämispa-laute vuosittain. Miten lähtötilan-teen kartoitus näkyy opetukses-sa ja tuen järjes-tämisessä?</p>	<p>Alkaen syys 2011</p> <p>Kevät 2011</p> <p>Luki-seula elo-syyskuus-sa vuosit-tain. Muu alku-kartoitus atto-opintojen alettua.</p>

	<p>b) Erityisen tuen resursointi ja vuosisuunnittelu osaksi oppilaitoksen kokonais-suunnittelua.</p> <p>c) Erityiseen tukeen ja ohjaukseen liittyvää yhteistyötä, koulutusta ja arjen tukea kehitetään oppilaitoksessa.</p>	<p>tematiikka)</p> <p>Yhteiset keskustelut ja konkreettiset sovitut toimenpiteet.</p> <p>Varikko-toiminnan ja palveluohjauksen kehittäminen työmenetelmänä, ERVA-toiminnan kehittäminen, kouluttautuminen, verkottuminen.</p>	<p>teuttamisesta vastaavat opettajat, ryhmänohjaajat, ervat.</p> <p>Rehtori, erityisopetuksen koordinaattori, palvelujohtajat, koulutus-päälliköt.</p> <p>Erityisen tuen työryhmä, erityisopetuksen koordinaattori, Varikon työpari ja Varikko-työryhmä, oppilaitoksen ja palveluohjauksen vastuuhenkilöt.</p>	<p>Toiminnan seuranta arjessa.</p> <p>Seuranta lukuvuoden aikana. Alakohtainen koonti ja palaute. Opiskelijapalautteet.</p> <p>Varikko-toiminnan seurantaraportti, Kehittämistehtävä JAMK/Tuula Laukkanen. Erityisopetussuunnitelmaan sisällytettävä ohjeistus, linkit.</p>	<p>Resurssi-palaveri 10.2., kevät 2011 alkaen.</p> <p>Kevät 2011 alkaen, jatkuva.</p>
--	---	--	--	---	---